

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

Π.Μ.Σ. ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ :ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Διπλωματική εργασία (Μ.Δ.Ε.)

Τίτλος:

Οι ενάλωτες ομάδες στον κινηματογράφο:

Μελέτη περίπτωσης κινηματογραφικού έργου για τον αυτισμό

Της

Ονοματεπώνυμο Φοιτήτριας :Νακοπούλου Θεοδώρας

Επιβλέπουσα καθηγήτρια : Καλεράντε Ευαγγελία .Επ. καθηγήτρια ΠΤΝ/ΠΔΜ

Μέλη Τριμελής επιτροπή :Τσιούμης Κωνσταντίνος, καθηγητής Τ.Ε.Π.Α.Ε./Α.Π.Θ.

Πλειός Γεώργιος ,καθηγητής ΕΚΠΑ

Φλώρινα , Φεβρουάριος 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

Εισαγωγή

1. Θεωρητικό Υπόβαθρο

1.1. Σημειωτική ή Σημειολογία

1.2. Σημειωτική στον Κινηματογράφο

1.3. Αυτισμός

1.3.1. Ο Αυτισμός ως Κοινωνική-πολιτισμική Κατασκευή

1.3.2. Η Αναπαράσταση του Αυτισμού στον Κινηματογράφο

1.3.3. Οι Κοινωνικές Παράμετροι του Αυτισμού

2. Σχεδιασμός Έρευνας/ Μεθοδολογία

3. Σημειωτική Ανάλυση/ Ιστοτοπίες

3.1. Αποδοχή/Απόρριψη

3.2. Κοινωνικοποίηση/ Απομόνωση, Κοινωνική Απόσυρση

3.3. Μικροαστική Συμπεριφορά

3.4. Οικονομικό Κεφάλαιο

3.5. Μορφωτικό Κεφάλαιο

3.6. Ρατσισμός

3.7. Δυσλειτουργικό Κράτος

3.8. Κοινωνικός Αποκλεισμός/ Κοινωνική Ενσωμάτωση

4. Τελικά Συμπεράσματα

Επίλογος

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ την οικογένειά μου , ιδιαιτέρως τον σύζυγό μου , που χωρίς την αμέριστη συμπαράσταση , κατανόηση και πρακτική υποστήριξη , η περάτωση αυτής της εργασίας θα ήταν αδύνατη.

Για τους λόγους αυτούς , το παρόν ερευνητικό πόνημα , τους αφιερώνεται.

Περίληψη

Η σύγχρονη θεώρηση της έννοιας του αυτισμού εστιάζει στην κατανόησή του ως μία από τις πιο διαδεδομένες και ευρέως μελετημένες νευροαναπτυξιακές διαταραχές. Η παρούσα μελέτη επιχειρεί μία αποδομητική προσέγγιση του φαινομένου που κατανοούμε ως «αυτισμό», σε μία προσπάθεια ανάδειξης της κοινωνικά κατασκευασμένης φύσης του. Για τους σκοπούς του εν λόγω εγχειρήματος επιχειρείται η αποδόμηση του τρόπου με τον οποίο αναπαρίσταται ο αυτισμός στα σύγχρονα μέσα μαζικής επικοινωνίας, όπως ο κινηματογράφος. Μεθοδολογικό εργαλείο της έρευνας αποτελεί η σημειωτική ανάλυση, εφαρμοσμένη στο κινηματογραφικό έργο “Temple Grandin”, μία ημι-βιογραφία ενός από τα γνωστότερα πρόσωπα με αυτισμό παγκοσμίως. Βασισμένη στη δομική σημαντική του Greimas, η ανάλυση της ταινίας ανέδειξε οκτώ (8) θεμελιώδεις κοινωνικές παραμέτρους (ισοτοπίες): αποδοχή- απόρριψη, κοινωνικοποίηση- κοινωνική απόσυρση, κοινωνικός αποκλεισμός- κοινωνική ενσωμάτωση, ρατσισμός, δυσλειτουργικό κράτος, οικονομικό κεφάλαιο, μορφωτικό κεφάλαιο, μικροαστική συμπεριφορά. Ο εντοπισμός των παραπάνω επαναλαμβανόμενων θεμάτων, συχνά ιδωμένων μέσα από σχέσεις αντιθέτων, αποτελεί μία προσπάθεια ανάδειξης των κυρίαρχων κοινωνικών και πολιτισμικών κατασκευών για τον αυτισμό. Στόχους των δεδομένων κατασκευών αποτελούν η (ανα)παραγωγή ιδεολογίας και η συντήρηση

των καθεστώτων συστημάτων εξουσίας και των θεσμικών διακρίσεων, ιδιαίτερα στον τομέα της εκπαίδευσης.

Λέξεις κλειδιά: *αυτισμός, σημειωτική ανάλυση, κοινωνική κατασκευή, ανισότητες*

Abstract

Contemporary views on autism focus on its description as one of the most common and widely researched developmental disorders. The present study emphasizes a deconstructive approach of the phenomenon we currently understand as “autism”, in an attempt to highlight its socially constructed nature. In order to accomplish this, the study attempts to examine the way autism is represented in contemporary mass media, such as film. The methodological tool of the study is a semiotic analysis of the film “Temple Grandin”, a biopic on one of the most well known figures worldwide in the field of autism advocacy. Based on the structural semantics approach, as introduced by Greimas, eight (8) main social parameters/ isotopies were extracted from the analysis of the film: acceptance- rejection, socialization-social withdrawal, social exclusion- social integration, racism, dysfunctional state, social capital, educational capital and bourgeois behavior. Through the identification of these themes, often viewed through opposite-relations, the study attempts to elucidate the central social and political constructs on autism, as they arise through representations of autistic people in mass media. These constructs aim at (re) producing ideology and reinforcing power relations, as well as systemic discrimination, especially in the field of education.

Keywords: *autism, semiotic analysis, social construct, inequalities*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο αυτισμός αποτελεί ένα ζήτημα που εγείρεται διαρκώς στην ατζέντα των εκπαιδευτικών και κοινωνικών πρακτικών τα τελευταία χρόνια, καθώς το ποσοστό των παιδιών που διαγιγνώσκονται στο φάσμα ολοένα και αυξάνεται. Η κοινωνική διάσταση του αυτισμού γίνεται, κατ' αυτή την έννοια, ολοένα και περισσότερο ορατή, σε διάσταση με την κυρίαρχη ατομικιστική προσέγγιση του βιοιατρικού μοντέλου, που έως τώρα εντόπιζε τόσο την προέλευση όσο και τη διαχείριση του αυτισμού στο άτομο που φέρει τη διάγνωση. Μέσα σε ένα πλαίσιο ανάλυσης των κοινωνιολογικών παραγόντων που εμπλέκονται στη διάρθρωση του εκπαιδευτικού θεσμού, εκκινεί η παρούσα διπλωματική εργασία, επιχειρώντας να τονίσει τον τρόπο με τον οποίο οι κυρίαρχες κοινωνικές αλήθειες για ορισμένες ομάδες δεν είναι κενές νοήματος ή ιδεολογικά ουδέτερες, αλλά φορείς σημασιών με ποικίλες πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις. Συγκεκριμένα, στόχο του δεδομένου ερευνητικού πονήματος αποτελεί η ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο κατασκευάζεται η κοινωνική ταυτότητα του ατόμου με διάγνωση αυτισμού μέσα από ένα διαδεδομένο πολιτισμικό μέσο, όπως ο κινηματογράφος.

Καθώς η σημειωτική ανάλυση εφαρμόζεται σε κάθε κείμενο που φέρει κοινωνικό χαρακτήρα, προέκυψε η ιδέα να εφαρμοστεί ως συστηματικό

μεθοδολογικό εργαλείο στη μελέτη του τρόπου με τον οποίο αναπαρίστανται τα άτομα με αυτισμό στον κινηματογράφο. Η δεδομένη ερευνητική προσπάθεια επιχειρεί να διερευνήσει στερεότυπες αντιλήψεις για τον αυτισμό, όπως αυτές προβάλλονται, σε λανθάνουσα κυρίως μορφή, από ένα δημοφιλές πολιτισμικό μέσο, όπως ο κινηματογράφος. Για την προσέγγιση του ανωτέρω ερωτήματος, η παρούσα διπλωματική εργασία επιχειρεί μία σημειωτική ανάλυση της ταινίας “ Temple Grandin” (2010), μία ημι-βιογραφία πάνω στη ζωή και πορεία ενός από τα γνωστότερα πρόσωπα με διάγνωση αυτισμού παγκοσμίως, της καθηγήτριας ζωικής επιστήμης Temple Grandin.

Σχετικά με την δομική άρθρωση του παρόντος εγχειρήματος, σε ένα πρώτο επίπεδο, παρουσιάζονται ορισμένες θεωρητικές σημειώσεις αναφορικά με το πεδίο της Σημειολογίας/Σημειωτικής, καθώς και της Σημειωτικής του Κινηματογράφου. Στη συνέχεια, ακολουθεί μία θεωρητική παρουσίαση του αυτισμού, ιδωμένου μέσα από ένα κριτικό/ αποδομητικό πρίσμα. Παρουσιάζεται η ιστορική εξέλιξη και οι διαφορετικοί τρόποι κατανόησης του αυτισμού από τις πρώτες περιγραφές του φαινομένου έως και σήμερα, καθώς και το γενικότερο ρεύμα κριτικής αποδόμησης πάνω στην έννοια της αναπηρίας ως κοινωνικής κατασκευής. Επιχειρείται επίσης μία παρουσίαση των κυρίαρχων αναπαραστάσεων για τον αυτισμό και τα αυτιστικά άτομα στον κινηματογράφο, καθώς και μία θεωρητική ανασκόπηση των διάφορων κοινωνικών παραμέτρων που εμπλέκονται στο ζήτημα του αυτισμού. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρατίθεται ο μεθοδολογικός σχεδιασμός της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα και οι στόχοι, που επιχειρείται να απαντηθούν με τη σημειωτική ανάλυση της ταινίας “Temple Grandin” («Τεμπλ Γκράντιν»). Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της σημειωτικής ανάλυσης, οργανωμένα σε οκτώ (8) κεντρικές ισοτοπίες. Στο τελικό στάδιο της συζήτησης, η παρουσίαση

εστιάζει στο σχολιασμό των ερευνητικών αποτελεσμάτων που προέκυψαν από τη σημειωτική ανάλυση, τη σύνδεσή τους με προϋπάρχοντα ερευνητικά δεδομένα, την απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης, καθώς και την παρουσίαση των περιορισμών της έρευνας και της δυνητικής κατεύθυνσης μελλοντικών ερευνητικών προσπαθειών. Τέλος, στο επιλογικό στάδιο, επιχειρείται μία συνολική ερμηνεία των ευρημάτων της μελέτης και παρατίθεται ένας τελικός απολογισμός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Το θεωρητικό τμήμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας ξεκινάει με μία σύντομη αναφορά στο πεδίο της Σημειωτικής ή Σημειολογίας, που αποτελεί το βασικό μεθοδολογικό εργαλείο της έρευνας. Στη συνέχεια εξετάζονται οι εφαρμογές των αρχών της σημειωτικής στην ανάλυση κινηματογραφικών έργων, με σκοπό την κατανόηση του τρόπου δόμησης και παραγωγής μηνυμάτων και συμπαραδηλούμενης κοινωνικής γνώσης. Στο τρίτο μέρος της θεωρητικής παρουσίασης, επιχειρείται μία κριτική, αποδομητική παρουσίαση της έννοιας του αυτισμού ως κοινωνικής/πολιτισμικής κατασκευής, με έμφαση στην κυρίαρχη αναπαράστασή του βάσει των κυρίαρχων βιο-ιατρικών επιστημονικών λόγων. Μέσα από μία σύντομη αναδρομή της ιστορικής εξέλιξης των κυρίαρχων ορισμών για το φαινόμενο που είναι σήμερα γνωστό ως «Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος», επιχειρείται η κατάδειξη της σχετικότητας και της μεταβλητότητας του τρόπου κατανόησής του, ανάλογα με το εκάστοτε ιστορικό, κοινωνικό, πολιτικό πλαίσιο. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο ρόλο που διαδραματίζουν τα πεδία της ιατρικής και της ψυχιατρικής στην κατασκευή του αυτισμού ως «ασθένεια» και «αναπηρία», με στόχο την παραγωγή γνώσης που

προάγει και συντηρεί ένα κατεστημένο πλέγμα σχέσεων εξουσίας. Ακολουθεί μία σύντομη αναφορά στον τρόπο με τον οποίο ο αυτισμός έχει αναπαρασταθεί στα μέσα μαζικής επικοινωνίας, με έμφαση στο μέσο του κινηματογράφου. Στο τελευταίο μέρος της θεωρητικής παρουσίασης, παρουσιάζονται οι κοινωνικές παράμετροι που αφορούν στο φαινόμενο του αυτισμού, όπως η αποδοχή έναντι της απόρριψης, η κοινωνικοποίηση έναντι της απομόνωσης, ο ρατσισμός και η ενσωμάτωση, ιδωμένες συχνά μέσα από μία σχέση αντίθεσης, όπως προκύπτει από τις ιστοπίες του κειμένου.

1.1.Σημειωτική ή Σημειολογία

Ως σημειωτική ή σημειολογία ορίζεται η επιστημονική περιοχή που έχει ως αντικείμενο μελέτης την ιδεολογία, τον πολιτισμό και τα αντικείμενά του. Η σημειωτική αποτελεί το πεδίο διερεύνησης και ανάλυσης του πολιτισμού και των επιμέρους στοιχείων του ως ένα σύνολο συστημάτων σημασίας και επικοινωνίας. Η αντίληψη του κόσμου, καθώς και του ρόλου που καλείται να διαδραματίσει κάθε άτομο ή ομάδα μέσα σε αυτόν, επηρεάζεται καθοριστικά από τα δεδομένα συστήματα σημασίας. Κατά αυτή την έννοια, το πεδίο της σημειωτικής μπορεί να θεωρηθεί το ισχυρότερο εργαλείο μελέτης για την κοσμοαντίληψη (Χριστοδούλου, 2003). Τα συστήματα σημασίας είναι εγγενώς κοινωνικά, καθώς εμφανίζονται όπου υπάρχει ανθρώπινη κοινωνία, ενώ οργανώνονται, δημιουργούνται, κατασκευάζονται και αναπαράγονται εντός και δια της ανθρώπινης (επι)κοινωνίας. Μία κοινωνική σημασία ενέχει πάντα μία επικοινωνιακή διάσταση, είναι επικοινωνήσιμη. Ένα σημείο αποκτά νόημα μόνον κατόπιν γνωστοποίησης του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται.

Αναλυτικότερα, αν γίνεται αναφορά σε συστήματα σημασίας κοινά για πολλούς ανθρώπους που τα μοιράζονται, τότε η σημασία καθίσταται επικοινωνήσιμη (Boklund-Λαγοπούλου, 1983).

Το πεδίο της σημειωτικής έχει τις ρίζες του στο έργο του Ελβετού γλωσσολόγου Ferdinand de Saussure ο οποίος χρησιμοποίησε τον όρο «σημειολογία» για να εισάγει την ιδέα επινόησης *«μίας επιστήμης που μελετά τη ζωή των σημείων μέσα σε μία κοινωνία, τι συνιστά σημεία και ποιοι νόμοι τα διέπουν»* (Saussure, στο Innis 1986, 34-5). Ο Saussure εισήγαγε την έννοια της γλώσσας ως συγχρονικής συνολικής δομής, ως ένα σύστημα. Για τον Saussure, η γλώσσα αποτελεί ένα μόνο από τα συστήματα σημείων και διέπεται, όπως και τα υπόλοιπα συστήματα, από τις γενικές νομοτέλειες της σημειολογίας. Η ελάχιστη μονάδα σημασίας είναι το σημείο. Στο πεδίο της σημειωτικής, τα «σημεία» ορίζονται ως μονάδες σημασίας που δύνανται να πάρουν τη μορφή λέξεων, ήχων, εικόνων, αντικειμένων ή ενεργειών. Πρόκειται για στοιχεία τα οποία δεν έχουν εγγενή σημασία, αλλά μετατρέπονται σε σημεία μόνο από τη στιγμή που θα τους αποδώσουμε κάποιο νόημα (σημασία). Σύμφωνα με τον Graeme Turner, ο όρος «σημείο» μπορεί να αποδοθεί σε ένα στοιχείο μόνο όταν αυτό *«έχει φυσική υπόσταση, αναφέρεται σε κάποιο άλλο στοιχείο πέρα από τον εαυτό του, και αναγνωρίζεται από τους άλλους χρήστες του σημειακού συστήματος»* (Turner 1992:17). Το σημείο αποτελεί ένα στοιχείο ενός συστήματος παρόμοιων σημείων και μόνο μέσα στο σύστημα αυτό δύναται να έχει σημασία (Boklund-Λαγοπούλου, 1980).

Στην παράδοση του Saussure, εντός του σημείου εντοπίζονται δύο επίπεδα που αλληλοσχετίζονται μεταξύ τους. Το ένα είναι το σημαίνον, το οποίο αποτελεί το φωνολογικό στοιχείο του σημείου: όχι ο ίδιος ο ήχος αλλά η ψυχονοητική εικόνα αυτού του ήχου. Για τον Saussure, το σημαίνον είναι η *«ακουστική εικόνα που σημαίνει ένα σημαινόμενο»*. Το σημαινόμενο, από την άλλη πλευρά, αποτελεί το εννοιολογικό στοιχείο του σημείου. Και σε αυτή την περίπτωση, δεν είναι το πραγματικό αντικείμενο που καταδηλώνει το σημείο, αλλά μία ψυχολογική οντότητα

που αντιστοιχεί στο αντικείμενο αυτό (Saussure, 1916). Ευρύτερα, το σημαίνον αναφέρεται στη μορφή που παίρνει ένα σημείο, ενώ το σημαινόμενο αφορά στην έννοια που αναπαριστά. Με άλλα λόγια, το σημαίνον αποτελεί την φυσική ή υλική μορφή του σημείου – αυτό που δύναται κανείς να προσεγγίσει στο πραγματικό επίπεδο: να δει, να αγγίξει, να ακούσει, να μυρίσει ή να γευτεί. Αντίθετα, το σημαινόμενο αποτελεί μια νοητική κατασκευή – δεν έχει υπόσταση υλικού αντικείμενου. Ως σημασιοδότηση ορίζεται συνήθως η σχέση μεταξύ σημαίνοντος και σημαινομένου. Παρότι το «κλασικό» υπόδειγμα του Saussure (1916) έχει δεχτεί κριτική για την αποστασιοποίησή του από τις κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτέλεσε το θεωρητικό οικοδόμημα των κονστρουκτιβιστικών και κονστρουξιονιστικών προσεγγίσεων. Μέσα από την κατάδειξη των εσωτερικών δομών που διέπουν ένα σημειακό σύστημα, έθεσε τα θεμέλια της ιδέας ότι η γλώσσα δεν αντανακλά μία a priori εξωτερική πραγματικότητα, αλλά μάλλον την κατασκευάζει. Σε κάθε περίπτωση, πολλές από τις βασικές έννοιες που αποτελούν τα θεωρητικά εργαλεία της δομικής γλωσσολογίας του Saussure αποτέλεσαν τα θεμέλια των μεταγενέστερων σημειωτικών συστημάτων.

Από την πρώτη της εμφάνιση στο Παρίσι του 1960, το πεδίο της σημειωτικής είχε μία τάση ριζοσπαστικής κοινωνικής κριτικής. Οι Greimas (1983) και Eco (1976) ενδιαφέρονται άμεσα για τις σχέσεις ανάμεσα στα σημειωτικά συστήματα και τους κοινωνικούς θεσμούς, σηματοδοτώντας μία στροφή προς την κοινωνιοσημειωτική κατεύθυνση. Η κοινωνιοσημειωτική απομακρύνεται από μία τυπική φορμαλιστική προσέγγιση των κειμένων, εξετάζοντάς ως αναπόσπαστα τμήματα ενός συγκεκριμένου υλικού κοινωνικό- πολιτισμικού ιστορικού πλαισίου (Λαγόπουλος 2004) Με τον τρόπο αυτό, η σημειωτική συμβάλλει σε μία τάση αποδόμησης και κοινωνικής κριτικής των συστημάτων παραγωγής της διαθέσιμης

κοινωνικοπολιτισμικής γνώσης, των κυρίαρχων σχέσεων εξουσίας, καθώς και των κοινωνικών-πολιτικών σκοπιμοτήτων που αυτά υπηρετούν. Σύμφωνα με την οπτική των κοινωνικών σημειωτιστών, η αλήθεια συνιστά ένα κατασκεύασμα της σημείωσης και, κατ' επέκταση, αναπαράγει την αλήθεια μιας ορισμένης κοινωνικής ομάδας, τις αξίες και τα πιστεύω της ομάδας αυτής (Kress & van Leeuwen, 1996).

Η έννοια της σημαντικής αναφέρεται στη μελέτη της σημασιολογικής δομής, δηλαδή τους κώδικες των σημαινομένων, καταδηλωτικούς και συνδηλωτικούς. Η δομική σημαντική αναπτύχθηκε ως μία προσπάθεια απόδοσης ενός αντικειμενικού χαρακτήρα στη μελέτη των συστημάτων σημασίας, η οποία διατηρεί πλέον όλο το κύρος μιας θετικής επιστήμης (Boklund-Λαγοπούλου, 1983). Σημείο επικέντρωσής της δεν αποτελεί το τί πράγματι «λένε» τα σημεία, αλλά θα συγκεντρωθεί αντίθετα στις εσωτερικές σχέσεις μεταξύ των σημείων, τον τρόπο που οργανώνονται και δομούνται μεταξύ τους. Η έννοια της «δομής» στη γλώσσα και ειδικότερα στο κείμενο αναφέρεται στις σχέσεις όλων των στοιχείων που συναπαρτίζουν μεταξύ τους και με το κείμενο, ένα κείμενο ως σύνολο, και όχι στα στοιχεία του κειμένου «αυτά καθαυτά» (Βελουδής, 2006). Ο δομισμός προκάλεσε επανάσταση στη μελέτη της αφήγησης. Ο A. Greimas (1983), ένας από τους βασικούς θεμελιωτές της γαλλικής σημειωτικής σχολής, προτείνει ένα μοντέλο σημασιολογικής ανάλυσης κειμένων. Η συμβολή του στο πεδίο της αφηγηματολογίας έγκειται στο ότι επεξεργάζεται μια μέθοδο σημασιακής ανάλυσης περιεχομένων που αναδεικνύει το ενυπάρχον και λανθάνον σύστημα αξιών και επιτρέπει μια ιδεολογική ανάγνωση του κειμένου (Καψωμένος, 2014), προτείνοντας ένα μοντέλο σημασιολογικής ανάλυσης κειμένων (Boklund-Λαγοπούλου, 1982). Η δομική σημασιολογία ή σημαντική (Greimas, 1966) έχει χρησιμοποιηθεί κυρίως για την ανάλυση της λογοτεχνίας. Συνιστά μία μέθοδο

για την ανάλυση όχι μόνο των φυσικών γλωσσών αλλά και κάθε σημειωτικού συστήματος.

Αρχή της δομικής σημαντικής είναι ότι οι βασικές σημασιολογικές δομές και τα στοιχεία ενός πολιτισμού διαπερνούν όλα τα σημειωτικά συστήματα αυτού του πολιτισμού (Χριστοδούλου, 2012). Στόχος της δομικής σημαντικής είναι να εντοπίσει τις βασικές δομές σημασίας του κειμένου και να κάνει φανερή την εσωτερική τους σχέση, βασιζόμενη στην αρχή ότι οι δομές αυτές δεν είναι «έκδηλες», αλλά «κρυμμένες». Βασική έννοια στην προσέγγιση του Greimas είναι η έννοια της ισοτοπίας. Η έννοια της ισοτοπίας αφορά στην επαναληπτικότητα της εμφάνισης μιας σημασιακής κατηγορίας, κατά την εξέλιξη της συνταγματικής αλυσίδας, η οποία και συντείνει στην ομοιογένεια του λόγου και στη συνεκτική του ανάγνωση (Greimas & Courtès, 1979). Πρόκειται για ομαδοποιημένες μονάδες λόγου (λέξεις, φράσεις) σύμφωνα με το σημασιολογικό τους περιεχόμενο.

Με τη βοήθεια αυτής της ανάλυσης εντοπίζονται σημασιολογικές ισοτοπίες, δηλαδή ομαδοποίηση των μονάδων του λόγου (λέξεις, φράσεις) σύμφωνα με το σημασιολογικό περιεχόμενό τους. Εξετάζοντας αυτές τις ομάδες, έτσι ώστε να βρεθεί η εσωτερική αρχή οργάνωσής τους, έχουμε μια σειρά από δομημένα σημασιολογικά σύνολα που ο Greimas ονομάζει κώδικες. Εξετάζονται έτσι οι ομάδες που προκύπτουν, στη συνέχεια εντοπίζεται η δομή τους, που οδηγεί στην εξαγωγή δομημένων σημασιολογικών συνόλων, τα οποία ο Greimas ονομάζει κώδικες.

Επίσης, η διερεύνηση της κοινωνικής και πολιτισμικής διάστασης και προέλευσης των ενδοκειμενικών κωδίκων που επιχείρησε ο Greimas προεκτείνει την ανάλυση προς τις κοινωνικές-ιδεολογικές-πολιτισμικές συναρτήσεις του κειμένου και επεκτείνει τη χρηστικότητα των σημασιακών μοντέλων που επεξεργάστηκε ο

Greimas σε κοινωνικές πρακτικές (Καψωμένος, 2014). Κατ' αυτόν τον τρόπο ο Greimas συμβαδίζει με τη σύγχρονη τάση στη σημειωτική που στρέφει την προσοχή της προς την κοινωνική λειτουργία των λογοτεχνικών κειμένων και δίνει σημασία στη λειτουργία του κειμένου. Ένα κείμενο, όπως και οποιοδήποτε άλλο κοινωνικό προϊόν, παράγεται από κάποιον, γράφεται για κάποιους, κάτω από ορισμένες συνθήκες. Η λειτουργική μελέτη προσπαθεί να διευκρινίσει τι ρόλο παίζει το κείμενο μέσα στο κοινωνικό σύνολο, τι ιδεολογική λειτουργία υπηρετεί εντός μίας δεδομένης κοινωνίας.

Σε συνάφεια με τον δεδομένο προσανατολισμό είναι αυτό που ο Roland Barthes περιγράφει με την έννοια του *μύθου* (Barthes, 1957). Όπως αναφέρει ο Fiske (Ο' Sullivan et al. 1994), οι μύθοι « κάνουν το πολιτιστικό φυσικό», υπηρετώντας με αυτό τον τρόπο την ιδεολογική λειτουργία της πολιτογράφησης. Διατυπωμένο διαφορετικά, η λειτουργία που επιτελούν οι μύθοι είναι να μετατρέπουν τις κοινές ιστορικές και πολιτισμικές στάσεις, αξίες και πιστεύω σε φαινόμενα που μοιάζουν με κοινούς τόπους και γίνονται δεκτά ως «φυσικά», «κανονικά», «προφανή», «εύλογα»[...], ως *a priori* αλήθειες, αποπλαισιωμένες από το ιστορικό-κοινωνικό-πολιτισμικό τους συγκείμενο. Ο Barthes ισχυρίζεται ότι τα επίπεδα σημασιοδότησης που είναι γνωστά ως δήλωση και συνδήλωση λειτουργούν από κοινού για να παράγουν ιδεολογία. (Ο' Sullivan et al., 1994). Η σημειωτική δεν αποτελεί μία συγκεκριμένη θεωρητική τοποθέτηση, αλλά ένα σύστημα αρχών με αμέτρητες εφαρμογές σε πληθώρα πεδίων: διαφήμιση, ψυχολογία, εκπαίδευση. Αναφορικά με το τελευταίο, η σημειωτική προσφέρει ένα αναλυτικό πλαίσιο για μία σφαιρική, συστηματική «ανάγνωση» του εκπαιδευτικού θεσμού και βίου. Συνεπώς, αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο κριτικής γνώσης και αυτογνωσίας των παιδαγωγών,

οδηγώντας σε ριζικό επαναπροσδιορισμό των εκπαιδευτικών αρχών, στόχων μεθόδων (Πασχαλίδης, 1996).

1.2. ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ ΣΤΟΝ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟ

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, η ιστορία και η κατάδειξη της κοινωνικής συγκρότησης των πραγμάτων είναι άρρηκτα συνυφασμένες με την δουλειά του σημειολόγου. Ένα ρεύμα που τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει αξιόλογη ανάπτυξη αποτελεί η σημειωτική του κινηματογράφου. Το ερώτημα το οποίο επιχειρεί να απαντήσει η κινηματογραφική σημειωτική έγκειται στο εξής: αν, και μέχρι ποιο σημείο, η κινηματογραφική κριτική και αισθητική δύνανται να αποτελέσουν μια εξειδικευμένη περιοχή της επιστήμης των σημείων (Wollen, 1969). Πρόκειται ουσιαστικά για την ανάλυση κινηματογραφικών έργων ως συστήματα σημείων, τα οποία οργανώνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να συγκροτήσουν και να μεταδώσουν νοήματα και να (ανα)παράξουν κοινωνικές πραγματικότητες. Ο κινηματογράφος διαθέτει μία δική του μοναδική γλώσσα. Πρόκειται, ωστόσο, για μια γλώσσα δίχως κώδικα, μια γλώσσα που επιστρατεύει ως κείμενα τα σενάρια και της οποίας η σημειωτική λειτουργία έγκειται σε συνομιλίες με νόημα αλλά και οπτικές εικόνες. Τα

παραπάνω στοιχεία παραπέμπουν σε αυτό είναι γνωστό στη θεατρική γλώσσα με τον όρο «subtexte», δηλαδή αυτό που λανθάνει «κάτω» από το κάθε κείμενο.

Σύμφωνα με τη Στάθη (2012), η ικανότητά του κινηματογραφικού μέσου να μεταφράζει τις νοερές μορφές της γλώσσας, δηλαδή τα σημεία και τα σύμβολα, σε δυναμικές εικόνες με κίνηση, αποτελεί την πραγματική δύναμή του. Οι εικόνες αυτές περιέχουν κωδικοποιημένες οπτικές πληροφορίες, τα σύμβολα. Πράγματι, μεταξύ των πιο καθοριστικών συμβολικών συστημάτων συγκαταλέγονται και τα μέσα της τέχνης, και ιδίως της τέχνης που εκφράζεται μέσα από την εικόνα (και την κινούμενη εικόνα). Η φιλική σκέψη λοιπόν εξετάζεται ως ένα σύστημα, μεστό από νόημα και σημασία, στο πλαίσιο ορισμένων κανόνων. Ο κινηματογράφος, χωρίς να παύει να είναι τέχνη, και μάλιστα ακριβώς επειδή είναι τέχνη, εντάσσεται στα όρια της επικοινωνιακής μελέτης (Μάμαλη, 2013). Είναι ανοικτός σε επιμέρους επιστήμες που μελετούν τη διαδικασία της επικοινωνίας, όπως την κυβερνητική (μελέτη της λειτουργίας του box office , του star system , των κοινωνικών μοντέλων με τη χρησιμοποίηση της επανάδρασης κλπ) ψυχολογία (ψυχολογία της αντίληψης της εικόνας και του ήχου, ψυχολογία της λήψης του μηνύματος κάτω από ειδικές συνθήκες κλπ), κοινωνιολογία (δομή αναπαραστάσεων , συμβολισμών , κοινωνικών μοντέλων κλπ), θεωρία πληροφοριών (μελέτη ποσοστού θορύβου του μέσου , μελέτη ποσοστού πληροφορίας που περνά στο δέκτη κτλ.) και τέλος τη σημειωτική (ανάλυση δομής μηνύματος, κώδικας κατασκευής μηνύματος, ιστορική καταγραφή υποκωδίκων κλπ.) κάτοχος του μέσου επικοινωνίας, είτε πρόκειται για άτομο, εταιρεία ή κράτος λέγεται μεταδότης. Ενώ θεωρητικά δε συμμετέχει στην επιλογή των μεταδιδόμενων πληροφοριών, στην πραγματικότητα το μήνυμα διαμορφώνεται από τη σχέση μεταδότη – πομπού . Η λειτουργία του μηνύματος έχει ως εξής: οι πληροφορίες , εφόσον δεν είναι υλικές (σκέψεις, λογικά συμπεράσματα , ερεθισμοί από τα

αισθητήρα όργανα κλπ.) δεν μπορούν να μεταδοθούν μέσα στον χώρο. Για να γίνουν μεταδόσιμες πρέπει να περιβληθούν από ένα υλικό περίβλημα . Η διαδικασία αυτή ονομάζεται κωδικοποίηση . Οι κωδικοποιημένες πληροφορίες , οι έτοιμες προς κυκλοφορία μέσα στην επικοινωνιακή διαδικασία , λέγονται μήνυμα . Με αυτή την ορολογία ο κινηματογράφος (κεφάλαια, ηθοποιοί, σκηνοθέτες, συγγραφείς, μηχανήματα , αίθουσες προβολής , διανομή , διαφήμιση) είναι το μέσο επικοινωνίας . Το μήνυμα είναι η ταινία (Μάμαλη, 2013)

Δύο κεντρικές έννοιες στη σημειωτική του κινηματογράφου είναι αυτές της συμπαραδήλωσης (connotation) και της καταδήλωσης (denotation). Σύμφωνα με τον Barthes (2007), όλες οι μιμητικές τέχνες επικοινωνούν το νόημα μέσω δύο ειδών μηνυμάτων. Το πρώτο είναι ένα μήνυμα καταδηλούμενο, που είναι το ίδιο το ανάλογον, το εμφανές, αυτό το οποίο το κοινό βλέπει και ακούει, χωρίς να απαιτεί προσπάθεια ως προς την αναγνώρισή του. Την ίδια στιγμή, οι εν λόγω ήχοι και εικόνες μεταφέρουν μία συμπαραδήλωση, καθώς είναι σχεδιασμένοι ώστε να δημιουργούν ένα ορισμένο ύφος και να προκαλούν ένα ορισμένο συναίσθημα στον θεατή. Το συμπαραδηλούμενο είναι το μήνυμα το οποίο η κοινωνία προσφέρει προς ανάγνωση, ως ορισμένου σημείου, τι σκέφτεται πάνω στο έκδηλο μήνυμα (Barthes, 2007). Σκοπός της σημειωτικής του κινηματογράφου είναι να καταδείξει ότι η πραγματικότητα που δείχνεται σε μία ταινία είναι μια κατασκευασμένη , κωδικοποιημένη πραγματικότητα. Μία πραγματικότητα συγκροτημένη με κώδικες που εξυπηρετούν τους σκοπούς του κυρίαρχου status quo, που αποτελεί ιδεολογικό φερέφωνο και φορέα κυρίαρχων κοινωνικό-πολιτισμικών αξιών.

Η αναλογία, θα αποδείξει ο Eco, είναι κωδικοποιημένη (Eco, 1976). Η ομοιότητα του σημαίνοντος και του σημαινομένου είναι απατηλή και αποτέλεσμα μακροχρόνιας εκπαίδευσης και κοινής συναίνεσης. Το σημαίνον (εικόνα) ενός αντικειμένου δεν έχει

καμιά απολύτως κοινή ιδιότητα με το σημαινόμενό του (αντικείμενο που αναπαρίσταται) . Δεν έχει καν την ίδια ανταλλακτική αξία ούτε την ίδια αξία χρήσης, έστω κι αν η ίδια η εικόνα έχει εμπορευματοποιηθεί. Ακόμα κι αυτές οι αναπαραστάσεις που γίνονται σε μηχανικά μέσα χωρίς να μεσολαβεί το ανθρώπινο χέρι (κινηματογράφος – φωτογραφία – τηλεόραση) κάθε άλλο παρά «φυσικές» και «αυτόματες» είναι. Το να δεχθούμε ότι μια εικόνα «μοιάζει» με το αντικείμενο που αναπαριστά είναι αποτέλεσμα μιας μακροχρόνιας εκπαίδευσης, ένα κοινωνικό αποτέλεσμα.

1.3. ΑΥΤΙΣΜΟΣ

1.3.1. Ο αυτισμός ως κοινωνική-πολιτισμική κατασκευή

Σύμφωνα με τον Hacking (1999), η έννοια του αυτισμού αποτελεί μία κοινωνικά ορισμένη κατασκευή, όπως τεκμηριώνεται από το γεγονός ότι οι θεωρητικές περιγραφές και τα νοήματα που αποδίδονται στη δεδομένη έννοια έχουν τροποποιηθεί και εξελιχθεί ριζικά κατά τον τελευταίο αιώνα (Hacking, 1999). Καθώς επιχειρεί κανείς να εξετάσει τις πολιτισμικές αναπαραστάσεις για τον αυτισμό, είναι σημαντικό να εξετάσει το ευρύτερο ιστορικό, κοινωνικό, πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο εντός του οποίου αναδύονται, τόσο ιστορικά όσο και στη σύγχρονη εποχή. Επιπλέον, είναι σημαντικό οι αναπαραστάσεις αυτές να προσεγγίζονται μέσα από έναν κριτικό φακό, προκαλώντας τις αδιαμφισβήτητες παραδοχές και αντιλήψεις που διαχέονται μέσα από τους λόγους περί «αναπηρίας» (Keener, 2017).

Το πεδίο της κριτικής μελέτης της αναπηρίας περιλαμβάνει την εξέταση των σχέσεων εξουσίας σε συνάρτηση με την κοινωνική ανισότητα και τον αποκλεισμό, τις κοινωνικές και οικονομικές προεκτάσεις τους, καθώς και του τρόπου με τον οποίο

η γλώσσα και οι λόγοι επιστρατεύονται για να αναδείξουν συγκεκριμένα νοήματα και πλέγματα εξουσίας (Foucault, 1977; Howell, 2013). Η παρουσίαση του τρόπου με τον οποίο ο αυτισμός έχει δομηθεί ως κοινωνικό-πολιτισμικό φαινόμενο προσφέρει ένα επιπλέον εργαλείο που υπηρετεί το σκοπό της παρούσας έρευνας: να καταδειχθούν τα λανθάνοντα μηνύματα μέσω των οποίων (ανα)παράγονται οι κυρίαρχες αναπαραστάσεις, στερεότυπα και πολιτισμικοί μύθοι γύρω από τον αυτισμό. Τα μηνύματα αυτά συχνά ενισχύουν την ανισότητα και το στίγμα, προάγουν την «κανονικότητα» και διαδραματίζουν συχνά καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση τόσο της κοινής γνώμης, όσο και των πολιτικών, θεσμικών και εκπαιδευτικών πρακτικών γύρω από το ζήτημα του αυτισμού.

Η Keener (2017) αναφέρει ορισμένες έννοιες- κλειδιά στο πεδίο της κριτικής μελέτης της «αναπηρίας»: *impairment* (δυσκολία), *disability* (αναπηρία), *disablism*, *ableism* και κανονικοποίηση. Η διάκριση μεταξύ των όρων *impairment* και *disability* είναι ουσιώδης για την κατανόηση τόσο των λόγων περί αναπηρίας όσο και των διάφορων μοντέλων κατανόησης της έννοιας. Ο όρος *impairment* (δυσκολία) χρησιμοποιείται για να αναφερθεί στις σωματικές ή γνωστικές ικανότητες ενός ατόμου, ή μία χρόνια κατάσταση υγείας (Davis, 2013a; Shakespeare, 2013). Ο όρος «αναπηρία» (*disability*) υποδηλώνει τις κοινωνικές κατασκευές οι οποίες επιβάλλονται στα άτομα με κάποια ιδιαιτερότητα, και δημιουργούν ανισότητες (Davis, 2013a; Overboe, 2012; Shakespeare, 2013). Οι δεδομένες, «αναπηροποιητικές» κοινωνικές κατασκευές δύνανται να αποτελέσουν φραγμούς στην ενεργό συμμετοχή των ατόμων αυτών στο κοινωνικό γίγνεσθαι, το εκπαιδευτικό σύστημα ή την αγορά εργασίας. Επιπλέον, οι δεδομένες κατασκευές ενδέχεται να είναι κοινωνικές αντιλήψεις οι οποίες περιορίζουν την αυτονομία και την αυτοδιάθεση των αυτιστικών ατόμων (Kapp, 2011).

Ο όρος “disablism” μπορεί να γίνει κατανοητός ως η διαδικασία της καταπίεσης και του αποκλεισμού που απορρέει από την αλληλεπίδραση ανάμεσα στα εγγενή ελλείμματα (impairment) ενός ατόμου και του κοινωνικό-πολιτικού περιβάλλοντος στο οποίο εντάσσεται (Kumari-Campbell, 2012). Ο Kumari-Campbell (2012) σημειώνει: «.. η αναπηροποιητική ιδεολογία εστιάζει στην αρνητική αντιμετώπιση ατόμων με αναπηρία.. ασχολείται με τα άτομα με αναπηρία ως «Άλλο», διαφορετικό από «εμάς»..» (σελ. 213). Η αναπηροποίηση επιδρά στα άτομα προκαλώντας κοινωνικές πολιτικές και θεσμικές ανισότητες και αδικίες, ενισχύοντας την αναπαράσταση ατόμων με δυσκολίες ως «άλλων» (ετερότητα). Ο Π. Φρέιρε (Freire, 1970) ισχυρίστηκε ότι μία μηχανιστική οπτική της πραγματικότητας δημιουργεί μία ψευδή οπτική της πραγματικότητας, η οποία, με τη σειρά της, κατασκευάζει μία «ψευδή συνείδηση», όπου οι καταπιεσμένοι δεν έχουν αντίληψη της καταπίεσης τους. Σύμφωνα με τον ίδιο, οι εκπαιδευτικοί και οι πολιτικοί οφείλουν να κατανοήσουν τις δομικές συνθήκες εντός των οποίων η γλώσσα και η σκέψη των ανθρώπων πλαισιώνεται διαλεκτικά.

Μέχρι πρότινος, η έρευνα πάνω στην «αναπηρία» συνήθως περιοριζόταν στα κλινικά ή πρακτικά πεδία, στα οποία εφαρμόζεται ένα βιο-ιατρικό μοντέλο «ελλειμμάτων», στο οποίο η αναπηρία αναπαρίσταται ως ένα ατομικό πρόβλημα ή έλλειμμα, το οποίο χρήζει ίασης ή τουλάχιστον καλείται να μετριαστεί (Linton, 1998). Οι παραπάνω αρχές αποδίδουν ελάχιστη σημασία στο κοινωνικό και πολιτικό συγκείμενο, καθώς και στους κοινωνικά κατασκευασμένους λόγους γύρω από την κανονικότητα, μέσα από τους οποίους διαπλάθονται οι αντιλήψεις για την απόκλιση και την παθολογία. Αντίστοιχα, ο όρος «αυτισμός» και όλες οι συναφείς κατηγορίες, αποτελεί μία ονομαστική κατηγορία που χρησιμοποιείται ώστε να κατηγοριοποιηθεί μία ετερογενής ομάδα ανθρώπων, οι οποίοι ενδέχεται να μοιράζονται κοινές

συμπεριφορές που αποκλίνουν από τις κοινωνικές νόρμες και αντιλήψεις περί «κανονικότητας».

Το πεδίο της ιατρικής αποτελεί τη μεγαλύτερη σύγχρονη δύναμη στην κατασκευή του τρόπου με τον οποίο κατανοούμε τον αυτισμό (Haney, 2014), και κατά συνέπεια, στην κοινωνική μεταχείριση των ανθρώπων που έχουν διαγνωστεί με αυτισμό. Οι απαρχές της περιγραφής του φαινομένου που αποδόθηκε με τον όρο «αυτισμός» τοποθετούνται στην αρχή του 20^{ου} αιώνα. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον ψυχίατρο Eugen Bleuler το 1911, κατά την περιγραφή ορισμένων συμπεριφορών τυπικών του φαινομένου που αναφέρεται ως «σχιζοφρένεια». Ο Bleuler χρησιμοποίησε την έννοια του αυτισμού (η ετυμολογία της οποίας ανάγεται στην ελληνική λέξη «εαυτός») για να δηλώσει την απώλεια της επαφής των ασθενών του με τον πραγματικό κόσμο, περιγράφοντας την τάση του σχιζοφρενή να ανάγει τα πάντα στον εαυτό του (Μπεζεβέγκης, 1985). Τη δεκαετία του 1940, ο Leo Kanner και ο Hans Asperger, δημοσίευσαν δύο έργα- θεμέλια στην ιστορία της εξέλιξης της έννοιας του αυτισμού. Και οι δύο ερευνητές χρησιμοποίησαν τον όρο για να περιγράψουν παιδιά με κοινωνικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά που τα διαφοροποιούσαν από άλλα που υπάγονταν στις τυπικές κατηγορίες της ψύχωσης ή της νοητικής αναπηρίας (Feinstein, 2010). Το 1943, ο Kanner, στο κλασικό του σύγγραμμα *Autistic disturbances of affective contact* (Kanner, 1943) περιέγραψε μία ειδική υποομάδα «ψυχωσικών παιδιών», τα οποία παρουσίαζαν ιδιαίτερες αποκλίσεις στην κοινωνική τους συμπεριφορά, ήδη από τις πρώτες μέρες της ζωής τους. Στις πρώτες περιγραφές της «διαταραχής», δόθηκε έμφαση στη συναισθηματική απομόνωση των παιδιών αυτών, αλλά στη συνέχεια ο ορισμός επεκτάθηκε για να συμπεριλάβει τα παρατηρούμενα γνωστικά τους ελλείμματα και την «αποκλίνουσα» επικοινωνία. Ο Kanner περιέγραψε τα τρία βασικά χαρακτηριστικά του συνδρόμου

που ονόμασε «πρώιμο βρεφικό αυτισμό»: ακραία κοινωνική απομόνωση και αδυναμία ανάπτυξης σχέσεων με τους άλλους ανθρώπους, παθολογική ανάγκη για ομοιότητα -τόσο στην ίδια τη συμπεριφορά του παιδιού όσο και στο περιβάλλον του- και αλαλία ή μη επικοινωνιακή ομιλία (Kanner, 1943). Ο όρος πρώιμος βρεφικός αυτισμός χρησιμοποιήθηκε για πολλά χρόνια για να τονιστεί η πρώιμη εμφάνιση των συμπτωμάτων, ενώ πλέον είναι γνωστό ότι πρόκειται για μία κατάσταση που διαρκεί εφ' όρου ζωής (Τσιαντής & Μανωλόπουλος, 1988).

Με τη δημοσίευση της τρίτης έκδοσης του Διαγνωστικού και Στατιστικού Εγχειριδίου για τις Ψυχιατρικές Διαταραχές (DSM-III) της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Εταιρείας (American Psychiatric Association, APA), το 1980, ο αυτισμός ταξινομείται επίσημα ως ψυχική ασθένεια. Στην προηγούμενη έκδοση του DSM (APA, 1968), ο «αυτισμός» αναφερόταν ως ένα από τα συμπτώματα της παιδικής σχιζοφρένειας και η «αυτιστική σκέψη» ως χαρακτηριστικό της σχιζοειδούς διαταραχής της προσωπικότητας. Το 1980, η Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία τροποποίησε την ορολογία, προσθέτοντας τη διακριτή διάγνωση «βρεφικός αυτισμός» στο ταξινομικό σύστημα του DSM-III, και αφαιρώντας τους όρους «αυτισμός» και «αυτιστική σκέψη» από τις άλλες διαγνωστικές κατηγορίες. Τα διαγνωστικά κριτήρια στις εκδόσεις του DSM του 1980 και του 1987 ήταν πιο ευρεία από τα κριτήρια που εισήγαγε ο Kanner (Wing & Potter, 2002). Για παράδειγμα, ο όρος «βρεφικός αυτισμός» καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε με τον όρο «αυτιστική διαταραχή». Η «Αυτιστική Διαταραχή» συμπεριλήφθηκε ως μία ανάμεσα σε διάφορες διαγνώσεις που ταξινομήθηκαν κάτω από μία νέα, ευρύτερη κατηγορία με το όνομα «Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές». Το 1994, στην τέταρτη έκδοση του DSM, μία νέα αναπτυξιακή διαταραχή προστέθηκε στη δεδομένη κατηγορία- η Διαταραχή Asperger. Το σύνδρομο Asperger ορίστηκε ως μία αναπτυξιακή

διαταραχή η οποία χαρακτηρίζεται από σημαντικά και επίμονα ελλείμματα στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις καθώς και από περιορισμένα και επαναλαμβανόμενα μοτίβα στερεοτυπικών συμπεριφορών και ενδιαφερόντων, που παρακωλύουν τη λειτουργικότητα του ατόμου (APA, 1994). Μέχρι πρόσφατα, το σύνδρομο Asperger ταξινομούταν ως μία διάγνωση διακριτή από τον αυτισμό, τόσο στο DSM-IV (APA, 1994), όσο και στο ICD (10^η έκδοση, WHO, 1992).

Η πιο πρόσφατη αναθεώρηση της ταξινόμησης του αυτισμού παρουσιάζεται στο DSM-5 (2013). Στην τρέχουσα έκδοση του DSM-5 εισάγεται η ενιαία κατηγορία της Διαταραχής Αυτιστικού Φάσματος (F84.0), η οποία προσδιορίζεται βάσει δύο κριτηρίων: α) ελλείμματα στην κοινωνική επικοινωνία και αλληλεπίδραση και β) περιορισμένα και επαναλαμβανόμενα πρότυπα συμπεριφοράς, ενδιαφερόντων ή δραστηριοτήτων. Για τη διάγνωση της ΔΑΦ, η έναρξη των παραπάνω συμπτωμάτων θα πρέπει να τοποθετείται στην πρώιμη αναπτυξιακή περίοδο (American Psychiatric Association, 2013). Η καινούργια διαγνωστική κατηγορία συμπεριλαμβάνει τις προηγούμενες διαγνώσεις για την Αυτιστική Διαταραχή, το σύνδρομο Asperger και τη Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή- μη προσδιοριζόμενη αλλιώς.

Μία εμφανής διαφορά σε σύγκριση με τη διάγνωση του DSM-IV για τον αυτισμό, είναι ότι η νέα έκδοση δε περιλαμβάνει την ελλειμματική επικοινωνία ως ξεχωριστό κριτήριο και έχει συμπτύξει το κριτήριο για ελλιπή κοινωνική αλληλεπίδραση και επικοινωνία σε μία κατηγορία (Kulage, 2014). Επιπλέον, η ηλικία εμφάνισης των συμπτωμάτων, η οποία στην τέταρτη έκδοση του DSM οριζόταν σαφώς ως τα τρία πρώτα χρόνια της ζωής, στη νέα έκδοση αναφέρεται ως «πρώιμη αναπτυξιακή περίοδος», με τη σημείωση ότι τα συμπτώματα είναι δυνατό να εκδηλωθούν και αργότερα, όταν οι κοινωνικές απαιτήσεις στις οποίες καλείται να ανταποκριθεί το άτομο επιτάσσουν πιο σύνθετες και εξελιγμένες δεξιότητες. Επίσης, απαιτείται ο

προσδιορισμός της τρέχουσας βαρύτητας των συμπτωμάτων, η οποία τεκμηριώνει και τον αντίστοιχο βαθμό υποστήριξης που χρειάζεται το άτομο στην καθημερινότητά του. Η ταξινόμηση πραγματοποιείται σε τρία επίπεδα βαρύτητας, βάσει του βαθμού έκπτωσης στον κοινωνικό τομέα και την ένταση των περιορισμένων, επαναληπτικών προτύπων συμπεριφοράς. Η διάγνωση συνοδεύεται επίσης από διάφορους ενδείκτες, για τον προσδιορισμό της νοητικής κατάστασης, της γλωσσικής έκφρασης, άλλων σχετιζόμενων και συννοσηρών σωματικών ή γενετικών σωματικών καταστάσεων ή νευροαναπτυξιακών και ψυχικών διαταραχών, και κατατονία. Συνοπτικά, οι σημαντικές τροποποιήσεις στον τρόπο ορισμού του αυτισμού από την πρώτη περιγραφή του έως και σήμερα, ιδίως στα κυρίαρχα βιοιατρικά ταξινομικά συστήματα, καταδεικνύει εμφανώς την αυθαιρεσία και τη σχετικότητα των κυρίαρχων αναπαραστάσεων για τον αυτισμό ανά εποχή, καθώς δε φαίνεται να πρόκειται για μία αυθυπόστατη οντότητα με σταθερά χαρακτηριστικά.

Μέχρι τη δεκαετία του 1970, ο αυτισμός θεωρούταν μία σπάνια κατάσταση. Η πρώτη μέτρηση του επιπολασμού για τον αυτισμό ,χρησιμοποιώντας τα διαγνωστικά κριτήρια του Kanner, πραγματοποιήθηκε στο Λονδίνο, με τα δεδομένα να υπολογίζουν ότι ο αριθμός αυτιστικών παιδιών στο γενικό πληθυσμό ήταν μόνο 2.1 ανά 10,000 παιδιά. Στις ΗΠΑ, οι αρχικές εκτιμήσεις για τον επιπολασμό του αυτισμού ήταν ακόμα χαμηλότερες: 0.7 ανά 10,000 παιδιά (Treffert, 1970). Οι Wing and Potter (2002) σημειώνουν ότι τα ποσοστά των διαγνώσεων αυτισμού παρουσίασαν μία σχετική αύξηση μετά τις αναθεωρήσεις στα διαγνωστικά κριτήρια, κατά τη δεκαετία του 1980, όπου ο επιπολασμός αυξήθηκε σε 10 ανά 10,000 περιπτώσεις, ενώ μέχρι τη δεκαετία του 1990, είχε φτάσει τα 31 ανά 10,000 παιδιά (Blaxill, 2004). Σύμφωνα με τους Eyal (2010), η αύξηση αυτή ενδέχεται να οφείλεται σε μία «διαγνωστική υποκατάσταση», όπου η διάγνωση του αυτισμού γεφύρωσε το

κενό ανάμεσα στην ψυχική ασθένεια και τη νοητική υστέρηση μετά την εποχή της αποασυλοποίησης.

Η σύλληψη ότι οι ιατρικές διαγνώσεις καθορίζουν την κοινωνική υπόσταση του ατόμου προτάθηκε πριν από πολλά χρόνια από τον Doll (1940), ο οποίος έγραψε για τον ρόλο που παίζει η ψυχιατρική διάγνωση ώστε ο άνθρωπος να λάβει την κοινωνική του ταυτότητα . Από τη στιγμή που μία ταυτότητα εγκαθιδρύεται, βάσει μίας ιατρικής ή ψυχικής κατάστασης, η ανθρώπινη υπόσταση ερμηνεύεται μέσα από το πρίσμα της διάγνωσης, η οποία εστιάζει στην ελαττωματικότητα και ανεπάρκεια του σώματος. Ο Foucault χρησιμοποίησε τον όρο «ιατρικό βλέμμα», για να καταγγείλει τον ιατρικό διαχωρισμό νου και σώματος και τη μονόπλευρη εστίαση στις σωματικές εκφάνσεις της αναπηρίας (Foucault, 1973/1994). Στην περίπτωση του αυτισμού, το ιατρικό βλέμμα ορίζει το αυτιστικό άτομο με μοναδικό γνώμονα την «παθολογία» του.

Από την άλλη πλευρά, το κοινωνικό μοντέλο για την αναπηρία αναπτύχθηκε ως αντίδραση στην έμφαση που προσέδιδε το ιατρικό μοντέλο στην υποκείμενη, βιολογική μειονεξία του ατόμου. Το κοινωνικό μοντέλο θεμελιώνεται πάνω στην τοποθέτηση του Foucault ότι το ιατρικό πεδίο πολώνει ομάδες σε «φυσιολογικές» και «αποκλίνουσες» κατηγορίες, με στόχο τον κοινωνικό έλεγχο και περιορισμό των ατόμων που εμπίπτουν στη δεύτερη κατηγορία (Tremain, 2005). Από μία Μαρξιστική οπτική, η αδυναμία των «ανάπηρων» ατόμων να συμμετάσχουν στην μαζική παραγωγή, και κατ' επέκταση, να συμβάλλουν στην οικονομία, συνδέεται άμεσα με την κοινωνική τους καταπίεση (Hiranandani, 2005). Η ταξινόμηση των ανάπηρων ατόμων ως «μη παραγωγικών» στην εποχή της εκβιομηχάνισης, υπονόμευσε την ιδιότητά τους ως πολίτες.

Σύμφωνα με το κοινωνικό μοντέλο, η αναπηρία αποδίδεται ως μία αποτυχία του κοινωνικού σώματος να εντάξει άτομα τα οποία εμπίπτουν εκτός της νόρμας (Oliver & Sapey, 2006). Με άλλα λόγια, δεν είναι τα «ελλείμματα» καθαυτά που δημιουργούν την αναπηρία, αλλά η έλλειψη προσαρμογής από πλευράς της κοινωνίας, ώστε να ανταποκριθεί στις ιδιαίτερες ανάγκες ενός ατόμου με διαφορετικότητα. Η προσαρμογή αυτή προϋποθέτει να ληφθούν υπόψη οι αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στο άτομο και το περιβάλλον του (Noreau & Boschen, 2010). Ωστόσο, και το κοινωνικό μοντέλο για την αναπηρία δεν είναι χωρίς επικριτές. Σύμφωνα με τον Shakespeare (2006), οι υποστηρικτές του κοινωνικού μοντέλου ελαχιστοποιούν και υποβιβάζουν τις πραγματικές επιπτώσεις που έχουν τα ελλείμματα στη ζωή των «ανάπηρων» ατόμων, χαρακτηρίζουν όλα τα άτομα με αναπηρία ως κοινωνικά καταπιεσμένα, και παρουσιάζουν μία μη ρεαλιστική οπτική για το ενδεχόμενο δημιουργίας μίας κοινωνίας χωρίς φραγμούς και στερεότυπα. Επίσης, το κοινωνικό μοντέλο δε διαφέρει από το ιατρικό μοντέλο στο ότι χρησιμοποιεί επίσης όρους «ελλειμμάτων» και αντιπαραβάλλει ένα «ανάπηρο» άτομο με ένα πρότυπο κανονικότητας καθιερωμένο από την κοινωνία.

1.3.2. Η αναπαράσταση του αυτισμού στον κινηματογράφο

Σύμφωνα με τον Stuart Hall (1997), σχετιζόμαστε με τον κόσμο γύρω μας αποδίδοντας νοήματα στους ανθρώπους, τα αντικείμενα και τα γεγονότα. Αυτό συμβαίνει μέσα από τον τρόπο με τα οποία τα αναπαριστούμε, μέσα από αυτά που λέμε και σκεφτόμαστε για αυτά, μέσα από τις λέξεις που τους αποδίδουμε, τις εικόνες που παράγουμε και τις ιστορίες που αφηγούμαστε για αυτά. Μέσα στην κουλτούρα μας και εντός των αναπαραστάσεων που προσφέρει, βρίσκουμε μία αίσθηση της δικής μας ταυτότητας. Το ποιο είμαστε και το που «ανήκουμε» αποτελεί μία

καθοριστική πτυχή αυτής της ταυτότητας (Hall, 1997). Ο Hall αναφέρεται μάλιστα στις γλωσσολογικές θεωρίες του Ferdinand de Saussure ώστε να εξηγήσει την κονστρουκτιβιστική διαδικασία της κατασκευής του νοήματος, κατά την οποία χρησιμοποιούμε τις γλώσσες (οι οποίες δεν αφορούν μόνο τη γλωσσολογική έννοια-για παράδειγμα μία τηλεοπτική σειρά μπορεί επίσης να συνιστά γλώσσα), ώστε να κατασκευάσουμε νοήματα και να παράξουμε αλήθειες, επικοινωνώντας τις νοητικές αναπαραστάσεις που έχουμε για τους ανθρώπους, τα αντικείμενα, και τα γεγονότα σε άλλους ανθρώπους (Hall et al. 1997 5-31).

Ο Hall (1997), αντλώντας από τις θεωρίες του Foucault, τονίζει ότι η παραγωγή των νοημάτων οδηγεί σε μία ακόμα πιο σημαντική εξέλιξη, την παραγωγή της γνώσης, μέσα από αυτό που ονομάζει λόγους (discourses.). Οι λόγοι αποτελούν ομάδες δηλώσεων οι οποίες παρέχουν έναν τρόπο αναπαράστασης ενός συγκεκριμένου θέματος. Πρόκειται για ένα ζήτημα μείζονος σημασίας, ιδιαίτερα σε ό,τι αφορά τη δόμηση των σχέσεων εξουσίας μεταξύ των διαφορετικών ομάδων που εντοπίζονται εντός του κοινωνικού ιστού. Κατά συνέπεια, οι επικρατούντες και «δημοφιλείς» λόγοι πάνω σε ένα ζήτημα, όπως η αναπηρία, θα παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των σχέσεων εξουσίας μεταξύ ατόμων «με» και «χωρίς» «αναπηρία». Μία ανάλυση με τέτοια κατεύθυνση έχει καθοριστικές συνέπειες στο χώρο της κοινωνικής και πολιτιστικής μελέτης, αλλά και της διερεύνησης των διάφορων αναπαραστάσεων που συγκροτούνται από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, όπως η τέχνη, η λογοτεχνία, η τηλεόραση και ο κινηματογράφος.

Η λογοτεχνία και κινηματογράφος ασκούν τεράστια επίδραση στον τρόπο με τον οποίο η κοινωνία κατανοεί την αναπηρία και τον αυτισμό. Οι αναπαραστάσεις για τον αυτισμό που διαχέονται μέσα από τη λογοτεχνία και τον κινηματογράφο συμβάλλουν στην κατασκευή των αυτιστικών ατόμων ως «άλλων», προβάλλοντας

στερεοτυπικούς χαρακτήρες. Οι Snyder και Mitchell (2010) έχουν ασχοληθεί εκτενώς με τις εφαρμογές της μελέτης της κατασκευής της «αναπηρίας» σε διάφορες αναπαραστάσεις στη λογοτεχνία, την τηλεόραση και τον κινηματογράφο. Η έρευνα αυτή, θεωρούμενη ως απαραίτητη για την αντιμετώπιση στερεοτύπων για την αναπηρία, έγκειται τόσο στον εντοπισμό αναπαραγωγής αρνητικών εικόνων για άτομα με αναπηρία, όπως ο Ριχάρδος ο Τρίτος και ο Tiny Tim στον Ντίκενς (Snyder & Mitchell, 2010), όσο και στη διεκδίκηση πιο σφαιρικών και ρεαλιστικών αναπαραστάσεων περί αναπηρίας.

Σύμφωνα με την Keener (2017), οι πιο συνηθισμένες αναπαραστάσεις που συνοδεύουν τα άτομα στο φάσμα του αυτισμού στον κινηματογράφο είναι: η χαρισματική διάνοια (“savant”), ο ευάλωτος «άλλος», ο αντικειμενοποιημένος ντετέκτιβ και το οικογενειακό βάρος. Οι στερεοτυπικές αυτές κατασκευές συχνά αντιπροσωπεύουν λανθασμένα το σύνολο των ατόμων που τοποθετούνται στο φάσμα του αυτισμού, ενώ συμβάλλουν στην (ανα)παραγωγή κοινωνικής γνώσης και την εγκαθίδρυση κοινωνικών πραγματικοτήτων αναφορικά με το φαινόμενο του αυτισμού, μέσα από περιγραφές που αποσιωπούν τη βιωμένη εμπειρία των ίδιων των αυτιστικών ατόμων. Οι Jakubowicz & Meekosha (2004) αντίστοιχα θεωρούν ότι η πολιτισμική σφαίρα παραμένει το κεντρικό πεδίο της άσκησης εξουσίας, συνεχώς επαναπροσδιορίζοντας και κατασκευάζοντας κοινωνικές ιεραρχίες, επικυρώνοντας ορισμένες συμπεριφορές και στιγματίζοντας άλλες. Επομένως, η εξέταση των κυρίαρχων εικόνων που προβάλλονται στη μαζική κουλτούρα αναφορικά με το άτομο που χαρακτηρίζεται από αυτιστικά στοιχεία έχουν ιδιαίτερη πολιτική και ιδεολογική αξία. Οι αναπαραστάσεις αυτές, εδραιωμένες και οικείες, γεμίζουν το «αινιγματικό κενό» που δημιουργεί ένα φαινόμενο τόσο σύνθετο όσο ο αυτισμός, καθιστώντας το

λιγότερο απειλητικό και κλείνοντας τα ερωτήματα που θα γεννούσε μία πιο σφαιρική αναζήτηση.

Ποικίλες έρευνες έχουν εστιάσει στην αναπαράσταση του ατόμου με αυτιστικά στοιχεία ως χαρισματικής διάνοιας. Σύμφωνα με τις Belcher & Maich (2014), οι τηλεοπτικές σειρές συχνά προβάλλουν τα άτομα που παρουσιάζουν στοιχεία αυτισμού ως διάνοιες που διαθέτουν ειδικά χαρίσματα, αγνοώντας τις δυσκολίες που συχνά συνοδεύουν τα χαρακτηριστικά που θεωρούνται τυπικά του αυτισμού. Ο Murray (2008) επίσης τονίζει την τάση πολλών κινηματογραφικών έργων και μέσω μαζικής ενημέρωσης να συνδέουν τον αυτισμό με ειδικές διανοητικές ικανότητες. Οι αναπαραστάσεις αυτές θεωρούνται προβληματικές, στο βαθμό που είναι υπεργενικευμένες, υπεραπλουστευτικές και μονοδιάστατες αναφορικά με την εμπειρία του αυτισμού. Επιπλέον, είναι ανακριβείς, στο βαθμό που παρουσιάζουν όλα τα άτομα στο φάσμα ως έχοντα ειδικά χαρίσματα, ενώ στην πραγματικότητα μόνο το 10% των ατόμων που έχουν διαγνωστεί στο φάσμα του αυτισμού διαθέτουν τέτοιες ικανότητες (Baker, 2008). Επίσης, έχει προταθεί ότι να αναπαρίστανται οι χαρακτήρες με αυτισμό ως «χαρισματικοί» και «διάνοιες» υποδηλώνει ότι απαιτείται να υπάρχουν στοιχεία που να «αντισταθμίζουν» τα κοινωνικά τους ελλείμματα (Loftis, 2015).

Ορισμένα από τα πιο γνωστά και δημοφιλή έργα με αυτιστικούς χαρακτήρες, όπως το Rain Man (1988) , Silent Fall (1994) και Mercury Rising (1998), χρησιμοποιούν ποικίλα οπτικά μέσα για να αποδώσουν τις χαρισματικές ιδιότητες του ατόμου με αυτισμό. Σύμφωνα με τον Murray (2008b), στην ταινία “Rain Man”, ο αυτισμός συνδέεται με ειδικά χαρίσματα, ενώ οι χαρακτήρες που παρουσιάζονται ως αυτιστικοί δεν είναι ποτέ στο κέντρο της αφήγησης, εμφανίζονται πάντα στο περιθώριο και ο ρόλος τους έγκειται στο να βοηθήσουν έναν μη- αυτιστικό

χαρακτήρα να εξελιχθεί. Επιπλέον, οι χαρακτήρες με αυτισμό δεν παρουσιάζονται ποτέ μέσα από τη δική τους υποκειμενικότητα, αλλά συνήθως αντικειμενοποιούνται και προβάλλονται με αρνητικό τρόπο (Murray, 2008b). Επιπρόσθετα, αυτά τα «ειδικά χαρίσματα» προκαλούν δέος και θαυμασμό, παρουσιάζονται ως αναπλήρωση για την «αναπηρία» του αυτισμού, μία αναπαράσταση που στερεί από τα άτομα με αυτισμό την ανθρώπινή τους ιδιότητα, ακόμα και όταν τους αποδίδονται «υπέρ-άνθρωπες» ικανότητες (Loftis 2015). Επιπλέον, άτομα που χαρακτηρίζονται ως αυτιστικά προβάλλονται ως «γρίφοι» που απαιτούν λύση, υπερφυσικά όντα, που μοιάζουν με μηχανές, ανίκανα να βιώσουν συναισθήματα, απόμακρα (σαν σε κέλυφος), επικίνδυνα και αποκλίνοντα (Loftis, 2015; Murray 2008b).

Η Alexandria Pronchow (2014) ανέλυσε τον τρόπο που αναπαρίσταται ο αυτισμός στα μέσα μαζικής επικοινωνίας, μέσα από ταινίες όπως Rain Man, Mozart and the Whale, Martian Child, Temple Grandin, George, και Normal People Scare Me. Σύμφωνα με τη μελέτη, τα σύγχρονα κινηματογραφικά μέσα παρουσιάζουν τέσσερις (4) βασικές κατηγορίες για τα άτομα με αυτισμό: τη «χαρισματική/ μαγική διάνοια», τον «περίεργο/ αλλοπρόσαλλο», τον «χαρακτήρα με τη μη διαγνωσμένη/ απροσδιόριστη συμπεριφορά» και τον «ρεαλιστικό» αυτιστικό. Η ερευνήτρια κατέληξε ότι οι εικόνες αυτές περιορίζονται σε λευκά παιδιά και παρουσιάζονται με υπερβολικά -εώς μη ρεαλιστικά- θετικό τρόπο. Στο σύνολο των ταινιών δε φάνηκε να παρουσιάζονται άτομα με σοβαρές μορφές αυτισμού, ούτε να αποτυπώνονται σοβαρές δυσκολίες ή δυσχέρειες που σχετίζονται με τη διάγνωση αυτή, αγνοώντας τις κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις και συνέπειες που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι που φέρουν τα πραγματικά συμπτώματα και την ταμπέλα του αυτισμού.

Άλλοι στερεότυπο τρόποι αναπαράστασης ατόμων με αυτιστικά στοιχεία πολλές φορές περιλαμβάνουν χαρακτήρες ντετέκτιβ, όπως στη σειρά “Sherlock”, “Bones” και

“Criminal Minds”. Οι χαρακτήρες αυτοί εμφανίζονται ως συστηματικοί, προσανατολισμένοι στη λεπτομέρεια στο βαθμό που «χάνουν την ουσία», και αναπαριστούν τα στοιχεία του αυτισμού με στερεοτυπικό τρόπο, συνδέοντας τον αυτισμό με το μυστήριο και το υπερβατικό (Loftis, 2015). Επίσης, άτομα που φέρουν τη διάγνωση του αυτισμού αντικειμενοποιούνται ως «ρομπότ», «μηχανές», «εξωγήινοι, ως μη ανθρώπινα όντα και «πάζλ» προς εξερεύνηση. Αναπαρίστανται ως «τυφλοί» απέναντι στις σκέψεις και την εμπειρία των άλλων ανθρώπων, αγενείς, ψυχροί, ενοχλητικοί, κενοί συναισθημάτων και χωρίς σεξουαλικότητα (Loftis, 2015). Σύμφωνα με την Loftis (2015), οι αυτιστικοί χαρακτήρες συχνά παρουσιάζονται ως κοινωνικά αδέξιοι και απομονωμένοι, ενώ ο αυτισμός φαίνεται να προκαλεί την κατάπτωση ολόκληρου του οικογενειακού συστήματος. Ένα παιδί με αυτισμό συχνά αναπαρίσταται ως κατάρα, ως βάρος και ως ηθική αποτυχία των γονέων του. Εμφανίζεται να προκαλεί αναστάτωση και δυσφορία τόσο στην οικογένεια όσο και στην ευρύτερη κοινότητα, ενώ συνδέεται με την τραγωδία, τη λύπηση, τη θυματοποίηση, την ευαλωτότητα, την απώλεια της αυτονομίας, την παιδική εξάρτηση, το μυστήριο και τον κίνδυνο (Loftis, 2015).

Η παρουσίαση του αυτισμού είτε εώς υπερφυσικού χαρίσματος είτε ως σοβαρού ελλείμματος, μέσα σε ένα κλινικό πλαίσιο κατανόησης, αποτελεί έναν προβληματικό στερεοτυπικό τρόπο αναπαράστασης. Και οι δύο προσεγγίσεις εστιάζουν στην προσέγγιση του ατόμου με διάγνωση αυτισμού ως «Άλλου», ως ποιοτικά διαφορετικού και αποκλίνοντα από τις καθιερωμένες εικόνες περί «κανονικότητας». Είναι εμφανές ότι οι αναπαραστάσεις για τον αυτισμό στα δημοφιλή πολιτισμικά μέσα, όπως ο κινηματογράφος, είναι υπερβολικές, υποτιμητικές, στιγματιστικές και επικίνδυνες. Στο βαθμό που οι αναπαραστάσεις αυτές επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο εκατομμύρια άνθρωποι ανά τον κόσμο

αποκτούν εικόνα για το ζήτημα του αυτισμού, είναι σημαντικό να καταδεικνύονται οι άμεσοι και έμμεσοι τρόποι με τον οποίο διάφορες «κοινωνικές αλήθειες» για τον αυτισμό διαχέονται στην κοινή γνώμη και στους θεσμούς, επηρεάζοντας πολιτικές και εκπαιδευτικές πρακτικές.

1.3.3. Οι Κοινωνικές Παράμετροι του Αυτισμού

i) Αποδοχή/Απόρριψη

Η έννοια της αποδοχής αποτελεί θεμελιώδη διάσταση αναφορικά με την έννοια του αυτισμού και των διαγνώσεων αναπτυξιακών διαταραχών. Η αποδοχή τοποθετείται σε πολλαπλά επίπεδα: πρόκειται αρχικά για την αποδοχή του ίδιου του παιδιού/ατόμου με διάγνωση στο αυτιστικό φάσμα από την οικογένεια και το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον (Altieri & Von Kluge, 2009). Από την πλευρά των γονέων, η αποδοχή συχνά αναφέρεται αναφορικά με τη «διάγνωση», με την έννοια αναγνώρισης ότι υπάρχει μια διαφοροποιημένη συνθήκη. Οι γονείς καλούνται επίσης να αποκτήσουν αποδοχή απέναντι στον ίδιο τους τον εαυτό, τόσο σε συνάρτηση με την ενοχή, το πένθος και την ενδεχόμενη αίσθηση «ευθύνης» για δικά τους «λάθη», όταν το παιδί τους διαγιγνώσκεται με μία συνθήκη που θεωρείται ως «σοβαρή πάθηση», όσο και αποδοχή για την ενδεχόμενη κούραση (σωματική και ψυχική), τη δυσφορία, την απόγνωση και το θυμό που βιώνουν σε διάφορες στιγμές της καθημερινότητας απέναντι στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν (Kopetz & Endowed, 2012).

Η διαδικασία αναγνώρισης και αποδοχής των χαρακτηριστικών του αυτισμού σε ένα παιδί, έφηβο ή ενήλικα, καθώς και η διαδικασία στήριξης του ίδιου και της οικογένειας δεν αποτελεί μία τυποποιημένη διαδικασία, δεν υπάγεται σε έτοιμες και

προκαθορισμένες λύσεις και δεν είναι εύκολος δρόμος. Όπως η κάθε περίπτωση ατόμου με αυτισμό είναι διαφορετική, αντίστοιχα και η οικογένεια και το ευρύτερο σύστημα που τον/την περιβάλλει έχει τις δικές του μοναδικές ανάγκες και διέρχεται από διαφορετικές φάσεις και διαδικασίες προκειμένου να φτάσει στην αποδοχή. Από την άλλη πλευρά, η απόρριψη, ως κοινωνική συνιστώσα του αυτισμού, σε οποιοδήποτε από τα προαναφερθέντα επίπεδα, δύναται να έχει ιδιαίτερα δυσμενείς συνέπειες για το αυτιστικό άτομο. Η απόρριψη του ίδιου του ατόμου από το οικογενειακό περιβάλλον ενδέχεται να επιτελέσει καταστροφικό παράγοντα, καθώς φαίνεται ότι η στήριξη της οικογένειας αποτελεί από τις πιο κρίσιμες μεταβλητές για την ομαλή ενσωμάτωση και πορεία του ατόμου σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο (Hall & Graff, 2011).

Η κοινωνική απόρριψη επίσης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, καθώς οι υπάρχουσες διαπροσωπικές και κοινωνικές δυσκολίες του ατόμου με αυτισμό εντείνονται όταν βιώνει απορριπτικές συμπεριφορές και καταλήγει να αποτιμά και δευτερογενώς την κοινωνική αλληλεπίδραση ως δυσάρεστη και προς αποφυγή (Chevallier, Kohls, Troiani, Brodtkin & Schultz, 2012). Η απόρριψη ωστόσο συχνά εντοπίζεται ως βίωμα και από τις δύο πλευρές – του αυτιστικού ατόμου και του περιβάλλοντός του. Οι γονείς, και ιδίως η μητέρα, συχνά αισθάνονται ότι το ίδιο το παιδί τους απορρίπτει, ήδη από την πρώιμη βρεφική ή νηπιακή ηλικία, καθώς δε δείχνει διάθεση εμπλοκής και αλληλεπίδρασης μαζί τους, ενώ παράλληλα δεν εκδηλώνει συναισθήματα με τον τυπικό τρόπο που χαρακτηρίζει τις οικογενειακές σχέσεις. Παράλληλα, το ευρύτερο φιλικό και κοινωνικό περιβάλλον εισπράττει την αποστασιοποίηση και τη διάθεση απομόνωσης του ατόμου σαν απόρριψη και απουσία ενδιαφέροντος. Δεδομένης της αποδεδειγμένης σημασίας της κοινωνικής πλαισίωσης για τα άτομα στο φάσμα του αυτισμού, σημείο τομής αποτελεί η

εκπαίδευση και ενθάρρυνση του ατόμου ως προς το σχετίζεσθαι, μέσα στα προσωπικά όρια και με τους τρόπους με τον οποίο το άτομο νιώθει άνετα και ασφαλές.

ii) Κοινωνικοποίηση/ Κοινωνική Απόσυρση, Απομόνωση

Ως κοινωνικοποίηση ορίζεται η διαδικασία μέσω της οποίας τα άτομα μαθαίνουν τις κοινωνικές αξίες και κανόνες της κοινωνίας μέσα στην οποία εντάσσονται. Η διαδικασία αυτή συνιστά ουσιαστικά τον τρόπο με τον οποίον το άτομο ενσωματώνεται στην κοινωνία του και εντάσσεται στην κουλτούρα της. Όσον αφορά στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη, η κοινωνική ένταξη αποτελεί μία διττή διεργασία, μέσω της οποίας το παιδί ενσωματώνεται στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και, παράλληλα, διαφοροποιείται ως ξεχωριστό άτομο (Βοσνιάδου, 1992). Σύμφωνα με τον Schaffer (1996), ο άνθρωπος γεννιέται με μία έμφυτη προδιάθεση για κοινωνικότητα, αξίωμα που υποστηρίζεται από την εποχή του Αριστοτέλη («*Ο άνθρωπος φύσει κοινωνικό ον*»). Το βρέφος είναι εφοδιασμένο με εγγενείς ικανότητες, με μία έμφυτη ετοιμότητα που του επιτρέπει την επεξεργασία του περιβάλλοντος καθώς αλληλεπιδρά με αυτό, και το καταστούν ικανό να ανταποκριθεί σταδιακά, στη σύνθετη καθημερινή συνδιαλλαγή και εμπειρία. Κορυφαίοι θεωρητικοί της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης, όπως ο Jean Piaget (1973) και Leo Vygotsky (1980), τόνισαν ότι η ομαλή γνωστική και ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη ενός παιδιού συντελείται μέσα από την αλληλεπίδρασή του με το κοινωνικό του πλαίσιο.

Τι συμβαίνει όμως όταν η -θεωρούμενη ως εγγενής- ικανότητα του ατόμου να αποζητά και να συνάπτει σχέσεις με τους άλλους προσλαμβάνεται ως αποκλίνουσα;

Όπως περιγράφηκε και ανωτέρω, θεμελιώδες στοιχείο της διάγνωσης αποτελεί η κοινωνική απομόνωση και αποφυγή της διαπροσωπικής επαφής. Τα παιδιά με αυτισμό νοούνται ως άτομα που αδυνατούν να έχουν μία «φυσιολογική» κοινωνική συμπεριφορά, δηλαδή να συνάψουν φιλικές σχέσεις, να αναζητούν την εγγύτητα και να έχουν ομαλές αλληλεπιδράσεις με τους ανθρώπους στο περιβάλλον τους. Τα άτομα στο φάσμα του αυτισμού θεωρούνται ότι παραμένουν απόμακρα, αποστασιοποιημένα και μοναχικά (White & Roberson-Nay, 2009). Ήδη από τη βρεφική ηλικία, ενδείξεις κοινωνικής απομόνωσης αποτελούν η αποφυγή της βλεμματικής επαφής, η μη ανταπόκριση στο κάλεσμα του ονόματος, καθώς και η απουσία ανταπόκρισης απέναντι στη σωματική εγγύτητα από την πλευρά του φροντιστή. Το στοιχείο της κοινωνικής απομόνωσης συχνά συνδέεται με σοβαρές δυσκολίες που αποδίδονται σε άτομα με αυτισμό ως προς την κατανόηση των κοινωνικών σχέσεων, της οπτικής, των προθέσεων και των συναισθημάτων των άλλων ανθρώπων (θεωρία του νου), καθώς και ακατάλληλη χρήση του κώδικα λεκτικής επικοινωνίας (Wenar & Kerig, 2008).

iii) Μικροαστική Συμπεριφορά

Μικροαστοί είναι οι άνθρωποι των κατώτερων στρωμάτων της αστικής τάξης ή κάθε άτομο που υιοθετεί τις αντιλήψεις και τις συνήθειες αυτών των στρωμάτων. Πρόκειται ουσιαστικά για τον «ενδιάμεσο χώρο», μεταξύ των δύο βασικών τάξεων, της αστικής και της εργατικής. Από ιδεολογική διάσταση, με τον όρο «μικροαστισμός» γίνεται αναφορά στη μικροαστική στάση ζωής και νοοτροπία, δηλαδή την προσαρμογή και άκριτη αποδοχή εκ μέρους του ατόμου των συνηθειών και αξιών της κυρίαρχης τάξης, την καθήλωση σε μία κοινωνική συμβατικότητα, που απορρίπτει καθετί νέο, διαφορετικό και ασύμβατο με τις κυρίαρχες κοινωνικές

νόρμες. Με άλλα λόγια, ιδεολογικά, η παραδοσιακή τάξη των μικροαστών εκδηλώνει τα ακόλουθα «κατάλληλα αποτελέσματα»: α) «Αντικαπιταλιστική ιδεολογική χροιά υπέρ του κοινωνικού status quo», β) «Ιδεολογική τάση της “γέφυρας”»: βλέψεις προς την κοινωνική καταξίωση- άνοδο και γ) «Ιδεολογική χροιά του φετιχισμού της εξουσίας. Ο μικροαστός ουσιαστικά αποτελεί έναν άνθρωπο που δεν παρουσιάζει υγιή αντιδραστικότητα και διάθεση αμφισβήτησης απέναντι στα δεδομένα που ορίζει το κατεστημένο σύστημα εξουσίας στο οποίο ανήκει, με σκοπό τη βελτίωση της κοινωνίας και της πορείας προς μία θετική αλλαγή του status quo (Wallerstein, 1988).

iv) Οικονομικό Κεφάλαιο

Σύμφωνα με τον Γάλλο κοινωνιολόγο Pierre Bourdieu (1986), υπάρχουν τέσσερα είδη κεφαλαίου που χαρακτηρίζουν κάθε άτομο, τα οποία ασκούν την επίδρασή τους σε κάθε πτυχή της ζωής του ατόμου, καθώς επίσης συνδέονται και αναπαράγουν τις κοινωνικές ανισότητες. Τα τέσσερα αυτά είδη κεφαλαίου αποτελούν: το οικονομικό κεφάλαιο, το μορφωτικό κεφάλαιο, το κοινωνικό κεφάλαιο και το συμβολικό κεφάλαιο. Ως οικονομικό κεφάλαιο εννοείται η περιουσία, το εισόδημα, οι οικονομικοί πόροι ενός ατόμου και της οικογένειάς του. Αναφορικά με το ζήτημα του αυτισμού, το οικονομικό κεφάλαιο δύναται να αποτελέσει καθοριστικό κοινωνικό παράγοντα για την εξέλιξη και την πορεία του αυτιστικού ατόμου όσο και για την ψυχολογική ανθεκτικότητα του οικογενειακού περιβάλλοντος. Από τη διεθνή βιβλιογραφία είναι γνωστό ότι η πρόσβαση των οικογενειών ατόμων με αυτισμό σε κατάλληλες θεραπευτικές υπηρεσίες και δομές υποστήριξης, σε συλλόγους εκπροσώπησης και συνηγορίας, σχέσεις κοινωνικής στήριξης με επιφανή κοινωνικά πρόσωπα και ομάδες αμοιβαίας υποστήριξης αποτελούν κρίσιμους παράγοντες τόσο

για την διασφάλιση μίας ποιότητας ζωής και υποστήριξης για το παιδί που εμφανίζει αυτιστικά στοιχεία όσο και του ευρύτερου οικογενειακού περιβάλλοντος.

Σύμφωνα με τις Ζήση, Μαυροπούλου & Δαρδάνη (2016), οι οποίες μελέτησαν ποιοτικά την κοινωνική και ταξική διάσταση της ανατροφής ενός -ή περισσότερων- παιδιών στο αυτιστικό φάσμα, οι μητέρες παιδιών με διάγνωση αυτισμού που στερούνται τα απαραίτητα οικονομικά και υλικά μέσα χρήζουν ιδιαίτερης στήριξης. Ένα παιδί στο αυτιστικό φάσμα μπορεί να χρειαστεί ακόμη και 40 ώρες θεραπείας τη βδομάδα, οι οποίες, στο μεγαλύτερο μέρος, δε δύνανται να καλυφθούν από δημόσιους θεραπευτικούς φορείς. Τα ευρήματα της μελέτης κατέδειξαν επίσης συνολικά σημαντικές ταξικές διαφοροποιήσεις ως προς την εμπειρία της διάγνωσης, την πρόσβαση σε υπηρεσίες και εξατομικευμένες θεραπευτικές παρεμβάσεις, την ποιότητα ζωής και την κοινωνικότητα, τόσο των μητέρων όσο και των παιδιών (Ζήση, Μαυροπούλου & Δαρδάνη, 2016). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, όλες οι μητέρες, ανεξαρτήτως ταξικής θέσης, βίωσαν το διαγνωστικό συμβάν ως συντριβή, αλλά οι μητέρες της εργατικής τάξης εμφανίζονται ως απόλυτα εκτεθειμένες στην οικονομική/ υλική στέρηση, στην κοινωνική απομόνωση και το στίγμα, καθώς και την απουσία θεσμικής και κοινωνικής υποστήριξης

Οι ταξικές διαφοροποιήσεις εκκινούν από την ίδια την αρχική διάγνωση. Έτσι, ακόμη και η διαδρομή μέχρι τη διάγνωση δύναται να καταστεί τραυματική. Σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και οι επαγγελματίες και οι φορείς στους οποίους απευθύνθηκαν οι μητέρες προέβησαν σε λανθασμένη διάγνωση λόγω ανεπαρκούς ενημέρωσης ή εκπαιδευτικής κατάρτισης. Οι δυσχέρειες είναι συντριπτικά σκληρότερες για τις οικογένειες των εργατικών στρωμάτων: η διάγνωση πραγματοποιείται με μεγάλη χρονική καθυστέρηση, δεν υπάρχει κατάλληλη

καθοδήγηση, ενώ η αλληλεπίδραση με τους επαγγελματίες είναι ανύπαρκτη έως αρνητική.

ν) Μορφωτικό Κεφάλαιο

Αρρηκτα συνδεδεμένο με το οικονομικό κεφάλαιο είναι το μορφωτικό κεφάλαιο, δηλαδή το εκπαιδευτικό και μορφωτικό επίπεδο ενός ατόμου και της οικογένειάς του. Το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας συνδέεται με την εξέλιξη και την πορεία που διαγράφει ένα άτομο με αυτισμό, από την αρχική διάγνωση μέχρι το τέλος της ζωής του (Bourdieu, 1986). Επίσης, η επίδραση του μορφωτικού κεφαλαίου είναι τόσο άμεση, όσο και έμμεση, λόγω της σύνδεσής του με την οικονομική επιφάνεια και τους πλούσιους κοινωνικούς πόρους. Αρχικά, δεδομένης της τεκμηριωμένης σημασίας της έγκαιρης διάγνωσης του αυτισμού για την έγκαιρη παρέμβαση και καλύτερη πορεία του παιδιού, οι γονείς που διαθέτουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο ενδεχομένως να εντοπίσουν πιο εύκολα και γρήγορα τις διαφοροποιήσεις στη συμπεριφορά και την ψυχοσωματική ανάπτυξη ενός παιδιού ώστε να απευθυνθούν σε κάποιον κατάλληλο διαγνωστικό φορέα και να ξεκινήσουν την παρέμβαση.

Κατά τη φάση της διάγνωσης, οι οικογένειες έχουν ανάγκη μια ποιότητα στην επικοινωνία της διάγνωσης, διότι αρκετές και, κυρίως οι μητέρες χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου, δεν γνωρίζουν τι είναι ο αυτισμός, επομένως είναι απαραίτητο οι επαγγελματίες, παιδοψυχίατροι ή αναπτυξιολόγοι, να συνοδεύουν την ανακοίνωση από πλήρη ενημέρωση των μητέρων για τη συγκεκριμένη κατάσταση. Επομένως, το υψηλό μορφωτικό επίπεδο είναι θετικός παράγοντας ως προς την ικανότητα των γονέων να κατανοήσουν τις πληροφορίες των γιατρών για το τί συμβαίνει στο παιδί τους, να επικοινωνήσουν με τους ειδικούς και να προσαρμοστούν αναλόγως. (Dabrowska & Pisula, 2010). Από την άλλη πλευρά, η ελλιπής ενημέρωση και

κατάρτιση από πλευράς των επαγγελματιών ψυχικής υγείας, καθώς και οι εγγενείς δυσκολίες στον ορισμό των «διαταραχών αυτιστικού φάσματος», λόγω της μεγάλης ετερογένειας που χαρακτηρίζει τη δεδομένη διάγνωση και της ασάφειας των επίσημων διαγνωστικών κριτηρίων (DSM-5), αποτελούν τροχοπέδη στη σωστή πληροφόρηση του οικογενειακού περιβάλλοντος για το τι συμβαίνει στο παιδί τους. Στους δημόσιους φορείς, οι παραπάνω δυσκολίες ενδέχεται να είναι πιο εμφανείς. Γονείς με υψηλό μορφωτικό επίπεδο δύνανται να προβληματιστούν ή να εξετάσουν πιο κριτικά μία διάγνωση που θεωρούν ότι δε ταιριάζει απόλυτα στο παιδί τους ή να αμφισβητήσουν μία παρέμβαση που θεωρούν ακατάλληλη, σε αντίθεση με την πιο άκριτη αποδοχή των ιατρικών διαγνώσεων και λόγων που συχνά συνοδεύει το χαμηλότερο μορφωτικό κεφάλαιο (Wolff, Narayan & Moyes, 1988)

Ωστόσο, όπως υποστηρίζουν οι Ζήση, Μαυροπούλου & Δαρδάνη (2016), οι μητέρες χρήζουν ιδιαίτερης βοήθειας και στήριξης και μετά την κοινοποίηση της «διάγνωσης». Έχουν ανάγκη καθοδήγησης ως προς το ποιες υπηρεσίες μπορούν να αναλάβουν τα παιδιά, σε ποιες ειδικότητες θα πρέπει να τα παραπέμψουν, καθώς και ειδικές πληροφορίες για τις διάφορες διαθέσιμες παρεμβάσεις, καθώς και τις ποσοτικές και ποιοτικές πτυχές μίας εξατομικευμένης παρέμβασης. Και σε αυτή την περίπτωση, το ισχυρό μορφωτικό κεφάλαιο δύναται να λειτουργήσει θετικά τόσο ως προς την αναζήτηση, την κατανόηση και την αξιοποίηση του πληροφοριακού υλικού. Οι μητέρες χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου συχνά δε διαθέτουν τα ιδιαίτερα γνωστικά και υλικά εφόδια ώστε να αναζητήσουν τον κατάλληλο επαγγελματία, που δεν θα υποτιμήσει αλλά ούτε θα εκμεταλλευτεί τις ανησυχίες τους με στόχο το οικονομικό όφελος, ενώ επίσης δε θα υποβαθμίσει το πρόβλημα επειδή δεν θέλει να τους δυσαρεστήσει .

vi) Ρατσισμός

Ο όρος ρατσισμός αναφέρεται στην αντίληψη ότι οι άνθρωποι δεν είναι όλοι ίσοι μεταξύ τους. Αντίθετα, βάσει ορισμένων χαρακτηριστικών, όπως η εθνικότητα, τη θρησκεία, το φύλο, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, κατατάσσονται και ιεραρχούνται σε ανώτερους ή κατώτερους. (Doane, 2006) Αντίστοιχα, εντοπίζονται διάφορα είδη ρατσισμού, όπως ο φυλετικός, ο θρησκευτικός, ο σεξισμός και άλλα. Ο ρατσισμός συνδέεται άμεσα με τον κοινωνικό αποκλεισμό και την κοινωνική απόρριψη, καθώς οι άνθρωποι που θεωρούνται κατώτεροι βάσει κάποιων χαρακτηριστικών τους κατά συνέπεια αποκλείονται από τα κοινωνικά αγαθά και βιώνουν στιγματισμό και αρνητικά αντιμετώπιση στα περισσότερα πλαίσια. Ο ρατσισμός απέναντι σε άτομα με ειδικές ανάγκες είναι ιδιαίτερο εδραιωμένο φαινόμενο, καθώς οι άνθρωποι αντιμετωπίζονται κατά κανόνα ως «υπολειμματικοί», ελαττωματικοί, μειονεκτούντες και υποδεέστεροι. Η δεδομένη ταμπελοποίηση με τη σειρά της ενημερώνει και νομιμοποιεί πρακτικές αποκλεισμού και περιθωριοποίησης απέναντι στις ομάδες αυτές (Μπαϊρακτάρης, 2007.)

Ο σεξισμός, από την άλλη μεριά, αναφέρεται στο σύνολο των προκαταλήψεων και συμπεριφορών, σύμφωνα με τις οποίες το ένα εκ των δύο φύλων είναι βιολογικά, ηθικά, διανοητικά και πνευματικά υποδεέστερο του άλλου, επιτρέποντας ή και θεσμοθετώντας τις εναντίον του συστηματικές διακρίσεις, αρνητικές ή φοβικές κρίσεις, φυσικούς περιορισμούς ή και εκδηλώσεις μίσους. Ο σεξισμός, όπως αναφέρει ο Λιότζης (2015), είναι μια κοινωνική και ιστορική κατασκευή, και όχι μια σταθερή και άκαμπτη έννοια. Πρόκειται για ένα, μεταβαλλόμενο και δυναμικό σύνολο ρευστών και «εύπλαστων» αναπαραστάσεων και πρακτικών εξουσίας. Συνιστά έναν Λόγο, μια ιδεολογία που αναπαράγει διακρίσεις κατά του γυναικείου φύλου στη βάση των έμφυλων στερεοτύπων, στο πλαίσιο της πατριαρχικής

κοινωνίας. Οι κοινωνίες λοιπόν είναι δομημένες και λειτουργούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να συντηρείται ηγεμονικός ρόλος των ανδρών. Τα στερεότυπα και οι διακρίσεις παγιώνονται με το πέρασμα του χρόνου σε «κοινωνικά» αποδεκτές συμπεριφορές και στάσεις έναντι των γυναικών, στον εργασιακό, ακαδημαϊκό και κοινωνικό τομέα.

vii) Δυσλειτουργικό Κράτος

Ο «λειτουργισμός» αποτελεί ένα πλαίσιο κοινωνικής ανάλυσης που συλλαμβάνει την ιδέα μιας κοινωνίας ως ένα σύνθετο σύστημα του οποίου τα μέρη λειτουργούν από κοινού για την προώθηση της αλληλεγγύης και της σταθερότητάς της. Βασικός στόχος του λειτουργισμού είναι η λειτουργία της κοινωνίας (βασικές λειτουργίες, μηχανισμοί) με στόχο τη σταθερότητα των κοινωνικών συστημάτων. Οι θετικές λειτουργίες των κοινωνικών φαινομένων, θεσμών και πράξεων οδηγούν στην ισορροπία και σταθερότητα του κοινωνικού συστήματος. Ένας κοινωνικός θεσμός συντελεί στην ικανοποίηση βασικών αναγκών, έχει εκτός από έκδηλες λειτουργίες και λανθάνουσες για μια άλλη δράση ή θεσμό (Hughes & Kroehler, 2007).

Ως θεσμός ορίζεται η επιδίωξη ενός κοινωνικά σημαντικού σκοπού με κοινωνικά παραδεκτούς και παγιωμένους τρόπους ατομικής ή συλλογικής συμπεριφοράς και δράσης. Οι θεσμοί μπορεί να εξυπηρετούν τις ανάγκες της ανθρώπινης ή πολιτισμικής επιβίωσης αλλά κι αυτοί έχουν τις δικές τους προϋποθέσεις για την δική τους ύπαρξη. Πρώτον, πρέπει να παράγουν και να αναπαράγουν τις υλικές προϋποθέσεις (οικονομική λειτουργία). Δεύτερον, πρέπει να ορίζουν και να

ρυθμίζουν την κατάλληλη ανθρώπινη συμπεριφορά για τη διεξαγωγή των υποθέσεων του, αναγκαία προϋπόθεση του κοινωνικού ελέγχου. Τρίτον, διαμορφώνουν τα μέλη τους ώστε να συμπεριφέρονται σύμφωνα με τις προδιαγραφές, μια εκπαιδευτική προϋπόθεση. Τέλος, πρέπει να αναπτύσσουν δομή εξουσίας για την οργάνωση του θεσμού, ικανοποιώντας έτσι μια πολιτική ανάγκη. Ο όρος λειτουργία αναφέρεται στο θετικό αποτέλεσμα που έχει η ύπαρξη, ή συμπεριφορά, του τμήματος ενός συστήματος για ένα ή περισσότερα άλλα τμήματα ή για ολόκληρο το σύστημα, και ιδιαίτερα για τη συντήρησή του. Σύμφωνα με τον κοινωνιολόγο Marion Levy (1996) , η λειτουργία είναι όρος γένους και αναφέρεται σε κάθε αποτέλεσμα, θετικό ή αρνητικό, διακρίνοντάς μεταξύ «ευλειτουργίας και δυσλειτουργίας». Η έννοια της δυσλειτουργίας, από την άλλη μεριά, άλλαξε τη βασική θέση του Λειτουργισμού τονίζοντας παράλληλα ότι οι δυσλειτουργίες, αντιθέσεις και κρίσεις αποτελούν εγγενή στοιχεία των κοινωνικών θεσμών. Έτσι επιτυγχάνεται η εξήγηση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, και των ανισοροπιών.

Αναφορικά με το ζήτημα του αυτισμού, η ελληνική οικογένεια που μεγαλώνει παιδιά που εντάσσονται στο φάσμα καταγγέλλει ξεκάθαρα την υπάρχουσα κρατική δυσλειτουργία, με τη μορφή απουσίας κατάλληλων υποδομών και έλλειψης θεσμικής υποστήριξης που απαιτείται για την εκπαιδευτική και κοινωνική ενσωμάτωση των παιδιών αυτών. Η δυσλειτουργία του κρατικού μηχανισμού συχνά αναφέρεται ως πρωταρχική πηγή αγωνίας και ψυχολογικής επιβάρυνσης για τις οικογένειες που έχουν ένα ή περισσότερα παιδιά με διάγνωση αυτισμού, που ξεπερνάει ακόμα και το ψυχικό κόστος του κοινωνικού στίγματος ή του αποκλεισμού από τον κοινωνικό περίγυρο που συχνά συνοδεύει την εν λόγω διάγνωση. Ο βαθμός επίδρασης της κρατικής δυσλειτουργίας σε μία οικογένεια και ένα παιδί με διάγνωση στο φάσμα του αυτισμού συνδέεται άμεσα με το οικονομικό, κοινωνικό και μορφωτικό κεφάλαιο. Τα

ανυπέρβλητα κενά στην πρόνοια και στις κρατικές υποδομές, καθώς και η ανυπέρβλητη γραφειοκρατία, αφήνουν τις οικογένειες από χαμηλά κοινωνικό-οικονομικά στρώματα εντελώς εκτεθειμένες στις δυσκολίες που αντιμετωπίζει το παιδί τους. Η θεσμική εγκατάλειψη των παιδιών με αυτισμό και των οικογενειών του αποτελεί στέρηση των βασικών δικαιωμάτων τους σε ένα κράτος δικαίου και οξύνει τις κοινωνικές ανισότητες, καθώς όσοι έχουν πρόσβαση αποκλειστικά στο δημόσιο τομέα αδυνατούν να λάβουν την κατάλληλη πλαισίωση και υποστήριξη (Ζήση, Μαυροπούλου & Δαρδάνη, 2016).

viii) Κοινωνικός Αποκλεισμός/ Κοινωνική Ενσωμάτωση

Ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά τη δεκαετία του 1960, για να περιγράψει μία κατηγορία ατόμων που δεν προστατεύονταν από το κράτος πρόνοιας και αντιμετώπιζαν σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Σύμφωνα με την πρώτη Έκθεση για το Κοινοτικό Παρατηρητήριο Κοινωνικού Αποκλεισμού (2007), κοινό στοιχείο των ατόμων που υφίστανται αποκλεισμό είναι η ισχνή σχέση τους με τους κύριους μηχανισμούς που ρυθμίζουν τη παραγωγή και διανομή των κοινωνικών και οικονομικών πόρων, την αγορά εργασίας, καθώς και διάφορα διαπροσωπικά δίκτυα. Ο κοινωνικός αποκλεισμός αναγνωρίζει ένα σύνολο παραγόντων (κοινωνικών-οικονομικών-πολιτικών), οι οποίοι επιδρούν πολυσύνθετα στην κοινωνική θέση του ατόμου και συλλαμβάνει την κοινωνική πραγματικότητα ως ένα πολυδιάστατο πεδίο (Παπαδοπούλου, 2012). Ωστόσο, μέχρι σήμερα, δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός του «κοινωνικού αποκλεισμού». Αντίθετα, ο όρος κοινωνική ενσωμάτωση υποδηλώνει την ένταξη ενός ατόμου στο κοινωνικό σύνολο μέσω κοινωνικοποίησης και προσαρμογής με τη βοήθεια της οικογένειας, του σχολείου, των θεσμών.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός υπονοεί τη μη συμπερίληψη σε ένα δεδομένο κοινωνικό δίκτυο, κατά την οποία το άτομο δεν αγνοείται κατ' ανάγκην. Επίσης, αφορά συχνά την απόρριψη του ατόμου από την ομάδα στην οποία λειτουργούσε για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Τα άτομα που υφίστανται αποκλεισμό συχνά υφίστανται φυσική ή λεκτική βία και παρενόχληση. Οι άνθρωποι με διαφορετικότητα είναι πρωταρχικοί αποδέκτες του κοινωνικού αποκλεισμού, συχνά από μικρή ηλικία. Ο αποκλεισμός αυτός βιώνεται με πολλούς τρόπους, σε όλους τους χώρους όπου υπάρχει εξουσία: στα σχολεία, στο στρατό, στο εργασιακό περιβάλλον. Ο αποκλεισμός, με αυτόν τον τρόπο, εφαρμόζεται εντός του κοινωνικού σώματος (Μπαϊρακτάρης, 2007). Όπως αναφέρει ο Φουκώ, τα κυρίαρχα συστήματα εξουσίας παράγουν, ανάλογα με τις οικονομικές, πολιτικές ιστορικές, πολιτισμικές συνθήκες κάθε εποχής, ορισμένα πρότυπα «κανονικότητας», με στόχο τον αποκλεισμό των ανθρώπων που απέχουν από τα πρότυπα αυτά από το κοινωνικό σώμα και τα κοινωνικά αγαθά.

Ο αποκλεισμός συναντάται τόσο σε επίπεδο στιγματισμού κάθε ατόμου με κάποια διαφορετικότητα, όσο και σε επίπεδο θεσμών. Άτομα που συγκαταλέγονται σε ομάδες που θεωρούνται ευάλωτες, όπως τα άτομα με αναπηρία, και ειδικότερα τα αυτιστικά άτομα, συχνά γίνονται θύματα διακρίσεων και αποκλεισμού λόγω των κινήσεών τους, της έλλειψης οπτικής επαφής (μπορεί να μη κοιτάνε στα μάτια το συνομιλητή τους), και της διαφορετικότητάς τους όσον αφορά τους μηχανισμούς κοινωνικής επικοινωνίας. Τα άτομα αυτά και οι οικογένειές τους καλούνται να αντιμετωπίσουν το στίγμα, την περιθωριοποίηση και το χλευασμός. Επίσης, στη σύγχρονη κοινωνία δε παρέχονται τα απαραίτητα ιατρικά και εκπαιδευτικά μέσα για την στήριξη και πλαισίωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, με αποτέλεσμα να αποκλείονται σε κοινωνικό, επαγγελματικό, εκπαιδευτικό επίπεδο. Επομένως, η

σωματική ή νοητική διαφορετικότητα δεν αποτελεί την αναπηρία καθεαυτή, αλλά η κοινωνία παράγει «ανάπηρους», αποκλείοντάς τους από τα υπάρχοντα κοινωνικά αγαθά.

Συνοπτικά, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις ανωτέρω κοινωνικές παραμέτρους που εμπλέκονται στην κατανόηση της δόμησης της κοινωνικής ταυτότητας των ατόμων που διαγιγνώσκονται στο φάσμα του αυτισμού, καθώς και την κοινωνικά κατασκευασμένης φύσης της δεδομένης «ιατρικής οντότητας», κρίνεται απαραίτητο να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίον κατασκευάζεται η κοινωνική υπόσταση της δεδομένης ομάδας από τα πολιτισμικά μέσα ευρείας παραγωγής. Στον ελλαδικό χώρο, εντοπίζεται ένα ερευνητικό κενό αναφορικά με τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο αναπαρίστανται τα άτομα με αυτισμό στα διάφορα επικοινωνιακά μέσα, όπως ο κινηματογράφος. Στο βαθμό που η κοινωνική γνώση αναπαράγεται και διαχέεται από τα μέσα του πολιτισμού, ειδικότερα τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, καθίσταται σημαντικό να μελετηθούν οι «κοινωνικές αλήθειες» που μεταδίδονται μέσω αυτών, στο βαθμό που νομιμοποιούν κοινωνικές πρακτικές και πολιτική δράση. Ειδικότερα, η σημειωτική ανάλυση, ως πολύτιμο εργαλείο ανάδειξης της σημασίας και του νοήματος, της μεταδιδόμενης συνδηλούμενης και καταδηλούμενης κοινωνικής γνώσης, δύναται να αποτελέσει πολύτιμο εργαλείο στην εξέταση του παραπάνω θέματος. Καθώς το υπό συζήτηση θέμα δεν έχει μελετηθεί έως τώρα από σημειωτική

σκοπία, η παρούσα έρευνα επιχειρεί να γεμίσει το κενό, μελετώντας τον τρόπο με τον οποίο αναπαρίστανται τα άτομα με αυτισμό στο μέσο του κινηματογράφου, μέσα από μία σημειωτική ανάλυση της ταινίας «Τεμπλ Γκράντιν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ-ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η παρούσα έρευνα επιχειρεί να αναδείξει τις λανθάνουσες κοινωνικό-πολιτισμικές κατασκευές για τον αυτισμό και τα άτομα που ανήκουν στο αυτιστικό φάσμα, όπως αυτές ξεδιπλώνονται έμμεσα στο πλαίσιο ενός μέσου μαζικής παραγωγής, όπως μία κινηματογραφική ταινία. Η προβληματική της παρούσας διπλωματικής εργασίας συνδέεται με μία «συζήτηση», με όρους σημειωτικής προσέγγισης, γύρω από την παραγωγή κοινωνικό-πολιτισμικής γνώσης σχετικά με ορισμένες «ευάλωτες» κοινωνικές ομάδες, όπως τα άτομα με αυτισμό. Στο βαθμό που το εκπαιδευτικό σύστημα αποτελεί εξ ορισμού ένα κοινωνικό σύστημα, στο οποίο οι τρόποι δόμησης, νομιμοποίησης και μεταβίβασης της σχολικής/ εκπαιδευτικής κουλτούρας συνδέονται άμεσα με τις κυρίαρχες δομές εξουσίας και το πλέγμα λειτουργίας τους, η εξέταση του τρόπου με τον οποίο οι κατασκευασμένες κοινωνικές αλήθειες επηρεάζουν τις εκπαιδευτικές πολιτικές αποτελεί ζήτημα μείζονος σημασίας. Ειδικότερα, σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο τα κοινωνικά παραγόμενα συστήματα σημασίας και κοινωνικό-

πολιτισμικής γνώσης πάνω στο ζήτημα του αυτισμού διαπλέκονται, θρέφουν και ενημερώνουν τις σύγχρονες εκπαιδευτικές πρακτικές για την ενσωμάτωση και αντιμετώπιση των αυτιστικών ατόμων εντός του θεσμού του σχολείου.

Ο σχολικός θεσμός και η τάξη δε δύνανται να ιδωθούν ως συστήματα ανεξάρτητα από το ευρύτερο πλέγμα συστημάτων και σχέσεων μέσα στο οποίο εντάσσονται. Η εκπαίδευση αποτελεί ένα θεσμό που βρίσκεται σε συνεχή αλληλεπίδραση με το ευρύτερο κοινωνικό, ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται και διαμορφώνεται. Από τη στιγμή που ο θεσμός της εκπαίδευσης συγκροτείται υπό την επίδραση κοινωνικών παραγόντων, γίνεται φανερό ότι οι ευρύτερες δομές και σχέσεις εξουσίας καθορίζουν το κανονιστικό πλαίσιο του σχολείου, καθώς και των ιδεολογικών παραμέτρων που το ορίζουν. Στο πλαίσιο αυτό, οι ανισότητες ευκαιριών που εντοπίζονται στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό σύστημα διαμορφώνονται αντίστοιχα και στο πλαίσιο του σχολείου, το οποίο δύναται να συμβάλλει, άμεσα και έμμεσα, στην άμβλυνση ή την όξυνσή τους.

Για τους σκοπούς της εξέτασης του ανωτέρου ζητήματος, δηλαδή του τρόπου με τον οποίο οι κοινωνικά παραγόμενες και μεταδιδόμενες «αλήθειες» επηρεάζουν τον εκπαιδευτικό θεσμό και τις κυρίαρχες εκπαιδευτικές πρακτικές αναφορικά με την αντιμετώπιση των ατόμων με αυτισμό στην ενιαία εκπαίδευση, επιλέχθηκε μία σημειωτική προσέγγιση μίας από τις πιο γνωστές ταινίες πάνω στη θεματική του αυτισμού. Ερευνητικό σκοπό της έρευνας αποτελεί η μελέτη των τρόπων με τους οποίους αναπαρίσταται στον κινηματογράφο το άτομο που έχει διαγνωστεί στο αυτιστικό φάσμα, με έμφαση στις σημασίες και τα νοήματα που παράγονται αναφορικά με την κοινωνική υπόστασή του. Η έρευνα αποβλέπει στο να φωτίσει τις διάφορες κοινωνικές παραμέτρους και διαστάσεις που εμπλέκονται στο ζήτημα του

αυτισμού. Δεδομένων των παραπάνω στόχων, τα ερευνητικά ερωτήματα που τίθενται είναι τα ακόλουθα:

- 1) Ποιες είναι οι κυρίαρχες αναπαραστάσεις για το αυτιστικό άτομο, αναφορικά με την κοινωνική του υπόσταση;
- 2) Ποια κοινωνικά στερεότυπα αναπαράγονται για τα άτομα με αυτισμό;
- 3) Πόσο σφαιρικές και ρεαλιστικές είναι οι αναπαραστάσεις που παράγονται από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας για τα άτομα με αυτισμό;

Η ταινία

Η ταινία που επιλέχθηκε, η οποία συνιστά και το corpus της έρευνας, είναι η «Τεμπλ Γκράντιν» (στα αγγλικά “Temple Grandin”). Πρόκειται για την ημιοβιογραφία (biopic) της Αμερικανίδας καθηγήτριας Temple Grandin, ενός από τα πιο γνωστά άτομα με αυτισμό παγκοσμίως, μια παραγωγή του 2010, σε σκηνοθεσία Mick Jackson, με την ηθοποιό Claire Danes στον ομώνυμο ρόλο. Πρόκειται λοιπόν για μία μελέτη περίπτωσης, όπου η ταινία προσεγγίζεται στην ολότητά της, με σκοπό την αφαιρετική της διερεύνηση και τη μορφολογική αποκωδικοποίησή της.

Η ταινία διηγείται την ιστορία της ομώνυμης ηρώιδας Temple Grandin, η οποία αποτελεί ένα από τους πιο γνωστούς εκπροσώπους για τον αυτισμό παγκοσμίως και έχει συνεισφέρει σημαντικά στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης πάνω στο ζήτημα αυτό. Η Αμερικανικής καταγωγής Temple Grandin, προερχόμενη από μία οικογένεια υψηλού μορφωτικού και οικονομικού επιπέδου, διαγνώστηκε με αυτισμό το 1950, σε ηλικία τεσσάρων ετών. Έχει ολοκληρώσει ανώτατες πανεπιστημιακές σπουδές πάνω στη ζωική επιστήμη,

διατέλεσε καθηγήτρια ζωικής επιστήμης στο Πανεπιστήμιο του Κολοράντο και σύμβουλο στα πεδία της συμπεριφοράς των ζώων και της κτηνοτροφίας, ενώ αποτελεί ένα από τα πρώτα άτομα που μοιράστηκαν δημοσίως τις ιδέες από την προσωπική τους εμπειρία στον αυτισμό. Είναι εφευρέτρια της συσκευής « κουτί αγκαλιά» , ένα μέσο που χρησιμοποιείται για να ηρεμούν άτομα που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού. Το 2010, κατείχε μία θέση στη κατηγορία «Ηρωες» ενός ετήσιου καταλόγου με την κατάταξη των 100 πιο σημαντικών ανθρώπων στον κόσμο.

Η αιτιολόγηση της επιλογής της συγκεκριμένης ταινίας για τους σκοπούς της εν λόγω έρευνας είναι πολλαπλή. Αφενός, η ταινία «Τεμπλ Γκράντιν» αποτελεί ένα σύγχρονο δείγμα κινηματογραφικού υλικού, που μεταφέρει τον παλμό των σύγχρονων τρόπων κατανόησης και πρόσληψης των διαταραχών του αυτιστικού φάσματος. Παρότι η ταινία εστιάζει πρωταρχικά στις αντιλήψεις και κατασκευές για τον αυτισμό που κυριαρχούσαν στην εποχή της Temple Grandin, από τη δεκαετία του 1950 που έλαβε τη διάγνωση, μέχρι τις δεκαετίες τους 1960 και 1970 που σημάδεψαν τα ακαδημαϊκά της χρόνια και έπειτα, η ταινία δεν παύει επηρεάζεται βαθειά και από το πνεύμα της σημερινής εποχής, εντός της οποίας παράγεται. Επιπρόσθετα, καθώς πρόκειται για μία Αμερικάνικη εμπορική παραγωγή, απότοκο της μαζικής χολιγουντιανής κινηματογραφικής κουλτούρας, και φορέα των αξιών του καπιταλιστικού συστήματος, θεωρήθηκε ως μία κατάλληλη επιλογή για την φανέρωση των μηχανισμών παραγωγής νοήματος και ιδεολογίας που προάγονται από τους κυρίαρχους φορείς εξουσίας και το καθιερωμένο κοινωνικό-πολιτισμικό status quo αναφορικά με το ζήτημα του αυτισμού.

Επιπλέον, στο πλαίσιο σύνδεσης της προσέγγισης του αυτισμού ως κοινωνική κατασκευή με το εκπαιδευτικό σύστημα και τις παραγόμενες εκπαιδευτικές πολιτικές

εντός του θεσμού του σχολείου, η «Τεμπλ Γκράντιν» αποτέλεσε μία ιδανική επιλογή, καθώς αποτυπώνει ακριβώς την πορεία ενός αυτιστικού ατόμου μέσα από τις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης, την αντιμετώπιση και τις κοινωνικές διακρίσεις που υφίσταται εντός αυτών των πλαισίων, που απορρέει ακριβώς από την κατασκευή του ως ενός διαφορετικού, παθολογικού «άλλου» από τις κυρίαρχες κοινωνικές και πολιτισμικές νόρμες. Παράλληλα, η Temple Grandin αποτελεί ένα ζωντανό παράδειγμα δύναμης και απόδειξης της σπουδαίας παρουσίας στο χώρο της εκπαίδευσης και της επιστήμης που μπορεί να κατέχει ένα άτομο με αυτισμό, όταν δίδεται χώρος για την κατανόηση της διαφορετικότητας και ενίσχυσης των ιδιαίτερων ταλέντων και ικανοτήτων του, πέραν από τις προκατασκευασμένες, υπεραπλουστευτικές και ντετερμινιστικές ταμπέλες και κοινωνικές ταυτότητες που επιβάλλονται σε αυτά τα άτομα από τις κυρίαρχες κοινωνικό-πολιτισμικές νόρμες.

Υπόθεση της έρευνας είναι ότι οι κινηματογραφικές ταινίες αποτελούν κοινωνικές και πολιτισμικές κατασκευές που διαπραγματεύονται και αναπαράγουν τις ιδεολογίες, τις θέσεις και τους λόγους που διατρέχουν το ιστορικό/πολιτισμικό πλαίσιο εντός του οποίου δημιουργούνται (Stam, 1991). Όπως διατείνεται ο Stam (1991), τα κινηματογραφικά έργα δεν αποτελούν διάφανες επιφάνειες πάνω στις οποίες αντανακλάται η πραγματικότητα, αλλά περισσότερο συγκροτούν ένα πρίσμα μέσα από το οποίο διαθλώνται, διαπραγματεύονται και διακινούνται οι διάφορες ιδεολογίες, αναπαραστάσεις, λόγοι και θέσεις που διατρέχουν το κοινωνικό-πολιτισμικό γίνεσθαι της εκάστοτε ιστορικής εποχής. Υπό αυτή τη θέση, εξετάζονται οι κυρίαρχες κοινωνικές αναπαραστάσεις, οι κοινοί τόποι και οι ιδεολογίες για τον αυτισμό, όπως αυτές συνάγονται έμμεσα από το φιλικό κείμενο προς εξέταση, ιδιαίτερα σε σχέση με ορισμένες κοινωνικές παραμέτρους, όπως ,

μεταξύ άλλων, η κοινωνική αποδοχή έναντι της απόρριψης, η κοινωνικοποίηση έναντι της απομόνωσης, ο ρατσισμός, το μορφωτικό και οικονομικό κεφάλαιο.

Στο πλαίσιο της παραπάνω προβληματικής, η σημειωτική ανάλυση επιλέχθηκε ως το κατάλληλο εργαλείο έρευνας για να δια φωτίσει τα κρυμμένα πολιτισμικά παραγόμενα νοήματα, καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις, όπως αυτά αναδύονται μέσα από ένα φιλικό κείμενο, όπως η ταινία Temple Grandin. Η σημειωτική μέθοδος προσλαμβάνει τις ταινίες ως φιλικά κείμενα τα οποία απαρτίζονται από διάφορα στοιχεία, που ορίζονται από τις μεταξύ τους σχέσεις και διαφορές, και συναρθρώνονται σε συστήματα σημασιών. Επιδίωξη της σημειωτικής ανάλυσης είναι ,πρωταρχικά, η κατανόηση της σημασίας εκείνων των στοιχείων που θεωρούνται αυτονόητα ή αποσιωπούνται (φανερό και λανθάνον νόημα), καθώς και η διερεύνηση των σχέσεων των επιμέρους σημείων μεταξύ τους (Χριστοδούλου, 2013).

Ο κινηματογράφος, σύμφωνα με τον Christian Metz (1991), αποτελεί ένα σύστημα σημείων που διέπεται από τις σχέσεις και τις διαφορές μεταξύ των σημείων αυτών, με το νόημα να προκύπτει από αυτήν ακριβώς την αλληλοσυσχέτιση. Υπό αυτή την έννοια, τα φιλικά κείμενα ενδείκνυνται για σημειωτική ανάλυση. Παρόλο που ο κινηματογράφος, όπως αναφέρει ο Metz, αποτελεί μία γλώσσα (langue) παρά ένα γλωσσικό σύστημα (language), το σύστημα αυτό παράγει ένα σύνολο λόγων και μηνυμάτων, συνιστώντας μία σημαίνουσα πρακτική (Stam, 2009). Σύμφωνα με τον Metz, οι κώδικες που συνυφαίνουν ένα κινηματογραφικό κείμενο διακρίνονται σε αμιγώς κινηματογραφικούς, αλλά και σε κοινωνικούς-πολιτισμικούς κώδικες που εντοπίζονται και σε άλλα μέσα και ,ευρύτερα, στον πολιτισμό. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται έννοιες όπως ο φωτισμός, η σκηνοθεσία, το πλάνο, το κάδρο, η σκηνή, η σειρά. Στη δεύτερη κατηγορία, εκείνη των κοινωνικών-πολιτισμικών κωδίκων,

προκύπτουν κώδικες, όπως η αφηγηματολογία αλλά και ευρύτεροι κώδικες, όπως ο πολιτιστικός, φυλετικός, ο έμφυλος κ.ο.κ.. Ο κώδικας συνήθως αναφέρεται σε κάθε σύνολο συμβάσεων με συστηματοποιημένο χαρακτήρα, σε κάθε σύνολο οδηγιών για την επιλογή και τον σχηματισμό μονάδων. Στην παρούσα εργασία λόγω της προσπάθειας εξιχνίασης των υπολανθανόντων κοινωνικών παραμέτρων του αυτισμού, ως καταλληλότερη κρίνεται η εστίαση στην αναζήτηση κωδίκων κοινωνικού- πολιτισμικού πλαισίου.

Εκτός από τον εντοπισμό και την ανάλυση συγκεκριμένων κωδίκων, καθοριστική για τη σημειωτική ανάλυση στην εν λόγω εργασία είναι η έννοια της ισοτοπίας. Η ισοτοπία, όπως περιγράφηκε και στο θεωρητικό μέρος, εντοπίζεται στη δομική σημαντική του Greimas και αποτελεί μία συστηματική θεωρία και μέθοδο ανάλυσης της σημασίας και της σημασιοδοτικής πρακτικής. Μια ισοτοπία συγκροτείται από σημασιολογικές μονάδες, οι οποίες, σύμφωνα με το αίσθημα και το διαισθητικό κριτήριο του αναγνώστη «ανήκουν μαζί», δηλαδή έχουν ένα ή περισσότερα κοινά σημασιολογικά στοιχεία (Boklund-Λαγοπούλου, 1996). Ο όρος αναφέρεται στην επαναληπτικότητα των ελάχιστων μονάδων, που διασφαλίζει την ομοιογένεια του κειμένου, τη σημασιακή και θεματική συνοχή του λόγου, και ορίζει ένα ενιαίο πεδίο ανάγνωσης του φιλικού κειμένου. Οι ισοτοπίες μπορούν να εντοπιστούν εμπειρικά με την μελέτη μίας κινηματογραφικής ταινίας. Αρχικά, ορίζονται διαισθητικά και αργότερα με συστηματικά κριτήρια. Στη συνέχεια της ανάλυσης ο ερευνητής εντοπίζει τον τρόπο λογικής δόμησης κάθε ισοτοπίας σε ένα δομημένο σύνολο, με αποτέλεσμα η ισοτοπία να μετατραπεί σε έναν διαρθρωμένο σημασιολογικό κώδικα (Χριστοδούλου, 2013)

Στην παρούσα έρευνα, η ταινία «Τεμπλ Γκράντιν, αρχικά χωρίστηκε σε αφηγηματικές ενότητες, με σκοπό την λεπτομερέστερη εξέταση των κυρίαρχων

σημαινόντων και των υποδηλούμενων νοημάτων που αντιστοιχούν στις εξεταζόμενες κοινωνικές παραμέτρους. Ο διαχωρισμός των ενοτήτων πραγματοποιήθηκε με διαισθητικά κριτήρια, στοχεύοντας στον εντοπισμό σκηνών που γίνονταν αντιληπτές ως έχουσες μία νοηματική αυτοτέλεια, που υπηρετούσε τους ερευνητικούς σκοπούς της παρούσας εργασίας. Έτσι, η πλοκή της ταινίας έχει καταταμηθεί σε έξι (6) επιμέρους αφηγηματικές ενότητες. Η τρίτη αφηγηματική ενότητα έχει υποδιαιρεθεί σε τρία μικροαφηγήματα, τα οποία επίσης εμφανίζουν μία αυτοτέλεια στο πλαίσιο της ευρύτερης ενότητας που αφορά στην περίοδο της ακαδημαϊκής ζωής της Τεμπλ. Παρακάτω παρατίθενται συνοπτικά οι αφηγηματικές ενότητες που επιλέχθηκαν, με σκοπό να διαμορφωθεί μία ευκρινέστερη εικόνα των θεμάτων και των μορφικών σχέσεων που θα αναλυθούν στο ερευνητικό μέρος της εργασίας.

Temple Grandin: Κατάτμηση της Πλοκής, Αφηγηματικές Ενότητες

1^η Αφηγηματική Ενότητα: Τίτλοι

- Η ταινία ανοίγει με την εικόνα της Τεμπλ να βρίσκεται μόνη σε ένα φωτεινό δωμάτιο. Η Τεμπλ απευθύνεται στο κοινό (θεατή) και συστήνεται με τη φράση: «Το όνομά μου είναι Τεμπλ Γκράντιν. Δεν είμαι σαν τους άλλους ανθρώπους. Σκέφτομαι με εικόνες και τις συνδέω.». Στη συνέχεια, μεσολαβούν οι τίτλοι αρχής. Στο τέλος της παρουσίασής τους, η Τεμπλ προσεγγίζει την πόρτα του δωματίου, την ανοίγει και βγαίνει.»

2^η Αφηγηματική Ενότητα: «Η φάρμα της Θείας Ανν»

- Η Τεμπλ επισκέπτεται τη φάρμα της θείας της Ανν, όπου θα περάσει ολόκληρο το καλοκαίρι πριν ξεκινήσει στο Πανεπιστήμιο. Η διαμονή της αποτελεί την αφετηρία της ενασχόλησής της με τα ζώα.

3^η Αφηγηματική ενότητα: « Εκπαίδευση»

1^ο μικροαφήγημα 3^{ης} ενότητας: «Διάγνωση Αυτισμός»

- Αποτελεί μία αναδρομή στο 1951, όπου η τότε τετράχρονη Τεμπλ λαμβάνει τη διάγνωση του αυτισμού. Η μητέρα της Ευσταθία κάνει συστηματικές προσπάθειες να βοηθήσει την κόρη της να μιλήσει και να σχετιστεί παρά τη δυσμενή πρόγνωση και την πρόταση για ιδρυματοποίηση.

2^ο μικροαφήγημα 3^{ης} ενότητας : «Κολέγιο Φράνκλιν Πιρς» (Τριτοβάθμια

Εκπαίδευση)

- Αποτελεί το πανεπιστήμιο όπου η Τεμπλ πραγματοποιεί τις προπτυχιακές σπουδές της στην Ψυχολογία. Εκεί εφευρίσκει τη διάσημη πλέον μηχανή της «κουτί-αγκαλιά», ώστε να αποφορτίζεται όταν βρίσκεται σε ένταση.

3^ο Μικροαφήγημα 3^{ης} ενότητας: «Οικοτροφείο Νιου Χαμσάιρ» (Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση)

- Το οικοτροφείο όπου φοιτά η Τεμπλ ως έφηβη, μετά την αποβολή της από προηγούμενο σχολείο. Εκεί γνωρίζει για πρώτη φορά τον Δρα Κάρλοκ, τον καθηγητή της στο μάθημα των Επιστημών, ο οποίος αναγνωρίζει και επενδύει στα ταλέντα της από την πρώτη στιγμή και συντελεί τον μέντορά της.

4^η Αφηγηματική ενότητα : « Πτυχιακή εργασία ,1970»

- Η Τεμπλ, μετά την αποφοίτησή της από το Πανεπιστήμιο, επισκέπτεται ένα βουστάσιο με σκοπό την εκπόνηση της μεταπτυχιακής διατριβής της πάνω στη ζωική επιστήμη

5^η αφηγηματική ενότητα: « Η ζωή της Τεμπλ μετά τις σπουδές»

- Η Τεμπλ δραστηριοποιείται επαγγελματικά με τη ζωική επιστήμη, βιώνει το σεξισμό και την απογοήτευση, καθώς και την απώλεια του μέντορά της

6^η αφηγηματική ενότητα : «Ζωή σαν Τριαντάφυλλο»

- Η Τεμπλ και η μητέρα της παρευρίσκονται σε ένα συνέδριο για τον αυτισμό, όπου η Τεμπλ παίρνει το λόγο και μοιράζεται την εμπειρία της , γεγονός που αποτελεί αφετηρία της μακρόχρονης πορείας της στο χώρο εκπροσώπησης αυτιστικών ατόμων

Έπειτα από την κατάτμηση του φιλικού κειμένου σε επιμέρους αφηγηματικές ενότητες, η ερευνήτρια εντόπισε μικρές σκηνές που φαίνονταν να έχουν κοινό σημασιολογικό περιεχόμενο. Σε αρχικό στάδιο, έγινε μία ομαδοποίηση των επιμέρους συνειρμικών κωδίκων κατά τρόπο ουσιαστικά εμπειρικό και μόνο μερικά συστηματικό (Boklund-Λαγοπούλου, 1980). Στη συνέχεια της ανάλυσης, η ερευνήτρια επιχείρησε να εντοπίσει τον τρόπο λογικής δόμησης κάθε ιστοπίας σε ένα δομημένο σύνολο, με αποτέλεσμα τη μετατροπή της ιστοπίας σε έναν διαρθρωμένο σημασιολογικό κώδικα. Τέλος, η ερευνήτρια συσχέτισε τους κώδικες μεταξύ τους με στόχο τον εντοπισμό σημασιολογικών δομών, οι οποίες μπορούν να περιγράψουν τη δομή του κειμένου (Χριστοδούλου, 2012). Ο συσχετισμός αυτός

οδήγησε στην εξαγωγή οκτώ (8) βασικών ισοτοπιών, οι οποίες αποτελούν τους κώδικες ανάλυσης της έρευνας. Οι ισοτοπίες μπορούν να παρουσιαστούν και σε σχέσεις αντίθεσης, δείχνοντας το διπολισμό που συχνά υπάρχει ανάμεσα στα παραγόμενα νοήματα του κειμένου. Εν κατακλείδι, οι οκτώ ισοτοπίες, οι οποίες αντιστοιχούν στις κοινωνικές παραμέτρους του αυτισμού που περιγράφηκαν στο πρώτο κεφάλαιο, και θα αποτελέσουν τη βάση της σημειωτικής ανάλυσης είναι οι ακόλουθες:

- 1) Αποδοχή VS Απόρριψη
- 2) Κοινωνικοποίηση VS Απομόνωση/ Κοινωνική Απόσυρση
- 3) Μικροαστική Συμπεριφορά
- 4) Οικονομικό Κεφάλαιο
- 5) Μορφωτικό Κεφάλαιο
- 6) Ρατσισμός
- 7) Δυσλειτουργικό Κράτος
- 8) Κοινωνικός Αποκλεισμός VS Κοινωνική Ενσωμάτωση

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Το τρίτο μέρος του παρόντος ερευνητικού πονήματος επικεντρώνεται στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων της μελέτης, όπως αυτά προέκυψαν μέσα από τη σημειωτική ανάλυση της ταινίας «Τεμπλ Γκράντιν». Ειδικότερα, η διάρθρωση των αποτελεσμάτων ακολουθεί τη δομή των οκτώ (8) κεντρικών ιστοτοπιών που εντοπίστηκαν κατά τη σημειωτική ανάλυση του φιλικού κειμένου. Οι ιστοτοπίες αυτές αντιστοιχούν στις οκτώ κοινωνικές παραμέτρους του αυτισμού που αναλύθηκαν στο θεωρητικό μέρος της εργασίας **(1.3.3.)** Οι οκτώ κεντρικές ιστοτοπίες που προέκυψαν από την ανάλυση και αναλύονται χωριστά παρακάτω είναι: Αποδοχή-Απόρριψη, Κοινωνικοποίηση-Απομόνωση/ Κοινωνική Απόσυρση, Μικροαστική Συμπεριφορά, Οικονομικό Κεφάλαιο, Μορφωτικό Κεφάλαιο, Ρατσισμός, Δυσλειτουργικό Κράτος, Κοινωνικός Αποκλεισμός VS Κοινωνική Ενσωμάτωση. Για την ευκρινέστερη παρουσίαση του υλικού, σε κάθε ιστοτοπία η ανάλυση ακολουθεί τον επιμερισμό στις έξι αφηγηματικές ενότητες.

3.1. Αποδοχή VS Απόρριψη

Το δίπολο της κοινωνικής αποδοχής έναντι της κοινωνικής απόρριψης απέναντι στην Τέμπλ, ως άτομο με διαφορετικότητα, διαπερνά το σύνολο της ταινίας και αποτυπώνει τη θεμελιώδη κοινωνική παράμετρο της αντιμετώπισης των ατόμων με αυτισμό από το κοινωνικό σύνολο. Ειδικότερα, η ισοτοπία αποδοχή-απόρριψη εντοπίζεται και στις πέντε (5) αφηγηματικές ενότητες, όπου η Τέμπλ έχει διαπροσωπική επαφή με άλλα άτομα. Στην δεύτερη αφηγηματική ενότητα («Η φάρμα της Θείας Ανν»), η Τέμπλ καταφθάνει στη φάρμα της εξ αγχιστείας θείας της, Ανν (την οποία υποδύεται η Κάθριν Ο Χάρα), η οποία την υποδέχεται εγκάρδια και φαίνεται ιδιαίτερα πρόθυμη να τη φιλοξενήσει για την περίοδο του καλοκαιριού. Η θεία Ανν δε φαίνεται να αντιμετωπίζει την ανιψιά της ως «αλλόκοτη» ή ενοχλητική, και ήδη από την πρώτη στιγμή φαίνεται να αποδέχεται τη διαφορετικότητά της. Παρότι ορισμένες φορές δείχνει να ξαφνιάζεται από τις ιδιοσυγκρασιακές αντιδράσεις της Τέμπλ, προσπαθεί να αντιλαμβάνεται το νόημα σε αυτές και να τις κατανοεί, διευκολύνοντάς την προσαρμογή της Τέμπλ στο νέο περιβάλλον της φάρμας. Ενδείξεις αυτής της στάσης αποδοχής αποτελούν η ηρεμία στη φωνή και την έκφραση του προσώπου της θείας Ανν όταν αλληλεπιδρά με την Τέμπλ και η απουσία οποιουδήποτε λεκτικού ή εξωλεκτικού σήματος που να φανερώνει επίκριση ή αποδοκιμασία. Η θεία Ανν ενθαρρύνει το ενδιαφέρον και την αγάπη της Τέμπλ για τα ζώα, ενώ δείχνει να εντυπωσιάζεται από τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο η Τέμπλ αντιλαμβάνεται και αποκρυπτογραφεί τη συμπεριφορά τους. Γενικότερα, φαίνεται να εντοπίζει και να θαυμάζει τα ιδιαίτερα χαρίσματα της Τέμπλ, όπως ο εντυπωσιακός τρόπος που αντιλαμβάνεται να διακρίνει λεπτομέρειες σε αντικείμενα (για παράδειγμα ανάμεσα στα κουτάλια, τα οποία δηλώνει ότι ο ίδιος ο σύζυγός της δε μπορεί να ξεχωρίσει ακόμα).

Με την άφιξη της Τεμπλ στη φάρμα, ένα ευνοϊκό κλίμα κατανόησης και αποδοχής φαίνεται να υπάρχει επίσης από την πλευρά του θείου της Μάικ, καθώς και του συνεργάτη του Μπιλ. Ο Θεός Μάικ, ο σύζυγος της θείας Άνν φαίνεται επίσης να διατηρεί μία στάση αποδοχής έναντι στην Τεμπλ. Παρότι δεν παρουσιάζεται τόσο ευαίσθητος και ενθαρρυντικός προς την Τεμπλ όσο η Θεία Άνν, καλύπτει διακριτικά την αμηχανία του απέναντι στην συμπεριφορά της Τεμπλ . Κύρια στοιχεία που υποδηλώνουν τη στάση αυτή είναι η απομάκρυνση του χεριού του, όταν το προτείνει προς την Τεμπλ για χειραψία και εκείνη φαίνεται να αντιδράει με αμηχανία, και η αλλαγή θέματος συζήτησης (*«Έλεγα στον Μπιλ ότι θα μείνεις μαζί μας όλο το καλοκαίρι»*). Επιπλέον, στις έντονα φορτισμένες απαντήσεις της Τεμπλ προσπαθεί, μαζί με τη θεία Άνν, να μην δείξει την αμηχανία του (η οποία αποκαλύπτεται στο βλέμμα του). Η αποδοχή από πλευράς του θείου Μάικ δηλώνεται επίσης από το γεγονός ότι χαιρέται με την πρόοδο της Τεμπλ κατά τη διάρκεια παραμονής της στη φάρμα. Όταν η μητέρα της Τεμπλ έρχεται να την παραλάβει στο τέλος του καλοκαιριού, αυθόρμητα και χωρίς να ερωτηθεί , της τονίζει *«Κανείς δεν το περίμενε. Είναι σωστό θαύμα.»*. Ωστόσο, η τελευταία φράση μάλλον φανερώνει ότι δεν πίστευε και πολύ στις δυνατότητες της Τεμπλ, λόγω της συμπεριφορά της , αλλά στεκόταν διακριτικά ευγενικός παρατηρητής και βοηθός της θείας Άνν. Ο συνεργάτης του θείου Μάικ , επίσης δείχνει μία στάση αποδοχής απέναντι στην Τεμπλ, την οποία μπορούμε να εξάγουμε από το γεγονός ότι παρατηρεί το ενδιαφέρον της για τα βοοειδή και της προτείνει τρόπο προσέλευσής τους (*«μείνε ακίνητη και θα έρθουν κοντά σου»*).

Επίσης, υπάρχουν ενδείξεις ότι η Τεμπλ είχε φίλους στο σχολείο της οι οποίοι την αποδέχονταν όπως είναι και είχαν κατανόηση απέναντι στη διαφορετικότητά της. Καθώς παραδέχεται στη θεία Άνν ότι δεν καταλαβαίνει τους ανθρώπους, μιλάει για

τους φίλους της στο προηγούμενο σχολείο της λέγοντας *«Τουλάχιστον εκεί και οι ίδιοι ξέρουν ότι δεν τους καταλαβαίνω, αλλά παρόλα αυτά είναι φίλοι μου»*. Η μητέρα της Τεμπλ, η οποία βρίσκεται σε τηλεφωνική επικοινωνία με τη θεία της από τη στιγμή που η Τεμπλ φτάνει στη φάρμα, επίσης επιδεικνύει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αγάπη προς το παιδί της, παρουσιάζεται ως προστατευτική και ανησυχεί για την προσαρμογή και την ευημερία της Τεμπλ στο νέο περιβάλλον. Γενικότερα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι στην πρώτη αφηγηματική ενότητα παρατηρείται μία ισχυρή διάθεση αποδοχής της διαφορετικότητας και των ιδιαίτερων αναγκών της Τεμπλ από το οικογενειακό της περιβάλλον.

Στην τρίτη αφηγηματική ενότητα, το δίπολο Αποδοχή/Απόρριψη αποτυπώνεται έντονα στο πρώτο μικροαφήγημα που περιγράφει τη διάγνωση του αυτισμού της Τεμπλ όταν ήταν τεσσάρων ετών. Συγκεκριμένα, η απόρριψη εκ μέρους του γιατρού στο ιδιωτικό γραφείο όπου γίνεται η εξέταση και η διάγνωση του τετράχρονου παιδιού αναδεικνύεται τόσο στη λεκτική όσο και στη μη λεκτική επικοινωνία του. Ο γιατρός ανακοινώνει στη μητέρα της Τεμπλ ,με μία ψυχρή και κυνική έκφραση στο πρόσωπο, ότι το παιδί της είναι *«ξεκάθαρα αυτιστικό»*, που σημαίνει ότι έχει παιδική σχιζοφρένεια. Της ξεκαθαρίζει ότι η κατάσταση δεν είναι ιάσιμη και ότι το παιδί δεν πρόκειται ποτέ να μιλήσει, ενώ καταλήγει με την διαπίστωση ότι *«η μόνη λύση που προτείνεται σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ο δια βίου εγκλεισμός σε ίδρυμα»*. Η μητέρα της Τεμπλ, από την άλλη πλευρά, δείχνει μία διάθεση κατανόησης για το τί συμβαίνει στο παιδί της και πώς αυτό μπορεί να βοηθηθεί, ενώ παρουσιάζεται πολύ αρνητική στο ενδεχόμενο του ιδρυματισμού (προβληματισμένη και αναστατωμένη έκφραση προσώπου, φράση *«Δεν νομίζω ότι θα μου άρεσε αυτό»*). Με τη στάση αυτή η μητέρα της Τεμπλ δείχνει μία διάθεση αποδοχής απέναντι στην άγνωστη κατάσταση και

αρνείται να δεχτεί την καταστροφική πρόγνωση που δίνει ο γιατρός για την «ασθένεια» του παιδιού της.

Στο δεύτερο μικροαφήγημα της 3^{ης} ενότητας που εκτυλίσσεται στο κολέγιο «Φράνκλιν Πιρς», όπου η Τεμπλ πραγματοποιεί τις σπουδές της στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η Τεμπλ εξακολουθεί να απολαμβάνει την αποδοχή των στενών οικογενειακών της προσώπων, όπως η μητέρα της και η θεία Ανν, που τη στηρίζουν στο βήμα αυτό. Η μητέρα της συνοδεύει την Τεμπλ στο κολέγιο, της κουβαλά τις βαλίτσες και την τακτοποιεί στο δωμάτιό της. Κατά την άφιξή τους στο κολέγιο, αντιδράει στην αναστάτωση της Τεμπλ απέναντι στο νέο αυτό περιβάλλον με κατανόηση και αποδοχή, την καθησυχάζει και της δίνει χώρο να ηρεμήσει. Όταν η Τεμπλ κατασκευάζει στο δωμάτιό της μία «μηχανή αγκαλιάς», για να αποφορτίζεται και να ηρεμεί όταν βρίσκεται σε έντονη διέγερση, η Θεία Ανν προσπαθεί να πείσει τη διεύθυνση του κολεγίου όσο και στην Ευσταθία να επιτρέψουν στην Τεμπλ να κρατήσει τη μηχανή της (Θεία Ανν προς διεύθυνση σχολής: *«Ακούστε την θέλει να κάνει ένα πείραμα»*). Η Τεμπλ φαίνεται επίσης να είναι δέκτης αποδοχής από τον καθηγητή της Δρα Κάρλοκ, καθηγητή της στο Λύκειο. Ο κύριος ενδείκτης είναι η παρότρυνσή του απέναντι στην Τεμπλ να αξιοποιήσει το μυαλό της και να συνεχίσει τις σπουδές της στο κολέγιο (*«Αν δεν χαραμίσει το ταλέντο σου, μπορείς να πας στο κολέγιο»*). Επίσης, ο ίδιος ο Δρ. Κάρλοκ μας πληροφορεί για τη στάση αποδοχής του απέναντι στην Τεμπλ, στην ιδιωτική του συζήτηση με τη μητέρα της στο διάδρομο του οικοτροφείου: *«Την βρίσκω καταπληκτική, νομίζω πως το σχολείο μας της ταιριάζει»*. Σε φιλικό επίπεδο, η Τεμπλ αποκτά μία σχέση εγγύτητας και γίνεται από την πρώτη στιγμή αποδεκτή από τη δεύτερη συγγατοικό της στο δωμάτιο, μία κοπέλα η οποία είναι τυφλή. Από την πρώτη στιγμή η συγγατοικός αποδέχεται τις ιδιοσυγκρασιακές ιδιαιτερότητες της Τεμπλ και δε φαίνεται να ενοχλείται από τη

μηχανή της μέσα στο δωμάτιο (*«Δεν με πειράζει η μηχανή σου, μην την μετακινήσεις ποτέ»*), ενώ φαίνεται από την αρχή ότι αισθάνεται μία σύνδεσή μαζί της, για την οποία μας πληροφορεί με φράσεις όπως *«Σε βλέπω μέσα από τη φωνή σου»*.

Με την άφιξή της στο κολέγιο, η Τεμπλ παρουσιάζεται να ξεχωρίζει έντονα λόγω της διαφορετικότητας της. Συγκεκριμένα, βιώνει την απόρριψη και το χλευασμό των συμφοιτητών της, καθώς και την απαξίωση ορισμένων καθηγητών και της διοίκησης του κολεγίου. Η πρώτη συγκάτοικος της Τεμπλ στο δωμάτιο που διαμένει φαίνεται να έχει μία έκφραση αποστροφής και φόβου απέναντι στην Τεμπλ και να βρίσκει ιδιαίτερα αλλοπρόσαλλες τις συμπεριφορές και τις αντιδράσεις της, καθώς και την κατασκευή της (*«μηχανή αγκαλιάς»*), με αποτέλεσμα να αλλάξει τελικά δωμάτιο. Η ίδια στάση απόρριψης διαφαίνεται επίσης στη συμπεριφορά των άλλων συμφοιτητριών της Τεμπλ. Χαρακτηριστικά, μία φοιτήτρια από άλλο δωμάτιο κρυφοκοιτά από τη μισάνοιχτη πόρτα και ψιθυρίζει σχολιάζοντας την Τεμπλ ως *«βλαμμένη»*, ενώ το σύνολο των φοιτητών κρυφογελάνε στα μαθήματα σε βάρος της Τεμπλ και την κοροϊδεύουν. Μία στάση απόρριψης εντοπίζεται επίσης και από τη διοίκηση του Κολεγίου, με κύριο πληροφοριοδότη τον Διευθυντή του Κολεγίου, ο οποίος μεταφέρει στη θεία Ανν: *«Είναι φανερό ότι δεν μπορούμε να καλύψουμε τις ανάγκες της ... «Αυτό δεν είναι επιστημονικό «,απαντά στο σχόλιο της θείας Ανν ότι η μηχανή κάνει την Τεμπλ καλύτερη μαθήτρια. «Ας μιλήσουμε ειλικρινά .Το κολέγιό μας δεν μπορεί να προσφέρει τίποτα στην Τεμπλ»*.

Στο τρίτο μικροαφήγημα της τρίτης ενότητας, που εκτυλίσσεται στο οικοτροφείο Νιου Χαμσάιρ, όπου η Τεμπλ είναι εσώκλειστη στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, η ένταξή της κυμαίνεται επίσης ανάμεσα στους πόλους της αποδοχής και της απόρριψης. Η κοινωνική απόρριψη διαφαίνεται έντονα στα λεκτικά και μη λεκτικά σήματα τόσο των καθηγητών όσο και των συμμαθητών της.

Κύριοι ενδείκτες αυτής της στάσης απόρριψης αποτελούν τα βλέμματα των καθηγητών, το κούνημα κεφαλιού, το γεγονός ότι αμφισβητούν τις θετικές παρατηρήσεις του κου Κάρλοκ για την Τεμπλ, και ότι παρουσιάζουν μία πιο συγκρατημένη στάση ως προς την εμπλοκή τους στο εκπαιδευτικό σχέδιο του Κάρλοκ αναφορικά με την Τεμπλ. Επίσης, συνάγουμε στοιχεία την αντιμετώπιση της Τεμπλ από τους συμμαθητές της, με τη μητέρα Ευσταθία ως βασικό πληροφοριοδότη να επισημαίνει: *«Αλλάζει σχολείο στη μέση της χρονιάς γιατί την απέβαλλαν», «Τα άλλα παιδιά την πειράζουν και την προκαλούν συνέχεια, την κοροϊδεύουν... τη λένε μαγνητόφωνο, παθαίνει κρίσεις πανικού και την κοροϊδεύουν για αυτό».* Αντίθετα, ο καθηγητής Κάρλοκ είναι ο μοναδικός άνθρωπος σε αυτό το πλαίσιο που εξαρχής αναγνωρίζει την ιδιαιτερότητα και τα χαρίσματα της Τεμπλ ως πηγή μοναδικότητας και δηλώνει αμέριστα τη στήριξη και την αποδοχή του για την ένταξη της Τεμπλ στο οικοτροφείο.

Στην τέταρτη αφηγηματική ενότητα, που καλύπτει τη φάση της διεξαγωγής της πτυχιακής εργασίας της Τεμπλ πάνω στη ζωική επιστήμη τη δεκαετία του 1970, η κοινωνική απόρριψη είναι εμφανής στο ανδροκρατούμενο βουστάσιο, ειδικά με τον ιδιοκτήτη, τον Ντον, αλλά και τους υπόλοιπους παρευρισκόμενους να χλευάζουν και υποτιμούν συνεχώς την Τεμπλ και τις τοποθετήσεις της, σε ένα πλαίσιο έντονου σεξισμού (αναλύεται ενδελεχώς στην ιστοτοπία «Ρατσισμός»). Στην πέμπτη αφηγηματική ενότητα, που απεικονίζει τη ζωή της Τεμπλ μετά τις σπουδές και την επαγγελματική της πορεία στο χώρο της ζωικής επιστήμης, η Τεμπλ φαίνεται να χαίρει αποδοχής από τον Τεντ Γκίλπερν, ο οποίος της αναθέτει την κατασκευή στέρνας στο βουστάσιό του, τον δημοσιογράφο Ρεντ Χάρις, ο οποίος γράφει κολακευτικά σχόλια για την στέρνα που σχεδίασε η Τεμπλ. Μάλιστα, ο ίδιος δείχνει την υποστηρικτική του στάση έχοντας παρακολουθήσει επίδειξη της λειτουργίας της,

Στην έκτη και τελευταία αφηγηματική ενότητα, η ισοτοπία αποδοχή/ απόρριψη εμφανίζεται κυρίως προς την πλευρά της αποδοχής, καθώς η Τεμπλ παρευρίσκεται στο συνέδριο του Αυτισμού, και παίρνει πρώτη φορά δημόσιο λόγο για να μιλήσει για την εμπειρία της με τον αυτισμό, γεγονός που αποτελεί το σημείο εκκίνησης για τη μακρόχρονη πορεία της ως εκπρόσωπο του αυτισμού και των δικαιωμάτων των αυτιστικών ατόμων παγκοσμίως. Συγκεκριμένα, η στάση αποδοχής υποδηλώνεται και πάλι στη στάση της μητέρας της, Ευσταθίας, η οποία αφενός τη συνοδεύει, αφετέρου παρακαλεί το κοινό του συνεδρίου να μη φωνάζει, για να μην υπερδιεγείρει και αναστατώνει την Τεμπλ. Επιπλέον, η ίδια η Τεμπλ μας πληροφορεί για την απεριόριστη στάση αποδοχής και ενθάρρυνσης που έχει λάβει από τη μητέρα της, μέσα από το λόγο της στο συνέδριο: *«Η μητέρα μου επέμενε να μιλάω. Και όταν έμαθα να μιλάω με πίεσε να πάω σχολείο... Και στο σπίτι μας οι τρόποι και οι κανόνες είχαν σημασία, και σφυρηλατήθηκαν μέσα μου.. Όλοι δούλεψαν σκληρά. Ήξεραν ότι ήμουν διαφορετική αλλά όχι κατώτερη. Η μαμά μου με ώθησε να γίνω αυτόρκης.»* Η πληροφορία για τη διάνοιξη των δρόμων προς την αποδοχή και την αναγνώριση συνάγεται από τη στάση του κοινού του συνεδρίου, το οποίο παρακολουθεί με ιδιαίτερο ενδιαφέρον όσα έχει να πει η Τεμπλ, ενώ στο τέλος της δίνει το μικρόφωνο και την ενθαρρύνει να συνεχίσει με τη φράση *«Συγγνώμη αλλά θέλουμε να τα ακούσουμε όλα . Ναι, ναι , μιλήστε μας.»* Κλείνοντας, στις πληροφορίες που δίνονται στο τέλος της ταινίας για τη ζωή της Τεμπλ, όπου βλέπουμε ένα γραπτό κείμενο στο οποίο αναγράφεται *«Στις Η.Π.Α. τα πιο πολλά βουστάσια ακολουθούν τις μεθόδους της»*, δείχνοντας την ευρεία αποδοχή που είχαν οι μελέτες της Τεμπλ Γκράντιν καθώς και η ίδια ως επιστήμονας και ως δημόσιο πρόσωπο στο χώρο εκπροσώπησης ατόμων με αυτισμό.

3.2. Κοινωνικοποίηση VS Κοινωνική Απομόνωση

Το δίπολο κοινωνικοποίηση έναντι της κοινωνικής απομόνωσης φαίνεται να κατέχει κεντρικό ρόλο και να επαναλαμβάνεται συστηματικά στο σώμα της ταινίας. Όπως αναφέρθηκε και στο εισαγωγικό μέρος, η κοινωνική απόσυρση και αποφυγή των διαπροσωπικών και κοινωνικών σχέσεων αποτελεί κοινό τόπο στην περιγραφή των «διαταραχών» αυτιστικού φάσματος. Ωστόσο, η υπόθεση ότι τα αυτιστικά άτομα αποφεύγουν ολοκληρωτικά τη διαπροσωπική επαφή δεν είναι πλέον αποδεκτή, καθώς φαίνονται να υπάρχουν διάφορες διαβαθμίσεις στην ποιότητα και ποσότητα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης που επιδιώκει το κάθε άτομο. Αναφορικά λοιπόν με τον πόλο της κοινωνικοποίησης, στη δεύτερη αφηγηματική ενότητα η Τεμπλ παρουσιάζεται να καταφθάνει στη φάρμα της θείας Άνν έχοντας ήδη κατακτήσει κάποιες κοινωνικές δεξιότητες μέσω της τυπικής εκπαίδευσης και των προσπαθειών της μητέρας της, παρότι οι δυσκολίες της στην κοινωνικοποίηση παραμένουν εμφανείς. Παρόλα αυτά,, η Τεμπλ φαίνεται να σχετίζεται θετικά με τη θεία της, με την οποία συζητάνε και μοιράζονται αστεία. Ενδεικτικά: *«Είσαι αστεία»*, λέει η Τεμπλ στη θεία Άνν, όταν τη μιμείται, την κοιτάει φευγαλέα και χαμογελάει. . Επιπλέον, η θεία Άνν βοηθάει έμπρακτα την Τεμπλ στην κοινωνική της εκπαίδευση και στην κατανόηση των κοινωνικών σχέσεων και κανόνων, εξηγώντας της τους ενδεδειγμένους τρόπους χαιρετισμού και απάντησης σε κοινότυπες συζητήσεις και φωτογραφίζοντας διάφορες εκφράσεις προσώπου της Τεμπλ, ώστε να τη βοηθήσει να μάθει να τις συνδέει με συναισθηματικές καταστάσεις. Πρόσθετοι ενδείκτες στοιχείων κοινωνικότητας της Τεμπλ είναι το γεγονός ότι χαμογελάει στον Μπιλ, το

συνεργάτη του θείου της, όταν αυτός τη συμβουλεύει να μείνει ακίνητη ώστε τα βοοειδή θα πάνε κοντά της. Επίσης, η Τεμπλ χαμογελά όταν με το άγγιγμά της εντοπίζει τον χτύπο της καρδιάς του βοοειδούς και συντονίζεται μαζί του ,το κατανοεί.

Ο αντίθετος πόλος της έντονης κοινωνικής απόσυρσης και απουσίας κοινωνικότητας γίνεται επίσης εμφανής στην ενότητα αυτή. Η Τεμπλ φαίνεται να βρίσκεται υπό πίεση όταν βρίσκεται με άλλους ανθρώπους, και να βιώνει αγωνία και άγχος. Επιπλέον, οι αλλαγές ρουτίνας και συνηθειών, σε νέα , άγνωστα περιβάλλοντα, όπως αυτό της φάρμας, φαίνεται να την αναστατώνει. Χαιρετά ανέκφραστα και μηχανικά τους οικοδεσπότες στη φάρμα , δεν έχει κοινωνική επαφή , κινείται παράλληλα με τους άλλους και δεν εμπλέκεται εύκολα με τρίτα πρόσωπα. Στο τραπέζι με το θείο Μάικ δεν εμπλέκεται σε φυσικό διάλογο , ενώ φαίνεται να απουσιάζει το χιούμορ , η κοινή λογική και η κατανόηση των μεταφορών. Επιπλέον μηνύματα που σχετίζονται με την κοινωνική απόσυρση ως κεντρικό στοιχείο του αυτισμού εντοπίζονται σε ενδείκτες για την ανικανότητα της Τεμπλ ως προς την κατανόησης των συναισθημάτων και της οπτικής του άλλων, κάτι που δηλώνει και η ίδια ως πληροφοριοδότης στη θεία Ανν.

Γενικά η Τεμπλ φαίνεται να απολαμβάνει να είναι και να δραστηριοποιείται μόνη της στη φάρμα: ξαπλώνει μόνη στις κοπριές, σχεδιάζει τον μηχανισμό αυτόματου ανοίγματος της αυλόπορτας, παρατηρεί τη συμπεριφορά των αγελάδων και των αλόγων, συντονίζεται με τις διαθέσεις τους (τον χτύπο της καρδιάς τους , τους παλμούς τους), χωρίς να την ενδιαφέρει να εμπλακεί σε αλληλεπίδραση με άλλους ανθρώπους. Ενδείκτες της κοινωνικής αδεξιότητας της Τεμπλ φανερώνονται με την άφιξή της στη φάρμα, όπου η Τεμπλ διηγείται ένα αστείο τηλεοπτικό περιστατικό στη θεία της χωρίς να ενδιαφερθεί αν η θεία της την καταλαβαίνει και γελάει μόνη της. Επίσης, όταν καταφθάνει στη φάρμα, αντί να χαιρετίσει το θείο της,

εκφράζει φωναχτά τη διαπίστωση ότι ο Μπιλ μοιάζει με cowboy (καουμπόης), προκαλώντας αμηχανία στους παρευρισκομένους. Έπειτα από μηχανικό χαιρετισμό, ρωτά το θείο Μάικ και τον Μπιλ αν βλέπουν τον άνθρωπο της ΑΝΚΛ, με αποτέλεσμα οι παρευρισκόμενοι να σαστίζουν και να υιοθετούν μία έκφραση και στάση σώματος που υποδηλώνει αμηχανία. Γενικότερα, οι κοινωνικές της αντιδράσεις εμφανίζονται αποστασιοποιημένες ή απρόσφορες, με την Τεμπλ συχνά να μην απαντάει σε ερωτήσεις που απευθύνονται σε εκείνη, να δίνει απαντήσεις καθυστερημένα και ύστερα από υπενθύμιση της θείας της, συχνά με απρόσφορο περιεχόμενο και αφύσικο χρωματισμό που δεν ταιριάζει με το περιεχόμενο της ερώτησης. κύριος ενδείκτης Προκαλείται έτσι αμηχανία (η Τέμπλ δεν την αντιλαμβάνεται). Ενδεικτικό της κοινωνικής αδεξιότητας είναι επίσης ότι η Τεμπλ διακόπτει τη θεία Ανν, όταν αυτή τη ρωτά αν έχει αποφασίσει τι θα σπουδάσει στο κολέγιο, και στρέφει την προσοχή της στα αυτιά ενός αλόγου. Τέλος, η κοινωνική απόσυρση διαφαίνεται με την επίσκεψη της μητέρας της Τεμπλ στο τέλος του καλοκαιριού, όπου η Τεμπλ την υποδέχεται αδέξια χωρίς να την αγκαλιάζει. Επίσης, όταν ο θείος Μάικ την ψάχνει για να υποδεχθεί τη μητέρα της, αυτή δεν απαντά στο επαναλαμβανόμενο κάλεσμά του, εμφανίζεται ύστερα από λίγο βρόμικη, ερχόμενη από το κύλισμά της στις κοπριές.

Στο μικροαφήγημα που πραγματεύεται την πρώτη διάγνωση της Τεμπλ με αυτισμό το 1951, σε ηλικία τεσσάρων ετών, οι δυσκολίες της Τεμπλ στην κοινωνική αλληλεπίδραση είναι εμφανείς. Η τετράχρονη Τεμπλ χαρακτηρίζεται από έντονη κοινωνική αδεξιότητα και αντικοινωνικότητα. Ενδεικτικά, δεν μιλάει, χτυπιέται στο πάτωμα (εικόνα από παιδικά γενέθλια), σχίζει πράγματα (δήλωση μητέρας), αδυνατεί να διατηρήσει συναισθηματικό δεσμό με τη μητέρα της (δήλωση μητέρας: «*Η Τεμπλ με απορρίπτει*»), ενώ δεν διατηρεί ούτε βλεμματική επαφή (όταν η μαμά κάνει μόνη

της μαθήματα γλώσσας στην Τεμπλ, στο σπίτι τους, η Τεμπλ συνεχώς στρέφει το βλέμμα και το κεφάλι αλλού).

Στο ιατρείο, ενώ παρευρίσκεται στο ίδιο χώρο με τη μητέρα της και το γιατρό, και τυπικά ακούει τα όσα συζητιούνται για αυτήν, η Τεμπλ επικεντρώνεται στο μοτίβα τις ταπετσαρίας. «*Θέλω να την αγκαλιάσω και δεν με αφήνει*», δηλώνει η μητέρα της απολογητικά στον γιατρό, όταν της κάνει νύξη για δική της ψυχρότητα και συμβολή στο «πρόβλημα». Κύριοι ενδείκτες είναι οι παρακάτω: Η Τεμπλ ακουμπά το κεφάλι στον καναπέ και κοιτά τον τοίχο με ένα κενό βλέμμα. Στην επόμενη σκηνή όπου η μητέρα της προσπαθεί να την εκπαιδεύσει κατ' οίκον, κάθεται στις σκάλες, κοιτά το φωτιστικό οροφής και τα κρύσταλλα, μη ανταποκρινόμενη στην εκπαιδευτική προσπάθεια της μαμάς. Παρουσιάζει επίσης ευαισθησία στην αφή και δυσαρέσκεια απέναντι στη σωματική επαφή.

Στο πανεπιστήμιο, η Τεμπλ κινείται παράλληλα με τους συμφοιτητές της, ενώ φαίνεται να χαρακτηρίζεται από έντονη εγωκεντρικότητα. Εκφράζει λεκτικά και συμπεριφορικά έντονα τις αρέσκειες ή τις δυσαρέσκειές της απέναντι στους συμφοιτητές της. Κύριοι ενδείκτες της προτίμησης της Τεμπλ προς τη μοναχικότητα είναι ότι κάθεται στο πίσω θρανίο, μόνη της την πρώτη μέρα στο κολέγιο, πηγαίνει μόνη της στην τραπεζαρία και δέχεται τις υπηρεσίες σερβιρίσματος μόνη. Εργάζεται μόνη της για την κατασκευή μίας μηχανής τεχνητής αγκαλιάς, καθώς και για το πείραμα και την επεξεργασία δεδομένων της εργασίας της. Η Τεμπλ τρώει μόνη της στην τραπεζαρία του κολεγίου, κάθεται μόνη της στο θρανίο και στην τελευταία σειρά, κατασκευάζει μια μηχανή – αγκαλιάς για να έχει μία προσομοίωση της αίσθησης της ανθρώπινης αγκαλιάς. Περνώντας ώρες μόνη της, διεξάγει πείραμα με σκοπό να αποδείξει ότι η μηχανική αγκαλιά την κάνει πιο κοινωνική .

Επομένως, στην τρίτη αφηγηματική ενότητα «Εκπαίδευση», οι κοινωνικές δυσκολίες της Τεμπλ εξακολουθούν να συνάγονται, παράλληλα όμως με την ανάδυση στοιχείων που υποδηλώνουν μία αναπτυσσόμενη κοινωνική ικανότητα. Η υπέρβαση της εγωκεντρικότητας και της κοινωνικής απόσυρσης της Τεμπλ αποτυπώνεται στη σχέση της με την τυφλή της συγγάτοικο στο κολέγιο: συζητούν, παρακολουθούν μαζί επεισόδια του αγαπημένου σήριαλ της Τεμπλ, η Τεμπλ της εκφράζει τα συναισθήματά της (*«Αν δεν υπήρχε η μηχανή μου, τώρα θα ήμουν κλεισμένη στο δωμάτιό μου για να ηρεμίσω»*), ενώ παρουσιάζονται να περπατάνε αγκαζέ στη βροχή και να χαμογελάνε. Στο τρίτο μικροαφήγημα της 3^{ης} αφηγηματικής ενότητας (*«Οικοτροφείο Νιου Χαμσάιρ 1962»*) η Τεμπλ ως ,κοινωνικό υποκείμενο, παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: ανικανότητα κατανόησης των συναισθημάτων του άλλου ,εγωκεντρικότητα, κοινωνική αδεξιότητα, παρορμητικότητα, επιθετικότητα, πείσμα, ριψοκίνδυνη και παράτολμη συμπεριφορά. Κατά την συνέντευξη για την εισαγωγή στο οικοτροφείο, η μαμά της Τεμπλ πληροφορεί τους καθηγητές ότι η Τεμπλ έχει αποβληθεί από το προηγούμενο σχολείο της καθώς *«Χτύπησε παιδί με ένα βιβλίο»*. Οι κοινωνικές δυσκολίες αποτυπώνεται στη συνέχεια και οπτικά, με την Τεμπλ να πετάγεται επάνω όρθια, εμποδίζοντας τους συμμαθητές της να παρακολουθήσουν μία εκπαιδευτική ταινία, παίρνοντας το λόγο μόνη της χωρίς να το ζητήσει και ρωτώντας ανυπόμονα : *«Πώς το κάνουν αυτό;»*, εννοώντας την αλλαγή μεγέθους προσώπων στο δωμάτιο οφθαλμαπάτης. Επίσης, η Τεμπλ παρουσιάζεται να σπρώχνει τους συμμαθητές της για να κάνει τις μετρήσεις της για την εργασία οφθαλμαπάτης.

Στην 4η αφηγηματική ενότητα, κατά τη διάρκεια εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας με θέμα το μούγκρισμα, η Τεμπλ επίσης δείχνει δείγματα κοινωνικότητας. Παίρνει πρωτοβουλίες ως προς την επικοινωνία με ανθρώπους για τη διεξαγωγή της

εργασίας της (*«Συγγνώμη κύριε , χάρηκα πολύ με λένε Τεμπλ Γκράντιν. Κάνω μεταπτυχιακό στο πανεπιστήμιο της Αριζόνα και μια μελέτη στο βουστάσιο Σκουτσντέιλ. Μήπως θα ενδιέφερε το περιοδικό σας η πτυχιακή μου πάνω στον έλεγχο των βοοειδών; Τις διάφορες μεθόδους και τις διαφορές τους;»*). Στο βουστάσιο, η Τεμπλ εμπλέκεται κοινωνικά, παρατηρεί τη συμπεριφορά των καουμπόηδων, το ντύσιμό τους , τα αυτοκίνητά τους. Υιοθετεί και αντιγράφει τα παραπάνω χαρακτηριστικά και πετυχαίνει τον στόχο της : την είσοδο στο βουστάσιο Σκουτσντέιλ. Η Τεμπλ μιμείται (έπειτα από παρατήρηση) την συμπεριφορά και την εμφάνιση αυτών που εισέρχονται στο βουστάσιο . Ενδείκτες για το παραπάνω είναι οι εξής: αγόρασε αυτοκίνητο φορτηγάκι (ό,τι οδηγούν οι καουμπόηδες), ξεκολλά τις ετικέτες από μπλου τζιν παντελόνι και πουκάμισο, ξαπλώνει στη λάσπη, κυλιέται , λερώνεται, λερώνει το κράνος της και πετά λάσπη στο αυτοκίνητό της. Φορά κίτρινα γάντια (για να κρύψει τα γυναικεία της χέρια) και φορά γυαλιά ηλίου , ενώ χρησιμοποιεί ανδρικές φράσεις και τρόπο ομιλίας.

Στην πέμπτη αφηγηματική ενότητα (πλαγιότιτλος : Η ζωή της Τεμπλ μετά τις σπουδές/ Καριέρα) , η Τεμπλ εξακολουθεί να παρουσιάζει κοινωνικές και διαπροσωπικές απρόσφορες αντιδράσεις, παρά τη χρόνια πλέον έκθεση της σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια. Ενδεικτικά, η Τεμπλ φτάνει απρόσκλητη μέσα στη νύχτα στο σπίτι του Δρ. Κάρλοκ. Δεν ακούει τις ερωτήσεις του , δεν απαντά σε αυτές ούτε στα σχόλιά του. Ως προς την εκδήλωση μοναχικής συμπεριφοράς και την κοινωνική απόσυρση , αντλούμε στοιχεία τόσο από τη μητέρα της Τεμπλ (*« Γλυκιά μου μην αποφεύγεις τους ανθρώπους*), όσο και από την ίδια *«Θέλω τη μηχανή μου. Σιχαίνομαι τις γιορτές, υπάρχει πολύς κόσμος, δεν με ακούει κανείς... νιώθω άσχημα μαζί τους.»* Ωστόσο και σε αυτή την ενότητα επιδεικνύει ενδιαφέρον για τους άλλους ανθρώπους, έχοντας διανύσει σημαντικά βήματα. Η Τεμπλ μπαίνει στην αγκαλιά της μαμάς της

μετά τον αποχαιρετισμό του νεκρού Δρ. Κάρλοκ, ενώ πριν απέφευγε τις αγκαλιές και κάθε σωματική επαφή. Επίσης η Τεμπλ λέει στην τυφλή πρώην συγκάτοικό της: *«Μόνο εσένα ήθελα εδώ. Οι άλλοι θα ταράζονταν από το θέαμα (του σκοτωμένου ζώου), θα ένιωθαν μπερδεμένοι. Μόνο εσύ μπορείς να δισθανθείς τι συμβαίνει. Μπορείς να νιώσεις τι προσπαθώ να πετύχω.»* Επίσης, υπάρχουν στοιχεία χρήσης της συμβολικής γλώσσας και κώδικα από την Τεμπλ, ενώ πριν αδυνατούσε να κατανοήσει εντελώς την κοινή λογική και το χιούμορ. Η Τεμπλ, κατά τον αποχαιρετισμό του μέντορά της στην κηδεία του, βγάζει από το πουκάμισό της μία καρφίτσα αγελάδα (το παράσημό της) και το ακουμπά στο στήθος του νεκρού καθηγητή, ως ένδειξη σεβασμού.

Στην τελευταία αφηγηματική ενότητα, η Τεμπλ βρίσκεται σε πιο ώριμη ηλικία, παρουσιάζοντας πλέον αξιόλογα βήματα προς την κατεύθυνση της κοινωνικότητας. Ωστόσο οι δυσκολίες της στην κατανόηση και έκφραση συναισθημάτων φαίνεται να παραμένουν δια βίου, γεγονός που φαίνεται και στη συγκινητική σκηνή με τη μητέρα της, όπου η Τεμπλ ανοίγει τα μάτια της απορημένη όταν η μαμά της την πληροφορεί ότι οι άνθρωποι λένε πράγματα (ότι εκτιμούν και αγαπάνε κάποιον) με τα μάτια τους. *« Δεν θα μάθω ποτέ να το κάνω»*, απαντάει η Τεμπλ, ως προς την ικανότητα να καταλαβαίνει τι λένε οι άνθρωποι με τα μάτια τους. Στη σκηνή του συνεδρίου, παίρνει το λόγο στο συνέδριο χωρίς να τον ζητήσει επίσημα (εγωκεντρικότητα, απρόσφορη συμπεριφορά). Ωστόσο, υπάρχουν σημαντικοί ενδείκτες υπέρβασης αυτού του εγωκεντρισμού και επίδειξης ενδιαφέροντος για τους άλλους, όπως η ομολογία Τεμπλ στους ακροατές του συνεδρίου *«Έφτιαξα μια μηχανή που με αγκαλιάζει και μετά είμαι διαφορετική, πιο κοινωνική»*, ενώ η πρωτοβουλία της να μιλήσει δημόσια μπροστά σε τόσο κόσμο και να μοιραστεί την εμπειρία της καταδηλώνει μία ενδυνάμωση της ικανότητάς της να αλληλεπιδρά κοινωνικά.

3.3. Μικροαστική συμπεριφορά

Στην πέμπτη αφηγηματική ενότητα διαπιστώνεται μια μικροαστική αντίληψη και συμπεριφορά από τους καλεσμένους της μητέρας της Τεμπλ στο χριστουγεννιάτικο ρεβεγιόν. Καθώς η Τεμπλ συζητάει για τα ακαδημαϊκά της επιτεύγματα, διαφαίνεται από την πλευρά των προσκεκλημένων μία αναχρονιστική και απαξιώτικη αντιμετώπιση, και μία δυσκολία αποδοχής του γεγονότος ότι ένα άτομο που έχει χριστεί ως «διαφορετικό» διαπρέπει επιστημονικά και επαγγελματικά. Ενδείκτες της συγκεκριμένης στάσης είναι το χαμόγελο της προσκεκλημένης κυρίας, του κυρίου και του γιού τους, το οποίο παγώνει όταν η Τεμπλ αναφέρει τους τίτλους και το περιεχόμενο των άρθρων της. Η απάντηση ως προς τις προσδοκίες τους είναι: *«Τι θα κάνεις τώρα; Σκέφτεσαι να διδάξεις; Άνοιξε ένα καινούριο σχολείο»*. Συγκρίνουν την Τεμπλ με τα επιτεύγματα του γιού τους (*«Ο μεγάλος μας γιος ο Σκοτ, Το Νιου Γιρκ Μαγκαζίν, δημοσίευσε το άρθρο του.»*), ενώ παράλληλα κοιτάζουν ο ένας τον άλλον με μία έκφραση απογοήτευσης.

3.4. Οικονομικό Κεφάλαιο

Ήδη από την δεύτερη αφηγηματική ενότητα που εκτυλίσσεται στη φάρμα της θείας Ανν, υπάρχουν ενδείξεις που δηλώνουν ότι η Τεμπλ προέρχεται από μία οικογένεια με οικονομική ευχέρεια. Συγκεκριμένα, η μητέρα της Τεμπλ, η Ευσταθία, έρχεται να παραλάβει την Τεμπλ στο τέλος των διακοπών της οδηγώντας ένα αυτοκίνητο. Η εμφάνισή της είναι προσεγμένη, κάτι που ισχύει σε όλο το πέρασ της ταινίας, είναι πάντα κομψά ντυμένη, έχει βαμμένα νύχια και φορά πάντα κραγιόν και

αξεσουάρ. Δεν αναφέρεται να δουλεύει ,όμως πάντα έχει μια προσεγμένη και πολυτελή εμφάνιση, ενώ οι τρόποι και το στήσιμό της φανερώνουν μία γυναίκα ανώτερης κοινωνικής τάξης. Ο τρόπος ομιλίας της είναι εκλεπτυσμένος και ήρεμος, ενώ οι κινήσεις της λεπτές και συγκρατημένες. Επίσης, το χριστουγεννιάτικο ρεβεριγιόν που δηλώνει ότι διοργάνωσε στο σπίτι της , υποδηλώνει μια οικονομική άνεση.

Ενδείξεις για την οικονομική κατάσταση της οικογένειας της Τεμπλ , αντλούμε αρχικά από το πρώτο μικροαφήγημα της τρίτης αφηγηματικής ενότητας, η οποία πραγματεύεται την περίοδο της πρώτης διάγνωσης της Τεμπλ ως αυτιστικής το 1951. Από την επιλογή των σκηνικών μπορούμε να συμπεράνουμε ότι μάλλον πρόκειται για ιδιωτικό ιατρείο. Ενδείκτες για το παραπάνω είναι ότι ο γιατρός φοράει γραβάτα , υπάρχει ένα μεγάλο σαλόνι επίσκεψης, καναπές και ταπετσαρία. Ο χώρος είναι διακοσμημένος και δε μοιάζει κλινικός, ενώ φαίνεται να υπάρχει άνεση στο χρόνο και αναλυτική ενημέρωση της μητέρας για το τι συμβαίνει. Από όλα τα παραπάνω μπορούμε να εξάγουμε ότι η μητέρα της Τεμπλ έχει πληρώσει τις υπηρεσίες του γιατρού και επέλεξε να τον επισκεφτεί. Επίσης, η απάντηση της μητέρας στο αίτημα του γιατρού να μιλήσει με το σύζυγό της είναι: *«Ο άνδρας μου είναι πολυάσχολος»*, υποδηλώνοντας ότι μάλλον έχει πολύ περιορισμένο ελεύθερο χρόνο λόγω εργασιακών υποχρεώσεων και ότι ενδέχεται να είναι σε κάποιο υψηλό εργασιακό πόστο. Επιπρόσθετα, η πληροφόρηση στην τρίτη αφηγηματική ενότητα ότι η Τεμπλ φοιτούσε σε οικοτροφείο και ,στη συνέχεια, σε κολέγιο, υποδηλώνει ότι προέρχεται από οικογένεια με οικονομικούς πόρους, που έχει τη δυνατότητα να τη στηρίζει στο να λάβει μία υψηλή, ποιοτική εκπαίδευση.

3.5. Μορφωτικό Κεφάλαιο

Ένας ακόμη επαναλαμβανόμενες κώδικας στην ταινία αποτελεί αυτός του μορφωτικού κεφαλαίου, δηλαδή της μόρφωσης της Τεμπλ και της οικογένειάς της. Όπως αναφέρθηκε και στο εισαγωγικό μέρος, το μορφωτικό κεφάλαιο συνδέεται με το οικονομικό κεφάλαιο. Ήδη στο μικροαφήγημα της τρίτης αφηγηματικής ενότητας («Εκπαίδευση»), που περιγράφει την περίοδο της διάγνωσης της Τεμπλ με αυτισμό ως νήπιο, υπάρχουν αρκετά στοιχεία κατά τη διεξαγωγή της σκηνής στο ιατρικό γραφείο που φανερώνουν ότι η μητέρα της Τεμπλ είναι μία γυναίκα υψηλού μορφωτικού επιπέδου. Απέναντι στο δισταγμό του γιατρού να επικοινωνήσει την αιτία της «πάθησης» της Τεμπλ στη μητέρα και ως απάντηση στο αίτημά του να μιλήσει με το σύζυγό της, η Ευσταθία δίνει την εξής πληροφορία: *«Έχω τελειώσει το Χάρβαρντ, μπορείτε να το πείτε σε μένα»*. Επίσης, η Ευσταθία δείχνει να εμπλέκεται και να επεξεργάζεται κριτικά τις πληροφορίες που της μεταφέρει ο γιατρός, παραθέτοντας επιχειρήματα ότι δεν προκάλεσε η ίδια την κατάσταση της κόρης της (*«έχω και άλλο παιδί και δεν είναι έτσι.. και δεν έκανα τίποτα διαφορετικά»*). Επίσης αρνείται να δεχτεί την πρόταση του γιατρού ότι η κατάσταση της Τεμπλ είναι ισόβια και ότι η μόνη επιλογή για την κόρη της είναι ο εγκλεισμός, ενώ ο σταθερός και κοφτός τόνος της φωνής της και η στιβαρή στάση του σώματός της υποδηλώνουν μία δυναμική στάση και άποψη για τη «γνωμάτευση» του ειδικού.

Στο ίδιο μικροαφήγημα, μετά τη σκηνή της διάγνωσης στο ιατρείο, παρουσιάζεται η μαμά ξαπλωμένη στις σκάλες του σπιτιού με την 4χρονη Τεμπλ, η οποία δεν μπορεί να εκφέρει λόγο και αποφεύγει κάθε βλεμματική επαφή και αλληλεπίδραση με τη μητέρα της. Η μητέρα της Τεμπλ, ως εγγράμματος ενήλικας, παρουσιάζεται να αναλαμβάνει την κατ' οίκον εκπαίδευση της κόρης της. Η Ευσταθία προσπαθεί να εκπαιδεύσει την Τεμπλ στην ομιλία, δείχνοντάς της κάρτες με εικόνες. Η μητέρα

δείχνει την κάρτα στην Τεμπλ, συλλαβίζει τη λέξη (π.χ. Σκύ-λος), ξαναδείχνει την εικόνα, και μετά επαναλαμβάνει ολόκληρη τη λέξη, ελπίζοντας ότι θα καταφέρει να μάθει στην κόρη της να παράγει λόγο.

3.6. Ρατσισμός

Ο ρατσισμός, όπως έχει προαναφερθεί, δύναται να λάβει διάφορες μορφές. Η ρατσιστική αντιμετώπιση της Τεμπλ φαίνεται να είναι επαναλαμβανόμενο θέμα στο σύνολο της ταινίας, αφενός λόγω της διαφορετικότητας του αυτισμού, αφετέρου λόγω του φύλου της. Στην ταινία, η Τεμπλ βιώνει σεξισμό στη φάση της πτυχιακής της εργασίας από το ανδροκρατούμενο περιβάλλον του βουστασίου το οποίο επισκέπτεται για τους σκοπούς της εργασίας της με θέμα το μούγκρισμα των βοοειδών. Στην τέταρτη αφηγηματική ενότητα που καλύπτει αυτή τη φάση, η Τεμπλ δέχεται σεξιστικά σχόλια και χλευαστική συμπεριφορά. Αρχικά, ο υπεύθυνος βουστασίου, ο Ντον, όταν βλέπει πρώτη φορά την Τεμπλ ανάμεσα στο σύνολο των ανδρών της απευθύνεται: *«Συγγνώμη φίλε είσαι καλά;»*. Ένας άλλος άνδρας, ο καθηγητής Ντουλπς απαντάει στη θέση της Τεμπλ, *«Κοπέλα είναι. Η δεσποινίς Γκράντιν»*, σχόλιο που ακολουθείται από γέλια των συμφοιτητών. Στη συνέχεια ακολουθεί ένα ακόμα σεξιστικό σχόλιο από τον Ντον: *«Όλη μου τη ζωή δουλεύω με γελάδια. Είναι όπως όλα τα θηλυκά. Τους αρέσει να φλυαρούν ή να γκρινιάζουν. Ή το ένα ή το άλλο.»*

Άλλοι ενδείκτες του σεξισμού απέναντι στην Τεμπλ στο περιβάλλον του βουστασίου είναι τα ειρωνικά σχόλια που εισπράττει από τον Ντον όπως *«Αφήστε την κοπέλα να ακούσει τι λένε τα γελάδια»*, *«Ακούσατε αγόρια; Τα γελάδια περπατούν κυκλικά . Ένα βραβείο στην κοπέλα!»* (ειρωνεία σε σχόλιο της Τεμπλ), *«Καθηγητά η κοπέλα μάλλον πρέπει να αλλάξει δουλειά.»* Επίσης, όταν η Τεμπλ προσπαθεί να μπει

στο βουστάσιο, εισπράττει διακρίσεις βάσει του φύλου της από τον φύλακα: «*Συγγνώμη ,λυπάμαι, δεν επιτρέπονται γυναίκες.. Οι γυναίκες των καουμπόηδων δεν θέλουν κοπέλες εδώ.*» Επίσης, ο φύλακας του βουστασίου λέει προς την Τεμπλ «*Δεσποινίς καθυστερείτε τους άλλους. Πρέπει να φύγετε.*», ενώ οι άλλοι καουμπόηδες αντιδράνε γελώντας και χλευαστικά, ενώ σε επόμενη σκηνή οι άνδρες του βουστασίου της πετούν κρέατα (αμελέτητα ταύρου) στο παρμπρίζ .

3.7. Δυσλειτουργικό Κράτος

Η δυσλειτουργία του κράτους απέναντι στην Τεμπλ εντοπίζεται σε διάφορα σημεία της ταινίας. Στην 3^η διηγηματική ενότητα « Εκπαίδευση», στο σημείο όπου η Τεμπλ διαγιγνώσκεται με αυτισμό, διαφαίνεται η ιατρική και εκπαιδευτική τακτική για τον αυτισμό το 1951, που ήταν η ιδρυματοποίηση και ο εγκλεισμός. Ο γιατρός , απευθυνόμενος προς μητέρα της Τεμπλ λέει: «*Η κόρη σας είναι αυτιστική έχει παιδική σχιζοφρένεια, δεν θα μιλήσει ποτέ, συστήνουμε εγκλεισμό σε ίδρυμα.*» Αποτέλεσμα αυτής της δυσλειτουργίας του θεσμού της ιατρικής και της μη ικανοποίησης αναγκών ειδικής αγωγής ,είναι η κατ' οίκον εκπαίδευση της Τεμπλ. Η ίδια η μητέρα παίρνει την πρωτοβουλία να εκπαιδεύσει την Τεμπλ στην εκμάθηση της γλώσσας, εφόσον οι θεσμοί αδυνατούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της κόρης της. Η μαμά δείχνει κάρτες με σχέδια στην Τέμπλ, συλλαβίζει τη λέξη (πχ Σκύ- λος), δείχνει την εικόνα και μετά επαναλαμβάνει ολόκληρη τη λέξη. Στο κολέγιο Φράνκλιν Πιρς, κατά την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, η στάση της διοίκησης απέναντι στην Τεμπλ είναι ενδεικτική της δυσλειτουργίας των θεσμών: «*Το κολέγιό μας δεν σας προσφέρει τίποτε*», δηλώνει ο διευθυντής της σχολής, όταν η Τεμπλ δίνει συνέντευξη για καταλληλότητα μηχανής. Η Τεμπλ ζητά να κρατήσει στο δωμάτιό της τη μηχανή

αγκαλιάς, η οποία την ηρεμεί, την κάνει πιο κοινωνική και τη βοηθά να λειτουργήσει καλύτερα μέσα στο κολέγιο, βάσει της ιδιαιτερότητάς της. Αν η ίδια δεν είχε το δυναμικό και την ικανότητα να εφεύρει ένα τέτοιο μέσο για τον εαυτό της, δε θα είχε πιθανώς μπορέσει να σπουδάσει. Όπως αναφέρει στην τελετή αποφοίτησης: *«Αν δεν ήταν η μηχανή μου ...τόρα θα χτυπούσα κάποιον.»*

Στη μικροαφήγημα που καλύπτει τη διαμονή της Τεμπλ στο οικοτροφείο, ο διευθυντής παρουσιάζεται να λέει στη μαμά της Τεμπλ: *«Έχουμε πείρα σε παιδιά με ειδικές ανάγκες, που παρουσιάζουν συμπεριφορικά προβλήματα, συμπεριφορικές διαταραχές»*, επιδεικνύοντας την υποτιμητική και αναπηροποιητική αντιμετώπιση εκ μέρους των θεσμών απέναντι σε παιδιά με διαφορετικότητα. Βέβαια, στο συγκεκριμένο οικοτροφείο, υιοθετούνταν διάφορες πρακτικές που ευνοούσαν την προσαρμογή διαφορετικών παιδιών: τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τη φύση, τα ζώα, τις χειρονακτικές εργασίες, τις κατασκευές –χειροτεχνίες (κύριοι ενδείκτες είναι οι εικόνες δέντρων, αλόγων, παιδιών που παίζουν και ζώων). Επίσης οι μαθητές απεικονίζονται σε διάφορες δραστηριότητες όπως ιππασία, παιχνίδια, μπάλες κατασκευή καρτοσιών, εργαστηριακά μαθήματα και εμπλοκή με ζώα.

Υπάρχει όμως μια δυσλειτουργία του θεσμού που οδηγεί στην τη μητέρα στην αμφισβήτηση των αποτελεσμάτων της ειδικής αγωγής στη χώρα της.

Χαρακτηριστικά, διακόπτει τον διευθυντή του οικοτροφείου. *«Συγγνώμη! Κακώς ήρθαμε! Δεν θα της το κάνω αυτό, θα είναι σαν να την εγκαταλείπω»* (να επιτρέψει τη φοίτηση της Τεμπλ στο παρόν σχολείο), γιατί έχει αρνητική εμπειρία από προηγούμενες παρόμοιες υπηρεσίες: *«η Τεμπλ διαγνώστηκε με αυτισμό όταν ήταν 4 ετών... Οι γιατροί ήθελαν να τη βάλω σε ίδρυμα»*. Λίγο παρακάτω, σε ιδιωτική συζήτηση με τον καθηγητή της φυσικής Δρ. Κάρλοκ, η μητέρα της Τεμπλ πληροφορεί τον Κάρλοκ: *«Δεν ξέρω αν έχουν δίκιο (ότι είναι αυτιστική)..την είδατε ,*

είναι έξυπνη». Η δυσλειτουργία της δομής φαίνεται και από τη στάση των καθηγητών απέναντι στην Τεμπλ και τη διαφορετικότητά της, καθώς παρουσιάζονται να την απαξιώνουν (καθηγητής μαθηματικών: *«Δεν καταλαβαίνει τα μαθηματικά. Είναι ανεπίδεκτη στην Άλγεβρα.»*)

Τελικά το ενδιαφέρον ενός μεμονωμένου καθηγητή, του Δρ. Κάρλοκ θα ενισχύσει και θα πυροδοτήσει την εξέλιξη της Τεμπλ. Ο Κάρλοκ είναι αρχικά ο μόνος που θα αναγνωρίσει την αξία της Τεμπλ, θα δουλέψει ατομικά μαζί της σύμφωνα με τις ικανότητές της, εκτός διδακτικού προγράμματος, πειραματικά και με τη βοήθεια του ενστίκτου του. Επιχειρεί μία αγωγή προσαρμοσμένη στις ανάγκες του μαθητή, λέγοντας χαρακτηριστικά στη μαμά της Τεμπλ: *«Νομίζω πως το σχολείο μας της ταιριάζει»*, προσπαθώντας να την ενθαρρύνει να αφήσει την Τεμπλ να ξεκινήσει εκεί. Ο Κάρλοκ υποστηρίζει επίσης της Τεμπλ στους άλλους καθηγητές: *«Το μυαλό της είναι εκπληκτικό ...θέλω να σας δείξω κάτι (το τετράδιό της). Σκέφτεται με εικόνες. Για αυτό τα πάει καλά όταν βλέπει γιατί πράγμα μιλάμε, όπως στη βιολογία (δείχνει αντίστοιχη σελίδα) ή στην ξυλουργική. Είναι χειροπιαστά.»* Δουλεύοντας μαζί της την ωθεί να λύσει ένα πρόβλημα οφθαλμαπάτης και να αποσπάσει με την εργασία της τα συγχαρητήρια και το θαυμασμό ολόκληρης της τάξης.

3.8. Κοινωνικός Αποκλεισμός VS Κοινωνική Ενσωμάτωση

Το δίπολο του κοινωνικού αποκλεισμού έναντι της κοινωνικής ενσωμάτωσης αποτελεί διάχυτο και επαναλαμβανόμενο μοτίβο, που προσδίδει συνοχή στην πλοκή της ιστορίας. Η Τεμπλ στην ταινία φαίνεται να δέχεται απόρριψη (η οποία έχει συζητηθεί εκτενώς στην πρώτη ιστοτοπία) ως μορφή αποκλεισμού στην ταινία, αλλά και οστρακισμό. Ήδη στην τρίτη διηγηματική ενότητα, όπου η Τεμπλ αρχίζει να εγκαταλείπει την ασφάλεια του ευαισθητοποιημένου οικογενειακού της περιβάλλοντος και να εκτίθεται στην ευρύτερη κοινωνία και την εκπαιδευτική

διαδικασία, βιώνει συνεχείς ενδείξεις αποκλεισμού και περιθωριοποίησης. Στο πρώτο μικροαφήγημα, ο ιδιώτης γιατρός που της αποδίδει τη διάγνωση του αυτισμού, αγνοεί την ύπαρξη της μικρής Τεμπλ, μιλάει γι αυτήν μπροστά της σαν να μην είναι παρούσα ή να μην καταλαβαίνει, ενώ το ύφος και η ορολογία που χρησιμοποιεί είναι ιδιαίτερα στιγματιστική και εκπέμπει κυνισμό και ψυχρότητα. Στη συνέχεια, στο δεύτερο μικροαφήγημα οι καθηγητές του οικοτροφείου (των μαθηματικών και των γαλλικών) την απορρίπτουν, ενώ οι συμμαθητές της την παρενοχλούν (της πετούν πριονίδι, τη βρίζουν «βλαμμένη», της καταστρέφουν το καρότσι, την κοροϊδεύουν, γελούν εις βάρος της και δηλώνουν ότι δεν την επιθυμούν στην ομάδα τους, με την Τεμπλ συνήθως να δουλεύει μόνη της στα εργαστήρια.

Στο 3^ο μικροαφήγημα (Κολέγιο Φράνκλιν Πιρς), η Τεμπλ βιώνει κοινωνικό αποκλεισμό από τους συμφοιτητές της και δεν συμπεριλαμβάνεται στις ομάδες τους. Κάθεται μόνη της στο θρανίο και στην τραπεζαρία. Τη βρίζουν μπροστά της με το χαρακτηρισμό «βλαμμένη», ενώ όταν τους σπρώχνει για να δει τη βαθμολογία της, την κοιτούν με περιέργεια από τις πόρτες των δωματίων τους στην εστία. Η διεύθυνση του κολεγίου την απορρίπτει λέγοντάς της ότι το κολέγιό τους δεν δύναται να της προσφέρει όσα χρειάζεται. Στην 4^η αφηγηματική ενότητα («Πτυχιακή εργασία»), οι άνδρες στο βουστάσιο την οστρακίζουν, της φέρονται σαν να είναι αόρατη, την παρενοχλούν, της πετούν αμελέτητα ταύρου, ενώ ο καθηγητής Ντουλπς απορρίπτει το θέμα της πτυχιακής της εργασίας (*«Πτυχιακή με θέμα το μούγκρισμα: Είναι κατώτερου επιπέδου.»*)

Στον αντίθετο πόλο της κοινωνικής ενσωμάτωσης, εμφανίζονται αρκετοί ενδείκτες στο σώμα της ταινίας που υποδηλώνουν ότι η Τεμπλ συχνά έχει ευκαιρίες ένταξης στο κοινωνικό σώμα. Ειδικότερα, φαίνεται ότι η Τεμπλ κατάφερε να ενσωματωθεί στην κοινωνία, μέσω της οικογένειάς της. Ήδη μέσα από σκηνές

αποδοχής και ένταξης που συζητήθηκαν σε όλο το σύνολο της ταινίας, όπως η εκπαίδευση της Τεμπλ σε γλωσσικές και κοινωνικές δεξιότητες, η προσαρμογή της σε διάφορα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, η ανέλιξη της στον ακαδημαϊκό και εργασιακό τομέα, παρουσιάζεται ότι, ακόμα και την περίοδο του 1970 και 1980, υπήρχε προοπτική ένταξης για ένα άτομο με υψηλό δυναμικό και πόρους. Ωστόσο, η πλήρης κοινωνική ενσωμάτωση αποτυπώνεται στην 6^η αφηγηματική ενότητα όπου η Τεμπλ μιλάει για τον αυτισμό σε ένα συνέδριό του το 1981. Εκεί, ένα ολόκληρο κοινό φαίνεται να καθλώνεται από το λόγο της και να την ενθαρρύνει να μοιράζεται την εμπειρία της και να τους ενημερώνει. Με τους τίτλους τέλους, το κείμενο-πληροφοριοδότης δίνει στοιχεία για την εξέλιξη και πλήρη ενσωμάτωση της Τεμπλ: «Η Τεμπλ διδάσκει στο πανεπιστήμιο και δίνει διαλέξεις για τον αυτισμό και τη διαχείριση ζώων. Στις Η.Π.Α. τα πιο πολλά βουστάσια ακολουθούν τις μεθόδους της.» Ακολουθούν φωτογραφίες της πραγματικής Τεμπλ να επιδίδεται σε διάφορες δημιουργικές δραστηριότητες, παρουσιασμένες με την ταχύτητα και με το ρυθμό που αποδίδεται η δημιουργική σκέψη της Τεμπλ σε όλη τη διάρκεια της ταινίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η παρούσα σημειωτική ανάλυση της ταινίας Τεμπλ Γκράντιν εστίασε στις κοινωνικές παραμέτρους που εντοπίζονται στο φαινόμενο του αυτισμού, στην προσπάθειά σύνδεσής τους με τα καθεστάτα συστήματα γνώσεις, την ιδεολογία και το ευρύτερο κοινωνικό-πολιτισμικό τους πλαίσιο. Με οδηγό την κοινωνική διάσταση, εντοπίστηκαν οκτώ (8) ισοτοπίες, οι οποίες αποτέλεσαν τους βασικούς πυλώνες οργάνωσης των ευρημάτων της έρευνας. Τα δύο πρώτα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο αναπαρίστανται οι αυτιστικοί χαρακτήρες στο μέσο του κινηματογράφου (1^ο ερώτημα) και τον εντοπισμό των διαδεδομένων στερεοτύπων που αναπαράγονται για τα αυτιστικά άτομα (2^ο ερώτημα), κρίνεται εύλογο να σχολιαστούν από κοινού, καθώς προκύπτει ότι, σε ένα μεγάλο βαθμό, οι προβαλλόμενες αναπαραστάσεις συμπίπτουν με διαδομένες κοινωνικές εικόνες για τον αυτισμό. Οι κυρίαρχοι τρόποι αναπαράστασης του αυτιστικού χαρακτήρα, ιδωμένου μέσα από κοινωνικές παραμέτρους, αφορούν

αρχικά την τάση του να αποσύρεται κοινωνικά, να αποφεύγει τη διαπροσωπική και κοινωνική επαφή, να απομονώνεται και να εμφανίζει εγωκεντρική σκέψη.

Ορισμένα διαδεδομένα στερεότυπα για τα αυτιστικά άτομα γίνονται εμφανή μέσα από τη σημειωτική ανάλυση της ταινίας, με την κοινή λογική, τον φυσικό διάλογο, το χιούμορ, την κατανόηση των μεταφορών, το συναισθηματικό βίωμα και την εμπλοκή σε διαπροσωπικές και ερωτικές σχέσεις να εμφανίζονται ως ελλειμματικά ή πλήρως απόντα στο αυτιστικό άτομο. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει ευρήματα προηγούμενων μελετών, που έχουν καταδείξει την τάση δημοφιλών τηλεοπτικών και κινηματογραφικών έργων να προβάλλουν μία εικόνα των αυτιστικών ατόμων απογυμνωμένη από τα «φυσιολογικά» ανθρώπινα χαρακτηριστικά. Τα αυτιστικά άτομα συνηθίζεται να παρουσιάζονται ως «ρομπότ», «μηχανές», «τυφλά» απέναντι στις σκέψεις και την εμπειρία των άλλων ανθρώπων, ενοχλητικά, αγενή, ψυχρά, κενά συναισθημάτων και χωρίς σεξουαλικότητα (Loftis, 2015). Πράγματι, η σημειωτική ανάλυση της ταινίας αναδεικνύει ποικίλους ενδείκτες που παρουσιάζουν την Τεμπλ ως άτομο που στερείται ενσυναίσθησης, αποφεύγει τη βλεμματική επαφή, εμφανίζει σοβαρές δυσκολίες να κατανοήσει κοινωνικούς κανόνες, ενώ παρουσιάζει συχνά απρόσφορες συναισθηματικές και συμπεριφορικές αντιδράσεις. Πρόκειται για ένα εδραιωμένο στερεότυπο, το οποίο διαποτίζει και τον κινηματογράφο, όπου αυτιστικοί χαρακτήρες τείνουν να παρουσιάζονται ως κοινωνικά αδέξιοι και απομονωμένοι (Loftis, 2015). Ήδη από τη νηπιακή ηλικία, οι παρεκκλίσεις της ηρωίδας στην κοινωνική αλληλεπίδραση και την αναζήτηση «φυσιολογικής» ανθρώπινης εγγύτητας και επαφής είναι εμφανείς, ακόμη και στη συναλλαγή με τη μητέρα της.

Όπως αναφέρει η Loftis (2015), ο αυτισμός δεν παρουσιάζεται απλά ως σοβαρό ζήτημα του ίδιου του ατόμου, αλλά φαίνεται να προκαλεί την κατάπτωση ολόκληρου

του οικογενειακού συστήματος. Ένα παιδί με αυτισμό συχνά παρουσιάζεται στα τηλεοπτικά μέσα ως βάρος, ως «κατάρρα» και ως ηθική αποτυχία των γονέων του, προκαλώντας δυσφορία και αναστάτωση τόσο στην οικογένεια όσο και στην ευρύτερη κοινότητα. Όπως αναδύεται από τα δεδομένα της σημειωτικής ανάλυσης, η αναπαράσταση αυτή δεν αναδύθηκε πλήρως στη δεδομένη έρευνα. Η Τεμπλ Γκράντιν παρουσιάζεται να λαμβάνει ιδιαίτερη αποδοχή από τον στενό οικογενειακό της κύκλο, παρότι η προσαρμογή της στις ευρύτερες κοινωνικές ομάδες και στο σύνολο πράγματι συναντά δυσκολίες. Παρότι σε διάφορες σκηνές, ιδιαίτερα σε αναδρομές στην παιδική ηλικία της Τεμπλ, η μητέρα της παρουσιάζεται να φέρει ένα «βάρος» και μία αίσθηση αποτυχίας και αναζήτησης των προσωπικών της ελλειμμάτων, ως παράγοντα που «ευθύνεται» για την «κατάσταση» της κόρης της, στο σύνολο της ταινίας δε φαίνεται η Τεμπλ να παρουσιάζεται ως «κατάρρα» για την οικογένειά της, η οποία αντίθετα εκτιμά και ενθαρρύνει τα ιδιαίτερα χαρίσματά της. Η αποδοχή και στήριξη από το οικογενειακό περιβάλλον εμφανίζεται στην ταινία ως καθοριστικός παράγων για την θετική πορεία και επιτυχία της Τεμπλ, εύρημα που επαληθεύει τα υπάρχοντα δεδομένα πάνω στα αποτελέσματα της κοινωνικής πλαισίωσης των ατόμων με διάγνωση αυτισμού. Όπως αναφέρουν οι Hall & Graff (2011), η απόρριψη του ίδιου του ατόμου από το οικογενειακό περιβάλλον ενδέχεται να επιτελέσει καταστροφικό παράγοντα, καθώς φαίνεται ότι η στήριξη της οικογένειας αποτελεί από τις πιο κρίσιμες μεταβλητές για την ομαλή ενσωμάτωση και πορεία του ατόμου σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο. Η Τεμπλ επίσης παρουσιάζεται να ζει ανεξάρτητα και με αυτονομία, να κερδίζει τον έπαινο και την αναγνώριση, να επιτυγχάνει ακαδημαϊκά και επαγγελματικά, αντίθετα στα στερεότυπα που θέλουν το αυτιστικό άτομο να συνδέεται με τη λύπηση, την ευαλωτότητα, την παιδική εξάρτηση και τη θυματοποίηση (Loftis, 2015).

Η Τεμπλ Γκράντιν αποτελεί ένα ζωντανό παράδειγμα δύναμης και απόδειξης της σπουδαίας παρουσίας στο χώρο της εκπαίδευσης και της επιστήμης που μπορεί να κατέχει ένα άτομο με αυτισμό, όταν δίδεται χώρος για την κατανόηση της διαφορετικότητας και ενίσχυσης των ιδιαίτερων ταλέντων και ικανοτήτων του, πέραν από τις προκατασκευασμένες, υπεραπλουστευτικές και ντετερμινιστικές ταμπέλες και κοινωνικές ταυτότητες που επιβάλλονται σε αυτά τα άτομα από τις κυρίαρχες κοινωνικό-πολιτισμικές νόρμες. Αναφορικά με το τρίτο ερευνητικό ερώτημα, ο τρόπος που αναπαρίσταται η Τεμπλ, ως άτομο με διάγνωση στο φάσμα του αυτισμού, παρότι φέρει αρκετά από τα προκατασκευασμένα στερεότυπα για τη δεδομένη ομάδα, αναδεικνύεται ως πολυδιάστατος και ρεαλιστικός. Από τη μία, η Τεμπλ φέρει πολλά από τα ευρέως διαδεδομένα χαρακτηριστικά του αυτισμού, ενώ παράλληλα σε πολλά σημεία υπερβαίνει τις συνηθισμένες προσδοκίες, κάνοντας ανοίγματα στη σκέψη όσο και στην ανθρώπινη επαφή. Με αυτόν τον τρόπο αναδεικνύονται πιο σφαιρικές και πολυδιάστατες αναπαραστάσεις που ανταποκρίνονται περισσότερο στην ποικιλομορφία που συνοδεύει τις ΔΑΦ όσο και στην μοναδικότητα του κάθε ξεχωριστού ατόμου.

Όπως έχει προαναφερθεί, ο ρατσισμός, και ο παραγόμενος κοινωνικός αποκλεισμός, αφορούν στον περιορισμό ορισμένων ανθρώπων στην πρόσβαση μίας σειράς κοινωνικών αγαθών, βάσει της ταξινόμησής τους ως «έτερους». Ο τρόπος με τον οποίο η γλώσσα και οι λόγοι επιστρατεύονται για να αναδείξουν συγκεκριμένα νοήματα και πλέγματα εξουσίας, νομιμοποιεί και αναπαράγει διακρίσεις και εξοστρακιστικές πρακτικές. Η διάκριση μεταξύ των όρων *impairment* και *disability* αναδύεται έμμεσα μέσα από την ανάλυση της συγκεκριμένης ταινίας, καθώς αναδεικνύεται η διαφορά μεταξύ στις κοινωνικές ή γνωστικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει ένα άτομο με αυτισμό, και στο νόημα που αποδίδεται σε αυτές, το

οποίο με τη σειρά του μπορεί να παράξει εντελώς διαφορετικές γραμμές δράσης (Davis, 2013) Ο όρος disability (αναπηρία) αποτελεί πραγματικά μία κατασκευή, κοινωνικά επιβαλλόμενη στα άτομα με κάποια ιδιαιτερότητα, και δεν έχει καμία πραγματική υπόσταση όταν το άτομο γίνεται αντιληπτό με έναν τρόπο που δεν το παθολογικοποιεί και ενθαρρύνει την καλλιέργεια της διαφορετικότητάς και των ταλέντων του με επικοινωνιακό τρόπο.

Οι «αναπηροποιητικές» κοινωνικές κατασκευές αποτελούν οι ίδιες τους φραγμούς στην ενεργό συμμετοχή των ατόμων αυτών στο κοινωνικό γίνεσθαι, το εκπαιδευτικό σύστημα ή την αγορά εργασίας, ενώ περιορίζουν την αυτονομία και την αυτοδιάθεση των αυτιστικών ατόμων (Kapp, 2011). Η αναπηροποιητική ιδεολογία επιδρά στα άτομα προκαλώντας κοινωνικές πολιτικές και θεσμικές ανισότητες και αδικίες, ενισχύοντας την αναπαράσταση ατόμων με δυσκολίες ως «άλλων». Με τον τρόπο αυτό κατασκευάζονται «ετερότητες», ο αποκλεισμός των οποίων ενισχύεται ακόμα περισσότερο από την αναπαραγωγή της μικροαστικής αντίληψης και συμπεριφοράς, που στηρίζει τα καθιερωμένα συστήματα εξουσίας. Η περίπτωση της Τεμπλ Γκράντιν αποτελεί περίτρανη απόδειξη ότι οι κυρίαρχοι επιστημονικοί λόγοι και τα κοινωνικά στερεότυπα για διάφορες κοινωνικές ομάδες, όπως τα άτομα με αυτισμό, αποτελούν υπεραπλουστευτικές και περιοριστικές εξηγήσεις που δεν δύνανται να συλλάβουν τις απεριόριστες δυνατότητες των ανθρώπων αυτών, από τη στιγμή που τους δίδεται η ευκαιρία να αξιοποιήσουν τα μοναδικά τους χαρίσματα.

Καθοριστικός παράγων στη χάραξη της λαμπρής πορείας που διέγραψε η Τεμπλ Γκράντιν ήταν η μητέρα της Ευσταθία, η οποία αρνήθηκε να αποδεχτεί και να συμβιβαστεί με τους κυρίαρχους, αναπηροποιητικούς και παθολογικοποιητικούς λόγους που επιβάλλονταν από την δεσπόζουσα ιατρική κοινότητα για την περιγραφή των δυσκολιών της κόρης της. Η σκηνή της διάγνωσης της Τεμπλ σε ηλικία

τεσσάρων ετών στην ταινία αποτελεί μία γλαφυρή αποτύπωση της κυνικότητας και της ωμότητας με την οποία ο ιατρικός Λόγος δίνει μία ισόβια «καταδίκη» σε ένα παιδί, λειτουργώντας ως «Πυθία» που μπορεί εκ των προτέρων να κρίνει και να γνωρίζει την «πρόγνωση» του, προβλέποντας ότι δε θα μιλήσει ποτέ και ότι η μόνη επιλογή για αυτό είναι ο ιδρυματισμός. Η μητέρα της Τεμπλ, με τη δυναμική της προσωπικότητα και την οξεία της αντίληψη, στέκεται με σθένος έναντι στο λόγο του γιατρού, αρνείται να το δεχτεί και αναλαμβάνει η ίδια την εκπαίδευση της κόρης της, βοηθώντας την να έχει μία λαμπρή εξέλιξη ως επιστήμονας.

Βέβαια, άρρηκτα συνυφασμένα με το ζήτημα αυτό, στο πλαίσιο υπολειτουργίας του κρατικού μηχανισμού, είναι το μορφωτικό και οικονομικό κεφάλαιο της οικογένειας που μεγαλώνει ένα παιδί με αυτισμό. Ειδικότερα, η σημειωτική ανάλυση της ταινίας επιτρέπει την εξαγωγή του συμπεράσματος ότι η Τεμπλ Γκράντιν προερχόταν από μία οικογένεια υψηλού οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου, γεγονός που διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην πρόσβαση που είχε σε διάφορα κοινωνικά αγαθά. Συγκεκριμένα, το γεγονός ότι η μητέρα της Τεμπλ ήταν μία ιδιαίτερα μορφωμένη γυναίκα για τα δεδομένα της εποχής, καθώς είχε αποφοιτήσει από το Χάρβαρντ ήδη τη δεκαετία του 1950, ενδεχομένως να σχετίζεται άμεσα με την ανάληψη κριτικής στάσης έναντι στη διάγνωση για την κόρη της, ενώ είναι εμφανές ότι είχε τη δυνατότητα να της προσφέρει η ίδια εξατομικευμένη, κατ' οίκον εκπαίδευση, μαθαίνοντάς της να μιλάει. Επιπλέον, είναι σε θέση να αμφισβητήσει άμεσα τόσο τη διάθεση υποτίμησης όσο και τη στιγματιστική στάση των εκπροσώπων του βιο-ιατρικού συστήματος, ενώ έχει επίσης τη δυνατότητα να επικοινωνεί ιδιαίτερα αποτελεσματικά με τους εκπαιδευτικούς και τους ανθρώπους που στηρίζουν την ιδιαιτερότητα και τα χαρίσματα της κόρης της.

Σε συνάρτηση με το μορφωτικό κεφάλαιο, ο σημαντικός ρόλος του ισχυρού οικονομικού κεφαλαίου αναδύεται έντονα μέσα από την ανάλυση της ταινίας. Το γεγονός ότι η Τεμπλ προέρχεται από εύπορη οικογένεια και έχει τη δυνατότητα να φοιτήσει σε ιδιωτικά οικοτροφεία και κολέγια, προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες για τη μετέπειτα ακαδημαϊκή της πορεία. Ανεξάρτητα από το πλούσιο νοητικό δυναμικό της, ίσως η πορεία της σε έναν δημόσιο φορέα όπου δεν υπήρχε καμία μέριμνα για τη διαφορετικότητά της, να είχε ως αποτέλεσμα μία διαφορετική πορεία και έκβαση για την Τεμπλ. Οι διαφοροποιήσεις ως προς την εμπειρία της διάγνωσης, την πρόσβαση σε υπηρεσίες και εξατομικευμένες θεραπευτικές παρεμβάσεις, τόσο των μητέρων όσο και των παιδιών (Ζήση, Μαυροπούλου & Δαρδάνη, 2016) ανάλογα με την ταξική θέση γίνονται αρκετά εμφανείς στην ταινία. Πέραν από το θετικό αντίκτυπο που εντυπώνεται στην ταινία, από τη στιγμή που η Τεμπλ διαθέτει τους οικονομικούς πόρους ώστε να αποκτήσει σπουδαία μόρφωση και καριέρα, εγείρονται πολύ σημαντικά ερωτήματα σχετικά με την πορεία των ατόμων με αυτισμό που δεν διαθέτουν το οικονομικό και μορφωτικό κεφάλαιο, ώστε να καταπολεμήσουν τις διάχυτες δυσλειτουργίες και ελλείψεις του κρατικού μηχανισμού. Πράγματι, οι οικογένειες από χαμηλότερα ταξικά στρώματα παρουσιάζονται εντελώς εκτεθειμένες απέναντι στις δυσκολίες που ενέχουν τα χαρακτηριστικά του αυτισμού, καθώς το κράτος πρόνοιας, η δημόσια εκπαίδευση και υγεία δεν παρέχουν κατάλληλα μέσα, με αποτέλεσμα να διαιωνίζονται περαιτέρω οι κοινωνικές ανισότητες. Επομένως, η κατάδειξη της σύνθετης διαπλοκής όλων των κοινωνικών παραμέτρων που προέκυψαν από την ανάλυση της ταινίας καθώς και η σύνδεσή τους με το θεσμό της εκπαίδευσης και των ανισοτήτων που γεννώνται εντός αυτού αναφορικά με το ζήτημα του αυτισμού αποτελούν την ερευνητική συνεισφορά της δεδομένης διπλωματικής εργασίας.

Τέλος, παρότι η παρούσα εργασία προσεγγίζει ικανοποιητικά τους ερευνητικούς σκοπούς της, δεν παύει να υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς. Ειδικότερα, το δείγμα της έρευνας είναι αρκετά περιορισμένο, καθώς πρόκειται για την ανάλυση μίας μεμονωμένης ταινίας για τον αυτισμό, που σε καμία περίπτωση δε μπορεί να θεωρηθεί αντιπροσωπευτική όλων των φιλικών κειμένων πάνω στο εν λόγω ζήτημα. Επιπλέον, η σημειωτική ανάλυση που επιχειρήθηκε αποτέλεσε μία πρώτη προσπάθεια της ερευνήτριας στο εν λόγω πόνημα, ενώ παράλληλα αφορά μία πιλοτική, αδρή εκτίμηση του εν λόγω θέματος. Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να εστιάσουν σε μία βαθύτερη ανάλυση των επιμέρους κοινωνικών παραμέτρων-ισοτοπιών που αναδείχθηκαν, να αναδείξουν διαφορετικές παραμέτρους ή να επιχειρήσουν τη σύγκριση των αναπαραστάσεων που προέκυψαν με άλλα κινηματογραφικά, ή και άλλων ειδών, κείμενα για τον αυτισμό.

Επίλογος

Η αναζήτηση του πώς παράγεται το νόημα και κατασκευάζεται η κοινωνική πραγματικότητα οφείλει να αποτελεί βασικό μέλημα κάθε ενεργού κοινωνικού και πολιτικού δράστη. Οι εικόνες που διαχέονται στα προϊόντα του πολιτισμού μας, ιδιαίτερα αναφορικά με διάφορες ομάδες που χαρακτηρίζονται ως «ευάλωτες» ή «αποκλίνουσες», οφείλουν να εξετάζονται κριτικά και να αποδομούνται, στο βαθμό που εντάσσονται σε ένα συγκεκριμένο πολιτικό-ιστορικό συγκείμενο. Η σημειωτική ανάλυση της ταινίας «Τεμπλ Γκράντιν» ανέδειξε ορισμένα διαδεδομένα αρνητικά και υπεραπλουστευτικά στερεότυπα για την κοινωνική υπόσταση του αυτιστικού ατόμου, χωρίς ωστόσο να περιορίζεται σε αυτά. Αντίθετα, αναδύθηκε μία ρεαλιστική αναπαράσταση του αυτιστικού ατόμου ως ανθρώπου με σημαντικά χαρίσματα που δύναται να αξιοποιηθούν, αλλά και σοβαρές καθημερινές κοινωνικές δυσκολίες. Με αυτό τον τρόπο, τα αυτιστικά άτομα και οι οικογένειές τους προσεγγίζονται με σεβασμό απέναντι στις αντικειμενικές δυσκολίες που μπορεί να βιώνουν, ενώ παράλληλα αποδυναμώνονται οι στιγματιστικές κατασκευές που τα παρουσιάζουν ως «ανάπηρα» «ευάλωτα» και «άρρωστα». Η σημειωτική ανάλυση της ταινίας αφήνει

μία θετική νότα για το μέλλον της προβολής ατόμων με διαφορετικότητα στον κινηματογράφο, μία προβολή που ξεφεύγει από τα συνηθισμένα δίπολα ωραιοποίησης- υποτίμησης, δίνοντας στα άτομα με αυτισμό την ιδιότητα του υποκειμένου, αντί του αντικειμένου των κυρίαρχων ιατρικών και επιστημονικών λόγων, που είναι απλά διαφορετικό, αλλά όχι κατώτερο (“Different, not less”).

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Altiere, M. J., & Von Kluge, S. (2009). Searching for acceptance: Challenges encountered while raising a child with autism. *Journal of intellectual and developmental disability, 34*(2), 142-152.

American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-4)* (4th ed.). Washington

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5)* (5th ed.). Arlington, VA: American Psychiatric Publishing.

Asperger, H. (1938). Das psychisch abnormale Kind. *Wiener Klinische Wochenschrift, 51*, 1314–1317.

Asperger, H. (1944). Die “Autistischen Psychopathen” im Kindesalter. *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten, 117*, 76– 136.

- Chevallier, C., Kohls, G., Troiani, V., Brodtkin, E. S., & Schultz, R. T. (2012). The social motivation theory of autism. *Trends in cognitive sciences*, 16(4), 231-239.
- Blaxill, M. F. (2004). What's going on? The question of time trends in autism. *Public health reports*, 119(6), 536-551.
- Doane, A. (2006). What is racism? Racial discourse and racial politics. *Critical Sociology*, 32(2-3), 255-274. Barthes, R. (1979). *Μυθολογίες*. Αθήνα: Ράππα.
- Campbell, F. K. (2012). Stalking ableism: Using disability to expose “abled” narcissism. In *Disability and social theory* (pp. 212-230). Palgrave Macmillan, London.
- Chandler, D. (1998). *Σημειωτική για Αρχαρίους*, ανακτημένο από <http://semiotics.nured.uorn.gr>.
- Dabrowska, A., & Pisula, E. (2010). Parenting stress and coping styles in mothers and fathers of pre-school children with autism and Down syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research*, 54(3), 266-280.
- Davis, L. J. (2013). The End of Identity Politics: On Disability as an Unstable Category. *The disability studies reader*, 263. Chicago
- De Saussure, F. (1916). Nature of the linguistic sign.
- Doane, A. (2006). What is racism? Racial discourse and racial politics. *Critical Sociology*, 32(2-3), 255-274. Barthes, R. (1979). «Μυθολογίες». Αθήνα: Ράππα.
- Doll, E. A. (1940). The nature of mental deficiency. *Psychological Review*, 47(5).

- Eyal, G. (2010). *The autism matrix*. Polity.
- Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child*, 2, 217–253.
- Kress, G. R., & Van Leeuwen, T. (1996). *Reading images: The grammar of visual design*. Psychology Press.
- Feinstein, A. (2011). *A history of autism: Conversations with the pioneers*. John Wiley & Sons.
- Fiske, J. & Hartley J. (1978): *Reading Television*. London: Methuen
- Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish*. New York: Vintage.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. New York: Continuum.
- Greimas, A. J. (1966). Eléments pour une théorie de l'interprétation du récit mythique. *Communications*, 8(1), 28-59
- Greimas, A. J., & Courtés, J. (1979). *Dicionário de semiótica*. São Paulo: Cultrix.
- Hacking, I., & Hacking, J. (1999). *The social construction of what?*. Harvard University press.
- Hall, S. (Ed.). (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices* (Vol. 2). Sage.
- Hall, H. R., & Graff, J. C. (2011). The relationships among adaptive behaviors of children with autism, family support, parenting stress, and coping. *Issues in comprehensive pediatric nursing*, 34(1), 4-25.
- Hiranandani, V. (2005). Towards a critical theory of disability in social work. *Social Work*, 6(1).
- Innis, R. E. (1986). Language and the Play of Differences. *Differentia: Review of*

Italian Thought, 1(1), 32.

Jakubowicz, A. H., & Meekosha, H. (2004). Detecting Disabilities: Moving Beyond Metaphor in the Crime Fiction of Jeffrey Deaver. *Disability Studies Quarterly*, 24(2), 1-11.

Kapp, S. K. (2011). Navajo and autism: The beauty of harmony. *Disability & Society*, 26(5), 583-595.

Keener, V. N. (2017). Puzzled Representations: Popular Media and How Educators Come to Know Autism. Kress, G. R., & Van Leeuwen, T. (1996). *Reading images: The grammar of visual design*. Psychology Press.

Kopetz, P. B., & Endowed, E. D. L. (2012). Autism worldwide: Prevalence, perceptions, acceptance, action. *Journal of social Sciences*, 8(2), 196.

Linton, S. (1998). *Claiming disability: Knowledge and identity*. NYU Press.

Kopetz, P. B., & Endowed, E. D. L. (2012). Autism worldwide: Prevalence, perceptions, acceptance, action. *Journal of social Sciences*, 8(2), 196.

Loftis, S. F. (2015). *Imagining autism: Fiction and stereotypes on the spectrum*. Bloomington: Indiana University Press.

Murray, S. (2008a). Hollywood and the fascination of autism. In M. Osteen (Ed.), *Autism and representation* (pp. 244-255). New York: Routledge.

Murray, S. (2008b). *Representing autism: Culture, narrative, fascination*. Liverpool: Liverpool University Press.

Metz, C. (1991). *Film language: A semiotics of the cinema*. University of Chicago Press.

Noreau, L., & Boschen, K. (2010). Intersection of participation and environmental factors: a complex interactive process. *Archives of physical medicine and rehabilitation, 91*(9), S44-S53.

O' Sullivan, T., Hartley J. , Saunders D., Montgomery M. & Fiske J. (1994): *Key Concepts in Communication and Cultural Studies*. London: Routledge

Kopetz, P. B., & Endowed, E. D. L. (2012). Autism worldwide: Prevalence, perceptions, acceptance, action. *Journal of social Sciences, 8*(2), 196.

Levy, M. J. (1996). *Modernization and the Structure of Societies: Aspects of Social Structure in Modernized and Non-Modernized Societies*. New Jersey: Transaction Publishers.

Overboe, J. (2012). Theory, impairment and impersonal singularities: Deleuze, Guattari and Agamben. In *Disability and Social Theory* (pp. 112-126). Palgrave Macmillan, London

Murray, S. (2006). Autism and the contemporary sentimental: Fiction and the narrative fascination of the present. *Literature and Medicine, 25*(1), 24-45.

Piaget, J. (1973). To understand is to invent: The future of education.

Prochnow, A. (2014). An analysis of autism through media representation.(Essay), *71*(2), 133

- Shakespeare, T. (2013). The social model of disability. In L. J. Davis (Ed.), *The Disability Studies Reader*. Routledge.
- Snyder, S. L., & Mitchell, D. T. (2010). *Cultural locations of disability*. University of Chicago Press.
- Stam, R. (1991). Eurocentrism, afrocentrism, polycentrism: Theories of third cinema. *Quarterly Review of Film & Video*, 13(1-3), 217-237.
- Turner, G. (1992). It Works for Me. *British Cultural Studies, Australian Cultural Studies, Australian Film*.
- Vygotsky, L. S. (1980). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University press.
- White, S. W., & Roberson-Nay, R. (2009). Anxiety, social deficits, and loneliness in youth with autism spectrum disorders. *Journal of autism and developmental disorders*, 39(7), 1006-1013.
- Wing, L. (1981). Asperger's syndrome: A clinical account. *Psychological Medicine*, 11(1), 115-129.
- Wing, L., & Potter, D. (2002). The epidemiology of autistic spectrum disorders: is the prevalence rising?. *Mental retardation and developmental disabilities research reviews*, 8(3), 151-161.
- Wollen, P. (1969). *Signs and Meaning in the Cinema*. British Film Institute. London.

Wolff, S., Narayan, S., & Moyes, B. (1988). Personality characteristics of parents of autistic children: a controlled study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 29(2), 143-153.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Βελουδής, Γ. (2006). *Γραμματολογία-Θεωρία Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Πατάκης

Boklund-Λαγοπούλου, Κ. (1980). «Δομές συνειρμικής σημασίας και ανάλυση λογοτεχνικών κειμένων» στο *Σημειωτική και κοινωνία*. Αθήνα: Οδυσσέας, σ.213

Boklund-Λαγοπούλου, Κ. (1980). «Εισαγωγή» στο *Σημειωτική και κοινωνία*. Αθήνα: Οδυσσέας, σ.7-18

Boklund- Λαγοπούλου, Κ. (1983). Τι είναι Σημειωτική. *Διαβάζω*, τ.71, σ.15-23.

Καψωμένος, Ε. (2014). *Αφηγηματολογία-Θεωρία και μέθοδοι ανάλυσης της αφηγηματικής πεζογραφίας*. Αθήνα: Πατάκης.

Λαγόπουλος Α.-Φ., Μαρτινίδης Π., Μπόκλουντ-Λαγοπούλου Κ., Σπυριδωνίδης Κ.- Β.(1986). «Εισαγωγή» στο Ελληνική Σημειωτική Εταιρία . *Η Δυναμική των σημείων*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Λαγόπουλος, Α.- Φ. (2004). *Επιστημολογίες του νοήματος, δομισμός και σημειωτική*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.

Λαγοπούλου-Boklund, Κ. (1982). Οι σύγχρονες μέθοδοι ανάλυσης λογοτεχνικών κειμένων. *Φιλολόγος* 29, σ. 145-162. (Boklund-Λαγοπούλου, 1983).

Λαγοπούλου-Boklund, Κ.(1996). Πολυπλοκότητα και μεταφορά: Ανάλυση του λόγου για το χώρο, Καψωμένος Ε. Γ. και Πασχαλίδης Γ., (επιμ.). *Η ζωή των σημείων*.

Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής, σ.121-132.

Λιότζης, Ε. (2015). Από τον Μεταφεμινιστικό Λόγο στον Μεταφεμινιστικό Σεξισμό.

Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, (145).

Μάμαλη, Ο. (2013). *Σημειωτική ανάλυση της ταινίας «Ο άνθρωπος ελέφαντας», του David Lynch*. Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιον Αθηνών. Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία., Αθήνα

Μπαϊρακτάρης, Κ. (2007). *Ψυχική Υγεία και Κοινωνική Παρέμβαση. Εμπειρίες, Συστήματα, Πολιτικές*. Θεσσαλονίκη: Εναλλακτικές Εκδόσεις.

Μπεζεβέγκης, Γ.Η. (1985). *Εξελικτική Ψυχοπαθολογία*. Αθήνα.

Τζούμα Α. (1991). *Η διπλή ανάγνωση του κειμένου - Για μια κοινωνιοσημειωτική της αφήγησης*. Αθήνα: Επικαιρότητα.

Χριστοδούλου, Α. (2003). *Σημειωτική Ανάλυση και Πολιτισμός στο μάθημα της ξένης γλώσσας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Χριστοδούλου, Α. (2013). *Παιδεία, Εκπαίδευση, Αξίες. Σημειωτική προσέγγιση*.

Θεσσαλονίκη: University Studio Press

